

Financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja putem programa i fondova EU

Knežević, Natalija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:464865>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma “Dr. Mijo Mirković”

Natalija Knežević

**Financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja putem programa
i fondova Europske unije**

(engl. *EU funding for agriculture and rural development*)

DIPLOMSKI RAD

Pula, veljača 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković"

Natalija Knežević

**Financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja putem programa
i fondova Europske unije**

(engl. *EU funding for agriculture and rural development*)

DIPLOMSKI RAD

Student: Natalija Knežević

JMBAG: 0303022057, redoviti student

Studijski smjer: Management i poduzetništvo

Predmet: Programi i fondovi Europske unije

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: međunarodna ekonomija

Mentor: prof.dr.sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, veljača 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Natalija Knežević, kandidatkinja za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, prosinac 2017.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Natalija Knežević, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja putem programa i fondova Europske unije*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis _____

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBILJEŽJA POLJOPRIVREDNE POLITIKE I RURALNOG RAZVOJA U EUROPSKOJ UNIJI.....	3
2.1. Analiza poljoprivrede u Europskoj uniji	6
2.1.1. Brojnost poljoprivrednih gospodarstava po državama članicama	6
2.1.2. Veličina poljoprivrednih gospodarstava po državama članicama	7
2.2. Razvoj Zajedničke poljoprivredne politike	10
2.3. Europski fond za jamstva u poljoprivredi.....	13
2.4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	15
2.4.1. Aktivnosti iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj	17
2.5. Poljoprivrednici u državama članicama EU	21
3. OBILJEŽJA POLJOPRIVREDNE POLITIKE I RURALNOG RAZVOJA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	23
3.1. Analiza stanja hrvatske poljoprivrede	23
3.1.1. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	26
3.1.2. Problem zapošljavanja i zakupa zemljišta	28
3.2. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske	29
3.3. Odabrane mjere ruralnog razvoja	30
3.4. Ekološka poljoprivreda.....	37
3.4.1. Ekološka proizvodnja u RH prije i nakon pristupanja EU.....	38
3.5. IAKS mjere ruralnog razvoja	39
3.6. Višestruka sukladnost	44
3.6.1. Kontrole na terenu.....	44
3.6.2. Briga o zaštiti okoliša.....	45
3.7. Zeleno plaćanje.....	46
3.7.1. Agencija za plaćanja i AGRONET	47
3.8. Educiranje zainteresiranih za korištenje fondova	48
4. ISKUSTVA ODABRANIH ČLANICA U POVLAČENJU NOVCA ZA POLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ	50
4.1. Njemačka kao članica Europske unije.....	54
4.1.1. Njemačka poljoprivreda.....	55

4.2. Poljska kao članica Europske unije	58
4.2.1. Poljska poljoprivreda	59
4.3. Slovenija kao članica Europske unije	62
4.3.1. Slovenska poljoprivreda.....	63
5. ISKUSTVA REPUBLIKE HRVATSKE U POVLAČENJU NOVCA ZA POLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ	66
5.1. Hrvatska kao članica Europske unije.....	66
5.1.1. Hrvatska poljoprivreda.....	67
5.1.2. Problemi hrvatske poljoprivrede	69
6. MLADI POLJOPRIVREDNICI I PERSPEKTIVE	70
6.1. Nailazak na probleme	70
6.1.1. Kako motivirati mlade?.....	71
6.2. Potpora mladim poljoprivrednicima	72
7. ZAKLJUČAK	73
8. LITERATURA.....	75
POPIS SLIKA, GRAFIKONA I TABLICA	79
POPIS SKRAĆENICA	81
SAŽETAK.....	83
SUMMARY	83

1. UVOD

Cilj pisanja ovog diplomskoga rada je utvrditi promjene koje su se dogodile u Republici Hrvatskoj (RH) nakon što je, u srpnju 2013. godine, postala punopravna članica Europske unije (EU) te od tog razdoblja nastoji pratiti europske strategije. Metode korištene u pisanju diplomskog rada bit će metoda deskripcije, metoda klasifikacije, statistička metoda prikaza tablica s podacima i povijesna metoda; metoda povjesne ekonomske analize. Najefikasnija objašnjenja za pojmove vezane uz poljoprivredu sagledavati treba krenuvši od globalne problematike do problematike u lokalnoj poljoprivredi, odnosno od svjetske, europske, pa do hrvatske poljoprivrede. Upravo u tom smjeru kreće se i u ovome radu.

U drugom poglavlju govori se o obilježjima poljoprivredne politike i ruralnog razvoja u Europskoj uniji. U smjeru svoje dobrobiti Europska unija financira širok raspon projekata i programa i širi svoje granice na nove prostore omogućavajući članicama boljitak u mnogim područjima tako što upravlja jedinstvenim europskim tržištem kapitala, usluga i proizvoda. Treće poglavlje rada govori o općim obilježjima poljoprivredne politike i ruralnog razvoja u Europskoj uniji analizirajući poljoprivredu na temelju veličine i brojnosti poljoprivrednih gospodarstava (PG-a). Ključ uspjeha i napredovanja EU je razvoj zajedničkih politika u trgovini, poljoprivredi, ribarstvu i brojnim sektorima poslovanja, pa je temelj gospodarskog rasta u sektoru poljoprivrede Zajednička poljoprivredna politika (ZPP). Poljoprivredna politika i ruralni razvoj se financiraju dvama fondovima u obračunskom razdoblju do 2020-te, Europskim fondom za jamstva u poljoprivredi (EFJP) i Europskim poljoprivrednim fondom za ruralni razvoj (EPFRR). U kontest se stavljaju profili poljoprivrednika koji se ne razlikuju po državama članicama EU zbog sličnih obilježja i karakterističnosti primarnog sektora. Četvrto poglavlje analizira stanje poljoprivrede u Republici Hrvatskoj i stanje ekološke poljoprivrede prije i nakon pristupanja EU, uzimajući u obzir probleme poput zapošljavanja u poljoprivrednom sektoru, problem otkupa zemljišta i hrvatskih Obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG). Oni su u EU jako bitne strukture malog poduzetništva za proizvodnju hrane, ali i za očuvanje prirodnih resursa u budućnosti. U svrhu tog očuvanja EU također zahtjeva poštivanje pravila višestruke sukladnosti i provođenje IAKS mjera u RH, i za to izdvaja pozamašna sredstva. Tako u sklopu europskih mjera potiče se također provedba lokalnih razvojnih strategija (LRS) i podupire se rad lokalnih akcijskih grupa (LAG) kao i suradnja među grupama koje rade na lokalnom razvoju, putem LEADER pristupa.

Poljoprivreda koja se temelji na očuvanju okoliša i ekološkoj proizvodnji hrane je dobar način gospodarenja. Ona je pozitivna, održiva, ali i teška jer su kontrole česte kao i mogućnosti provjere krše li korisnici uvjete. U Republici Hrvatskoj administrativnu kontrolu i kontroli na terenu provodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR). Peto poglavlje obradit će poljoprivredu u drugim članicama i iskustva odabranih država članica u povlačenju novca iz EU za poljoprivredu i ruralni razvoj. U Poljskoj i Sloveniji, kao novijim članicama EU, u Njemačkoj kao staroj članici, kao i u RH kao trenutno najmlađoj članici, poljoprivredna politika nije idealno uspostavljena i uvijek postoje problemi. Također, se u prošlosti nisu vrednovala mala poljoprivredna gospodarstva u tolikoj mjeri kako je to u zadnjem sedmogodišnjem razdoblju. Šesto poglavlje nastavlja se na peto poglavlje uvodeći Republiku Hrvatsku u isti europski kontekst kao i navedene članice Unije, uz probleme s kojima se susreće.

Povlačenjem novca iz mjera Programa ruralnog razvoja poljoprivrednici sve više ulažu u konkurentnost i osiguravaju svijetliju budućnost sebi, svojoj obitelji i cijelokupnoj zajednici u kojoj djeluju. Hvalevrijedno je da mladi ljudi svoju proizvodnju žele organizirati na održiv i ekološki prihvatljiv način. Zadnje, sedmo poglavlje rada obuhvaća perspektive mladih poljoprivrednika. Mladi poljoprivrednici svoju poljoprivrednu djelatnost žele podrediti suvremenim i modernim tehnologijama. Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske osmišljena je mjera za financiranje mladih poljoprivrednika koja im bespovranim sredstvima potpomaže u prvim godinama poslovanja. Mlade poljoprivrednike, nacionalnim strategijama i europskom stretegijom, treba više poticati jer upravo oni su budućnost hrvatske poljoprivrede.

2. OBILJEŽJA POLJOPRIVREDNE POLITIKE I RURALNOG RAZVOJA U EUROPSKOJ UNIJI

Poljoprivreda je aktivnost i gospodarska grana o kojoj će se najviše istraživati sastavljajući ovaj diplomski rad na temu financiranja poljoprivrede i ruralnog razvoja. Među važnijim područjima kojima se Europska unija (EU) bavi je Zajednička poljoprivredna politika (ZPP). Njezin je cilj uspostaviti prihvatljive cijene i zajamčenu kvalitetu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, uz siguran i stabilan dohodak poljoprivrednicima te uz održivo očuvanje ruralnih prostora. Reformama politike ZPP-a iz 1992. i 2003. godine započelo se sa sufinanciranjem u poljoprivredi na način da su se postepeno ukidale veze između europskih potpora i same proizvodnje. Poljoprivrednici od tada ne moraju proizvoditi veće količine poljoprivrednih proizvoda za europske potrošače, nego se uz dano sufinanciranje moraju prilagoditi tržištu, zahtjevima i potrebama europskog tržišta.

Europska unija nastoji brinuti o brojnim problemima svojih država članica, pa tako strateški brine i o razvoju zajedničke poljoprivrede. Katainen (2017) iznova podsjeća u Priopćenju za tisak EU Komisije da „*Zajednička poljoprivredna politika postoji još od 1962.*“ pa je stoga ona najstarija zajednička politika unije. „*Novi model koji je Komisija predstavila osigurat će državama članicama veću supsidijarnost*“ te ih poziva na donošenje strateških planova ZPP-a u kojima će biti obuhvaćene njihove mjere u okviru prvog i drugog stupa za pojednostavnjenje, veću usklađenost i bolje praćenje rezultata.

Europska unija upravlja jedinstvenim tržištem EU. Tržište Europske unije je jedinstveno, a na jedinstvenom tržištu uočavamo prednosti i za radnike i za potrošače što ujedno osigurava i povoljnije uvjete za poljoprivredu, a uz to jedinstvena europska valuta dovodi i do nekih boljih ekonomskih prilika. Usprkos tome poljoprivrednici ne nalaze pogodno tržište nego proizvode za vlastite potrebe, pa je otvorenost tržišta važna kada je riječ o međunarodnoj razmjeni dobara i usluga među državama članicama. Širenjem EU granica povećava se i stupanj konkurentnosti država članica međusobno, a dobrosusjedskim odnosima rastu potencijali za budući gospodarski rast i trgovinu zdravim poljoprivrednim proizvodima, koji zbog konkurentskih sila postaju dostupni svim europskim građanima.

Među zemljama članicama su uspostavljane zajedničke politike i zajednička valuta, što podrazumijeva jedan slojeviti i detaljan nadzor, a sve pod vodstvom jedinstvenog nadzornog mehanizma¹. O stanju EU Juncker (2017) govori na ovaj način: „*Ako želimo da se naš kontinent s pomoću eura ujedini, a ne razdvoji, onda euro mora biti više od valute odabrane skupine zemalja.*” Sve članice EU koordiniraju politike i poštuju zajednička ekonomska i fiskalna pravila. Na temelju zajedničke strategije EU, donesene za novo proračunsko razdoblje do 2020-te godine, sve akcije planiraju i implementiraju se u skladu s usvojenom strategijom, kao što je sada strategija Europa 2020. Ciljevi EU-a tada postaju zajednički ciljevi svih zemalja članica, a da bi se ti strateških ciljevi ostvarivali i naposljetku ispunili, postoji zajednička javna politika.

Javne politike mogu se objasniti kao implementacija politika EU, proces prilagodbe pravilima EU i pravnim stečevinama EU. Ovaj princip kopiranja i učenja od drugih vjerojatno neće biti održiv dugoročno iz razloga što nemaju sve države članice, a posebice države kandidatkinje, iste ili slične trendove ili političke strukture. U domeni javnih politika, za financiranje iz poljoprivrednih fondova Belić (2011) ističe da zemljama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatkinjama na rapolaganje se daje pretpristupna pomoć kako bi ih pripremila za ulazak u EU. „*Instrument za tehničku pomoć i razmjenu informacija TAIEX...*“ (eng. Technical Assistance and Information Exchange instrument) „...*specifični je program namijenjen zemljama kandidatkinjama, potencijalnim kandidatkinjama i ENPI zemljama*“². U TAIEX-u je moguća tehnička pomoć određenim područjima, te je vrlo dobar instrument koji pokušava odgovoriti na trenutne potrebe zemalja korisnica. Instrumentom tehničke pomoći se planiranje odvija u svakoj zemlji posebno i u procesu su dobrodošli svi potencijalni dionici.

Predpristupni program IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance) koji je RH otvoren od 2007., viđen je kao priprema za poljoprivredne, ribarske, strukturne fondove i kohezijski fond, ali će nastaviti djelovati u RH i nakon što postane članicom EU-a dok se ne

¹Europska komisija (2017) Stanje Unije, *Ekonomska i monetarna Unija danas*; Dostupno na URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/emu-today-factsheet_hr.pdf (pristupljeno 2017-9-13)

² ENPI zemlje (engl. European Neighbourhood and Partnership Instrument) su zemlje obuhvaćene Europskim instrumentom za susjedstvo i partnerstvo: Alžir, Armenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Egipat, Gruzija, Izrael, Jordan, Libanon, Libija, Moldavija, Maroko, Palestinski teritorij, Sirija, Tunis i Ukrajina. Korisnici TAEIX-a moraju biti iz sljedećih zemalja: Hrvatska, Turska, Makedonija, Island, Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Kosovo; Turska zajednica na sjevernom Cipru; Alžir, Armenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Egipat, Gruzija, Izrael, Jordan, Libanon, Libija, Moldavija, Maroko, Palestinski teritorij, Sirija, Tunis, Ukrajina; Rusija. (BELIĆ, M. 2011., str. 66.)

potroše alocirana sredstva (2015). Institucionalna tijela za provođenje IPA-e nastavit će djelovati na provođenju projekata, ali raspolagat će puno većim sredstvima u okviru novih poljoprivrednih fondova.

Stupovi Zajedničke poljoprivredne politike su tržišne intervencije i izravna plaćanja kao prvi stup te ruralni razvoj kao drugi stup. Uzastopnim reformama ove politike nastoji se poboljšati njena učinkovitost te periodično dokazivati njena prvobitna potreba. Razlog uvođenja ZPP-a u EU bila je jaka povezanost poljoprivrede s državom, po pitanju državnog uplitanja u poljoprivredu, stoga članci 38.-44. Ugovora o funkcioniranju Europske unije i Massot (2017) nalažu da „*trebalo je ukinuti nacionalne mehanizme za intervenciju koji nisu bili u skladu sa zajedničkim tržištem i prenijeti ih na razinu Zajednice*“. Člankom 39.-im Ugovora o funkcioniranju Unije utvrđeni su specifični ciljevi ove svima zajedničke politike:

1. povećanje poljoprivredne produktivnosti razvojem tehničkog napretka i jamčenjem optimalne upotrebe čimbenika proizvodnje, te posebno je važan onaj čimbenik radne snage
2. jamčenje primjerenog životnog standarda poljoprivrednom stanovništvu, što znači bolji socijalni status poljoprivrednicima uz osiguravanje stalne razine i veličine njihovih prihoda
3. stabilizacija tržišta, jamčenje sigurnosti redovne opskrbe, te razumne cijene za potrošače.³

Pa premda EU već dugi niz godina ima kao zajedničke ciljeve u poljoprivredi povećanje poljoprivredne produktivnosti, težnju ka jednakom životnom standardu poljoprivrednika i nastojanja da se postigne stabilizacija tržišta, redovna opskrba poljoprivrednim proizvodima, te razumne cijene proizvoda, od članice do članice Europske unije trendovi se razlikuju.

Iz perspektive Europske unije, u novčanim iznosima financijska pomoć nije obilna pa se može zaključiti da u očima EU-a nisu toliko važni postignuti rezultati koliko je važan proces osposobljavanja i usvajanja europskih obrazaca. Za svaku pojedinu zemlju članicu važno je uzastopno i uporno javljati se na natječaje, i za manja novčana sredstva, jer se tako skupljaju dobre ocjene odnosno reference i dokazuje da je organizacija sposobna upravljati europskim sredstvima na kompetentan način kad jednom stignu i malo veća novčana sredstva.

³ Zajednička poljoprivredna politika Europske unije, O ZPP-u, dostupno na URL: <http://zpp.aprrr.hr/o-zpp-u-11.aspx>, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2017), (pristupljeno 2017-12-6)

2.1. Analiza poljoprivrede u Europskoj uniji

Analizu poljoprivrede u zemljama članicama činit će podaci statističkog ureda Europske unije, Eurostata i dokumenta Eurostat Statistics explained (2017) u kojem se prikazuju veličine poljoprivrednih gospodarstava i općenito statistika strukture poljoprivrednih gospodarstava unutar EU. Europske statistike za ruralna područja i primarni sektor u Europskoj uniji (2017), a pripremljene za Europsku komisiju, navode da je čak 44% EU teritorija ruralno područje.

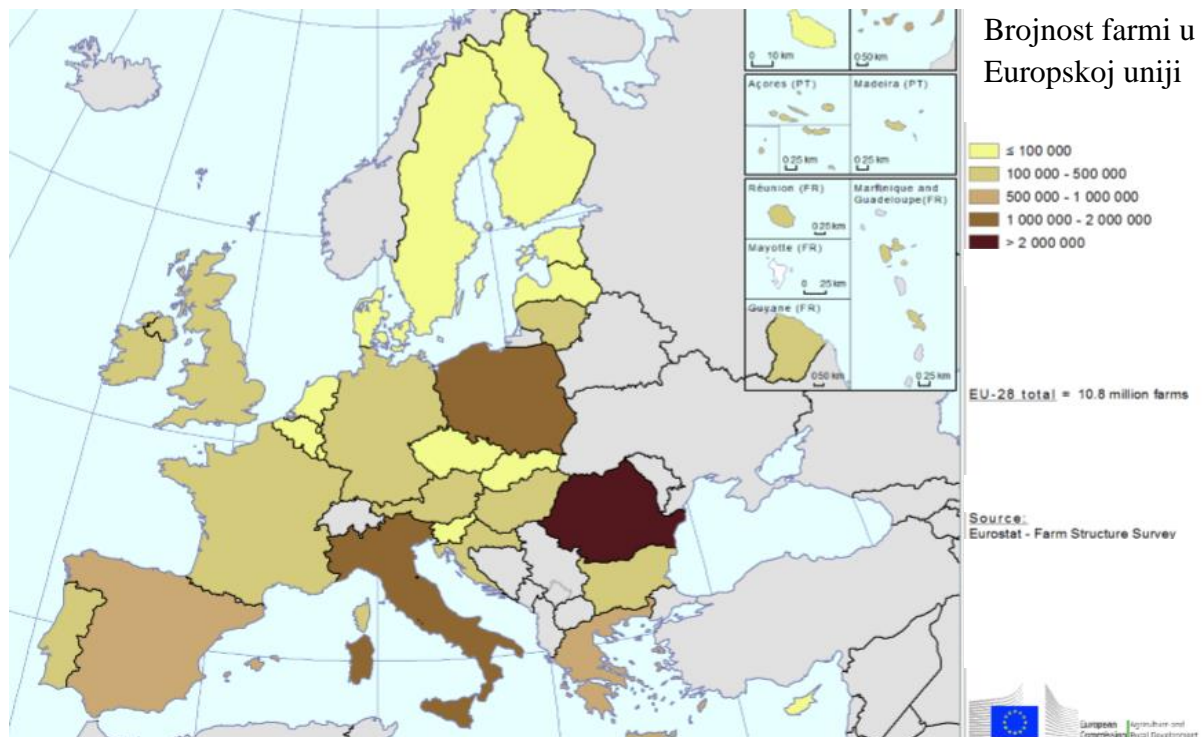
Prema Eurostatu (2017) u skupini država EU-28 bilo je 10,8 milijuna poljoprivrednih gospodarstava te približno 175 milijuna hektara (ha) korištene poljoprivredne površine, a to u prosjeku iznosi 16,1 ha po poljoprivrednom gospodarstvu. Isto tako, smanjila se radna snaga na poljoprivrednim gospodarstvima u skupini država EU-28 u skoro svim državama članicama Europske unije, u razdoblju od 2007. do 2013. godine, za 2,3 milijuna godišnjih radnih jedinica odnosno za 19,8%. Umjesto same veličine poljoprivredne površine, za povlačenje i primanje europskih sredstava gleda se i ekonomska veličina gospodarstva odnosno odnos konačne otkupne cijene proizvoda poljoprivrednog gospodarstva i vrijednosti same poljoprivredne proizvodnje. Isti se podaci razlikuju po europskim zemljama.

Tako postoje određene karakteristike za europske poljoprivredne farme, a za koje su potrebni podaci istraživanja Eurostata o društvenim i ekonomskim te poljoprivrednim pokazateljima europskih država članica za godinu 2013-tu, prije ulaska Republike Hrvatske u EU, za koje su izrađeni statistički prikazi.

2.1.1. Brojnost poljoprivrednih gospodarstava po državama članicama EU

Od svih zemalja članica EU, Rumunjska se najviše ističe po broju farmi. Naime, ova europska država ima najveći broj farmi i to njih preko 3 500 000, što prikazuje Slika 1. Rumunjska sama po sebi je činila 33% svih poljoprivrednih gospodarstava EU, a slijede ju Poljska s 13% i Italija s 9%.

Slika 1: Broj farmi po državi članici EU

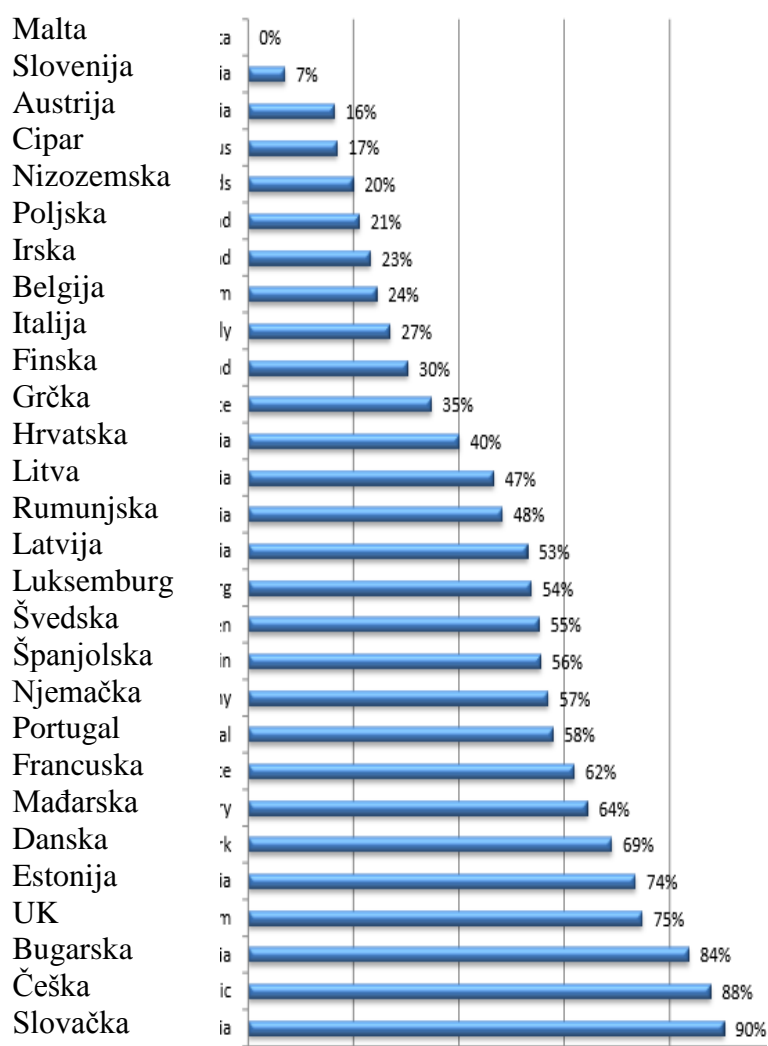
Izvor: Eurostat (2013) Farm structure survey 2013 - main results, dostupno [online] na: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_holding (pristupljeno: 2017-9-15)

2.1.2. Veličina poljoprivrednih gospodarstava po državama članicama EU

Podaci o poljoprivrednim gospodarstvima što se tiče fizičke veličine govore da u EU-28 prosječna farma ima 16.1 ha poljoprivredne površine, što je različito od 28.1 ha na razini EU-15⁴. U usporedbi s mega farmama u Sjedinjenim Američkim Državama, fizičke veličine farmi na razini EU-28 mogu se okarakterizirati kao male farme, a razlog je sljedeći. Unatoč činjenici da prosječna farma u EU-28 ima 16.1 ha, njih gotovo 67% imaju manje od 5 ha u 2013. godini, samo 7% čine poljoprivredne površine veće od 50 ha. Slijedi grafikon poljoprivrednih farmi sa 100 ha ili više, poredano po članicama, od manjeg ka većem iznosu, izraženo u postotku.

⁴ obuhvaća samo one države članice koje su Europskoj uniji pristupile do 2004. godine

Grafikon 1: Poljoprivredna gospodarstva sa 100 i više hektara

Izvor: Eurostat (2013) *Agricultural holding, Poljoprivredna imanja u EU*, dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php> (pristupljeno 2017-9-23)

Prema grafikonu vidi se da Republika Hrvatska ima 40% registriranih poljoprivrednih gospodarstava s preko 100 hektara, ali ostalih 60% su mali koji se pokušavaju probiti na tržište RH i tržište EU i koje svakako treba poticati. Ispod Hrvatske su površinom manje zemlje poput Slovenije i Austrije, ali tu je i Poljska koja se usprkos malim PG-ima visoko pozicionira u EU po jačini svog poljoprivrednog sektora i ulaganjima u njega, privlačući izdašna sredstva europskih fondova.

S druge strane, tu su i zemlje članice u kojima jako velik dio farmi ima više od 100 ha u kojima je samo mali dio površina prepušten na djeljenje između malih PG-a. Ovaj dualizam osobito je izražen je u Mađarskoj, Slovačkoj i Češkoj gdje su se zaista velika gospodarska poduzeća naučila na suživot i kooperaciju s vrlo malim gospodarstvima. S druge strane postoji i situacija gdje je malo velikih aktera proizvodnje poljoprivrednih proizvoda za životinje i hrane za ljude, a velika je većina onih koji se poljoprivredom bave za vlastite potrebe i koje nazivamo malim obiteljskim PG-ima, pogubna je kako za poljoprivredu, tako i za EU. Za boljitak i razvoj malih PG-a Europska unija treba osigurati redovnu opskrbu poljoprivrednim proizvodima i stabilizaciju tržišta poljoprivrednim proizvodima kako se planira reformom ZPP-a. U publikaciji Glavne uprave za komunikacije (2016) Europske komisije navodi se: „*Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*“. Također se navodi da jedinstveno tržište sa slobodnim kretanjem robe, usluga i kapitala unutar granica EU-a „*temeljno je za mogućnost otvaranja radnih mjesta u Uniji putem trgovanja s drugim državama i regijama*“. Za bolju prodaju poljoprivrednih proizvoda EU pokreće i vodi trgovinske sporazume i pregovore te upravlja trgovinskim odnosima s ostatkom svijeta zagovarajući pošteni vanjsku trgovinu. Zajedničkim nastupom država članica EU postiže se učinkovitost u međunarodnim pregovorima o trgovini poljoprivrednim proizvodima.

Tablica 1: Uvoz i izvoz ukupnih poljoprivrednih proizvoda EU u 2015. i 2016. godini, izražen u milijunima eura

Vanjska trgovina s trećim zemljama	2015	2016	Promjena 2016/2015 u %
Izvoz poljoprivrednih proizvoda	129 030	131 126	1,6
Udio poljoprivrede u ukupnom izvozu u %	7,2	7,5	
Uvoz poljoprivrednih proizvoda	113 681	112 189	-1,3
Udio poljoprivrede u ukupnom uvozu u %	6,6	6,6	
Unutarnja trgovina među članicama EU	2015	2016	Promjena 2016/2015 u %
Izvoz poljoprivrednih proizvoda	342 107	349 940	2,3
Udio poljoprivrede u ukupnom izvozu u %	11,1	11,2	
Uvoz poljoprivrednih proizvoda	339 167	346 924	1,4
Udio poljoprivrede u ukupnom uvozu u %	11,3	11,4	

Izvor: Autor, prema podacima Europske komisije (2017) Razvoj poljoprivredne trgovine, https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf (pristupljeno 2017-12-6)

2.2. Razvoj Zajedničke poljoprivredne politike

Od svojih početaka do danas, Zajednička poljoprivredna politika Europske unije (engl. CAP, Common Agricultural Policy, ili hrvatska skraćenica ZPP) broji pola stoljeća svog djelovanja, pa je u tom razdoblju doživjela i brojne reforme. Zajednička poljoprivredna politika podrazumijeva jednu sabirnicu svih programa kojima se subvencioniraju različiti oblici poljoprivrednih djelatnosti u EU. Kersan-Škabić (2015) tvrdi kako ZPP poteže svoje korijene još iz razdoblja kada su europske zemlje bile suočene s malom količinom prehrambenih proizvoda. Prehranjivanje je stanovništva bilo ključan razlog za razvoj Zajedničke poljoprivredne politike, koje zapravo leži u činjenici i svojevrsnom paradoksu da velika i plodonosna europska poljoprivredna zemljišta nisu bila u mogućnosti proizvesti dovoljne količine hrane za svoje stanovništvo.

Glavna načela ZPP-a definirana su još u Rimskom ugovoru iz 1957. godine. Najvažniji ciljevi tada bili su stabilizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda te kvalitativna i cjenovna prihvatljivost poljoprivrednih proizvoda. Promjenom okolnosti u poljoprivrednom sektoru mjenjala se i ZPP, pa je 1992. godine došlo do reforme ZPP-a. Tada se ZPP bazira na izravne isplate poljoprivrednicima i na proizvodnju koja će biti ekološki prihvatljiva. Reformom iz 2003. godine subvencije se u potpunosti odvajaju od proizvodnje i bazira se na brigu o poljoprivrednom zemljištu, poštivanje normi o dobrobiti životinja, sigurnosti hrane i okolišu. Najnovija reforma je bila 2013. godine, a kojoj je cilj promicanje održive poljoprivrede, stvaranje novih radnih mjesta u poljoprivredi, poticanje inovacija i konkurentnosti sektora. Tako se danas potpora poljoprivredi sve više odvaja od kvantitete proizvodnje, a više ovisi o kvaliteti proizvodnje, odnosno načinu proizvodnje i razvijanju novih djelatnosti povezanih uz poljoprivredu. Na službenim stranicama EU-a, Europskog parlamenta i Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (2016) prikazano je da je novina također da se ZPP fokusira na politiku ruralnog razvoja sela poticanjem njegovih obilježja i specifičnosti. Stoga sam ruralni razvoj i drugi Europski strukturni fondovi i investicijski fondovi imaju niz zajedničkih ciljeva.

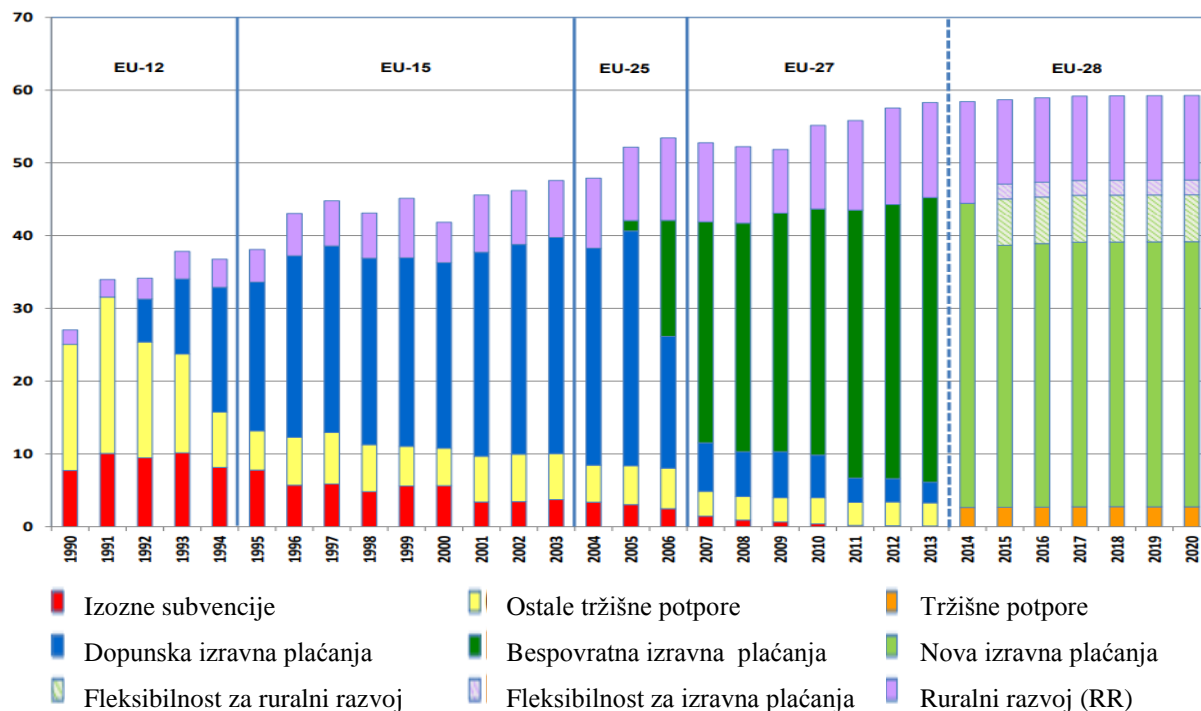
Utvrđeno je da Zajednička poljoprivredna politika podrazumijeva skupinu pravila i mehanizama koji reguliraju proizvodnju, prodaju i promet poljoprivrednih proizvoda u cijeloj EU. ZPP ima svojih tržišnih prednosti, kao što je poticanje razvoja sela poticanjem njihovih

specifičnosti i ruralnih obilježja, ali isto tako ima i probleme. Kersan-Škabić (2015) prikazuje da kroz godine, reformama ZPP-a, poljoprivrednike se i dalje demotivira i prepušta ih se djelovanju sila tržišta, da to isto tržište i potrebe tržišta utječu na odluke poljoprivrednika o budućoj proizvodnji. Stoga bi bilo potrebno osmisliti načine kako bi se ta ista poljoprivredna politika povezala s politikom zapošljavanja u Europskoj uniji. Poljoprivrednici su uglavnom starija populacija, od šezdeset i više godina. S jedne strane je ta situacija, a s druge pak imamo veliku nezaposlenost, u svim članicama EU-a, i velika iseljavanja mladih u potrazi za zaposlenjem. U Hrvatskoj kao i u Europi, važno je reći da nam natalitetna politika otežava gospodarstvo, doći će vrijeme kada mladi više neće moći podupirati starije, a što je dodatno pospješeno migracijama. Jedino se može očekivati da će uvjeti poslovanja u RH postati bolji. Što se tiče izravnih potpora za sada još svaka država članica izabire mjere i podmjere svake mjere. U novije vrijeme ulaže se trud u razvijanje sustava potpora i usklađivanje politike s potrebama, kao što su proširenja Europske unije na nove zemlje članice, zemlje istočne Europe, i povećanje poljoprivredne površine. Od posljednje reforme ZPP-a, koja je bila u 2013., prošlo je pune četiri godine. Svaka nova reforma, i ona iz 2003 i iz 2010. godine, prvenstveno se temelji na prošlim reformama, kako bi se zadovoljili novi izazovi i ciljevi, navodi se u *Agricultural Policy Perspectives Brief* izvješću Europske komisije (2013). Ovo poljoprivredno izvješće obuhvaća izvorna načela i smjernice ZPP-a, financiranje i buduće korake u poljoprivrednoj politici. U posljednja dva desetljeća ZPP ima, uz povećavanje proizvodnje kvalitetne hrane, kao cilj postavljeno i postizanje manjih troškova za potrebe poljoprivredne proizvodnje u EU proračunu. Uglavnom zbog već velikog postotka sredstava koji se izdvajaju za ZPP u rashodima EU proračuna, ali i zbog nastalog mišljenja da se na poljoprivredu ne treba trošiti više, jer ionako povećanje potpora neće rezultirati većom proizvodnjom po pojedinom poljoprivredniku. Istražiti se treba da li bi održivo bilo na poljoprivredu trošiti više novca iz EU proračuna kako bi u njoj radilo više zaposlenika, ne samo mladih poljoprivrednika, kako bi se smanjila ova krizna nezaposlenost i prevelik uvoz.

Nova politika ruralnog razvoja naslanja se na prethodne reforme, oplemenjena novim potrebama poljoprivrednika i brigom za okoliš. Novi instrument poljoprivredne politike je instrument prvog stupa kojeg se naziva *greening* po kojemu su pravila usmjerena na zaštitu okoliša javnih dobara, što je ujedno i glavna promjena u okviru nove ZPP politike. Politika je postala još učinkovitija, uspostavljena je fleksibilnost u financiranju država članica kroz nova zelena plaćanja (*Green Direct Payment*), ali i u implementaciji projekata za potrebe

poljoprivrede diljem Europe. Prema izvješću (Agricultural Policy Perspectives Brief, 2013) radikalna promjena u orijentaciji ZPP-a dokazana je promjenom troškova, odražavajući političku promjenu od 1992. godine kako je prikazano na sljedećem grafikonu.

Grafikon 2: Troškovi za ZPP od 1990. s projekcijom do 2020. godine

Izvor: EU (2013) Povijest ZPP-a, Pregled ZPP-a, dostupno u istraživanju: Overview of the CAP 2014-2020, str. 4., dostupno na URL [online]: <https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history> (pristupljeno 2017-9-23)

Grafikon prikazuje povjesnu putanju potrošnje za ZPP po kalendarskim godinama i u tekućim cijenama. Tako troškove za 1990. godinu čine *izvozne subvencije* od 8 milijardi eura, *ostala tržišna potpora* 18 milijardi eura i oko 2 milijarde eura za *ruralni razvoj*. Godine 1992. u rashode se uvode *dopunska izravna plaćanja* za koja vidimo da su se godinama povećavala. Godine 2005. započelo se s isplata *bespovratnih plaćanja*. Od novog proračunskog razdoblja, 2014. godine, uvode se *tržišne potpore*, *nova izravna plaćanja* te *plaćanja za ruralni razvoj*, a od 2015-te postoji *mooguća fleksibilnost za ruralni razvoj* te *mooguća fleksibilnost za izravna plaćanja ruralnom razvoju*. Na grafikonu se uočavaju promjene od ulaska RH koja danas, s ostatkom EU zemalja, primjenjuje već spomenutu zajedničku politiku u poljoprivredi. Zajednička poljoprivredna politika u EU financira se iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EFJP) i Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR).

2.3. Europski fond za jamstva u poljoprivredi

Europski fond za jamstva u poljoprivredi (European Agricultural Guarantee Fund, EAGF) sada je zaseban fond ZPP-a, odvojen od poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, od početka 2017. godine. Europski fond za jamstva u poljoprivredi (skraćenica EFJP) financira izravna plaćanja poljoprivrednicima i odabrane mjere koje reguliraju poljoprivredno tržište, to su na primjer intervencije i povrat sredstava za izvoz. Glavne aktivnosti fonda su ujedno i najbitnije teme u poljoprivrednom sektoru kao što je podupiranje ekološke i društveno održive poljoprivrede, proizvodnja visokokvalitetne hrane te zdravlje domaćih životinja.

Europski fond za jamstva u poljoprivredi se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike, a fond će također pokrivati troškove za izvoz u treće zemlje i interventna plaćanja za regulaciju poljoprivrednog tržišta te promotivne mjere kao što je u RH bio slučaj s promoviranjem voća u školskoj ishrani. EFJP također u velikoj mjeri podupire održivu poljoprivredu kao i održivu proizvodnju, a financira i mjere koje nisu strogo povezane s upravljanjem poljoprivrednim tržištima, na primjer određene veterinarske mjere, mjere za zdravlje biljaka, programe nadzora farmi, mjere za korištenje resursa u poljodjelstvu, mjere evaluacije i druge⁵. Prikaz troškova ovog fonda u financijskoj godini 2014-oj, sadržava Financijsko izvješće Komisije broj 8., Prilog 5. Rashodi po članku i državi članici, donosi Vijeće Europske unije (2015), a nalazi se u sljedećoj tablici:

⁵ proračun programa je u razdoblju od 2007. do 2013. godine bio 313 milijardi eura. Zajednički, države članice i Europska komisija upravljaju tim izdacima kroz 85 nacionalnih ili regionalnih agencija za plaćanja, više informacija dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/eagf>, (pristupljeno 2017-12-28)

Tablica 2: Rashodi fonda EFJP po državi članici, izraženi u milijunima eura u 2014. godini

Država članica	Izravne isplate	Tržišne potpore	Rashodi EFJP
Belgija	522, 6	77, 3	612,3
Bugarska	705, 3	37, 5	602,1
Češka	834, 0	27, 7	893,9
Danska	852, 2	23, 0	937,2
Njemačka	4 875, 0	186, 4	5 197,3
Estonija	112, 8	9, 5	100,3
Irska	1 208, 7	23, 0	1 235,3
Grčka	2 072, 0	80, 0	2 292,6
Španjolska	5 045, 3	604, 8	5 582,8
Francuska	7 093, 1	598, 1	8 370,1
Hrvatska	179, 7	10, 3	96,4
Italija	3 833, 8	661, 5	4 516,1
Cipar	49, 7	8, 2	57,0
Latvija	177, 8	11, 8	147,8
Litva	409, 8	30, 4	384,1
Luksemburg	33, 2	1, 1	33,5
Mađarska	1 266, 1	55, 2	1 336,9
Malta	5, 0	0,4	5,6
Nizozemska	725, 5	87, 8	852,2
Austrija	686, 3	35, 3	720,6
Poljska	3 339, 8	23, 3	3 215,3
Portugal	645, 9	110, 9	736,1
Rumunjska	1 521, 3	47, 0	1 334,5
Slovenija	137, 6	8, 6	146,5
Slovačka	425, 4	10, 4	380,9
Finska	522, 1	16, 3	524,7
Švedska	666, 6	22, 3	693,7
UK	3 036, 2	86, 2	3 241,8
UKUPNO:	40 984, 1	3 154, 2	44 292,7

Izvor: Autor, prema izvoru: Europska komisija, (2015), 8. Financijsko izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o Europskom fondu za jamstva u poljoprivredi, Opća uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj, Izdaci za preuzete obveze za izravna plaćanja i tržišne mjere, Access to European Union law, EUR-Lex, dostupno na URL [online]: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0282> (pristupljeno 2018-1-2)

2.4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD), dalje u radu EPFRR, održivim ruralnim razvojem pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, boljim klimatskim uvjetima i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor⁶. Fond se, kao i prethodno navedeni, financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020.

Zbog toga fond EPFRR ima brojne aktivnosti među kojima su poticanje razmjene znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima, slijedi neizostavna težnja ka nižim razinama CO², klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu, tu je također jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivredne proizvodnje, povećanje održivosti gospodarstava, razvoj ruralnih područja, promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi, promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva, te očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu⁷.

Ovaj je europski program raspolagao financijskim sredstvima u iznosu od 96,4 milijarde eura⁸. U novom financijskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, planirani proračun programa iznosi nešto manje, 95,5 milijardi eura. Neminovno je navoditi kako ovaj fond pridonosi ostvarivanju ciljeva najnovije europske strategije do 2020, ali bitni su načini na koje se to želi postići. U Republici Hrvatskoj se provodi kroz Program ruralnog razvoja dok Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju vodi računa o promicanju održivog ruralnog razvoja u RH, pa i u cijeloj EU.

Europska komisija ponudila je državama članicama 95 milijardi eura namijenjenih razvoju ruralnih prostora. Slijedi prikaz financiranja u okviru Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj odnosno tablica 3. s raspodijeljenim sredstvima po državi članici EU.

⁶ Europski parlament 19. studenog 2013. godine odobrio je Uredbe br. 1305/2013 za potporu ruralnome razvoju i br. 1306/2013 o financiranju, upravljanju i nadzoru ZPP-a u financijskom okviru od 2014. do 2020. godine, kojom su stavljene izvan snage stare Uredbe, dostupno na URL: <http://europski-fondovi.eu/eafrd>, (pristupljeno 2017-12-28)

⁷ podjela je preuzeta iz publikacije Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.pdf, dostupno na: europski-fondovi.eu/eafrd, (pristupljeno 2017-11-10)

⁸ podaci za prethodno proračunsko razdoblje od 2007. do 2013. godine

Tablica 3: Povlačenje sredstava iz EPFRR-a, izraženo u milijunima eura u 2016. godini

Država članica	Sredstva namjenjena 2014.-2020.	Dodijeljena sredstva u 2016.	Ukupno povučeno do 4Q 2016. u % ⁹
Belgija	551,7	109,8	19
Bugarska	2 338,7	505,0	9
Češka	2 170,3	503,1	21
Danska	629,4	136,3	14
Njemačka	8 217,8	1 685,5	18
Estonija	725,8	111,1	12
Irska	2 189,9	469,7	35
Grčka	4 195,9	1 077,7	16
Španjolska	8 290,8	1 780,4	12
Francuska	9 909,7	2 363,5	18
Hrvatska	2 325,1	448,4	13
Italija	10 429,7	2 231,5	9
Cipar	132,2	28,3	15
Latvija	968,9	230,4	24
Litva	1 613,0	153,0	21
Luksemburg	100,5	21,4	24
Mađarska	3 495,3	737,0	11
Malta	99,0	20,8	5
Nizozemska	607,3	118,4	13
Austrija	3 937,5	560,8	30
Poljska	10 941,2	1 193,4	11
Portugal	4 057,7	578,9	30
Rumunjska	8 015,6	1 751,6	14
Slovenija	837,8	119,3	19
Slovačka	1 890,2	378,1	17
Finska	2 380,4	338,4	38
Švedska	1 745,3	349,0	20
UK	2 580,1	890,8	24
UKUPNO:	95 378,0	18 649,5	prosjeak: 17

Izvor: Autor, prema 10. Financijskom izvješću Komisije EU Parlamentu i Vijeću o EPFRR-u za financijsku godinu 2016., dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1506675074347&uri=COM:2017:554:FIN> i Biltenu poljoprivreda od 31. ožujka 2015. godine koji je izdala i podatke prikazala hrvatska Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, dostupno na: <http://www.apprrr.hr/brosure-4.aspx> (pristupljeno 2018-1-2)

⁹ stopa apsorpcije (povučeni sredstava) po državi članici iz programa ruralnog razvoja 2014.-2020., plaćanja od početka programskog razdoblja, uključujući isplate za četvrti kvartal 2016., koje se nadoknađuju u 2017. godini, u odnosu na ukupnu raspodjelu 2014.-2020.

Najizdašnju potporu 2014.-2020. izborila je Poljska, koja je i u prošlom razdoblju iz europskih fondova povukla velik iznos potpora, pa tako u svoj razvoj ruralnih prostora može investirati 10,9 milijardi eura, a slijedi ju Italija s 10,4 milijarde eura EU potpora. Ministarstvo poljoprivrede (2015) iznosi podatke u Biltenu poljoprivreda 31. ožujka, da je Republika Hrvatska izborila 2.325.172.500 eura. Iz prethodnog tabelarnog prikaza se vidi da RH, sa svojom površinom od 87.661 km², za sedmogodišnje razdoblje ima na raspolaganju gotovo 2,4 milijarde eura što u usporedbi sa nekim zemljama članicama slične površine kao što su recimo Češka i Bugarska, doista predstavlja pozamašnu svotu.

Europski ruralni razvoj ovakav kakav je osmišljen zasigurno će pridonositi konkurentnosti poljoprivrede i razvoju sela. Kako bi povećale svoju konkurentnost, države članice EU-a također mogu u okviru svojih programa ruralnog razvoja osmisliti podprogramme, pridonoseći prioritetima Unije za ruralni razvoj. Svakako da ovdje mora postojati dosljednost između dviju vrsta potpora, prvo Europskog fonda za garancije u poljoprivredi, a drugo su mjere koje se financiraju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Unatoč ovim dobrim gospodarskim prilikama za razvoj, društvena i gospodarska slika hrvatskih ruralnih područja danas nije u boljem položaju zbog iseljavanja mladih, većinom obrazovanih, pa se stoga pobrinuti treba da dostigne svoj puni potencijal. Za novac iz fonda EPFRR-a RH mora dodati 356 milijuna eura vlastitih sredstava da iz EU može dobiti više od 2 milijarde eura, a ostvariti to može jedino ukoliko aplicira kvalitetne projekte, te poštuje opće ciljeve EPFRR-a. Ukratko se može navesti da neki od tih ciljeva su jačanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora i poticanje kvalitete ruralnog gospodarstva i života u njemu. Detaljan opseg poslova može se opisati kroz ključne aktivnosti u nadležnosti fonda.

2.4.1. Aktivnosti iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

Ciljevi ruralnog razvoja će se ostvariti kroz šest aktivnosti EPFRR-a, premda ih treba reducirati kako bi se učinkovitije upravljalo s ekonomskog gledišta i praćenja dosadašnjih rezultata ovih ciljeva.

Prva aktivnost je *Poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima*, s naglaskom na poticanje inovacija i znanja u ruralnim područjima,

poticanje cjeloživotnog učenja i stručne obuke u sektorima poljoprivrede i šumarstva, a potrebno bi bilo također i jačanje veze između poljoprivrede i šumarstva.

Druga aktivnost je *Jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva*, uz olakšavanje restrukturiranja gospodarstva koja se suočavaju sa strukturnim problemima, osobito obiteljskih gospodarstava s malim tržišnim udjelom. Ovdje je kao ideja moguće osnivanje proizvodnih i prodajnih zadruga poljoprivrednih proizvođača radi lakšeg pronalaska kupaca i plasmana proizvoda na većem tržištu kakvo je europsko.

Treća aktivnost je *Promicanje organizacije prehrambenog lanca i upravljanje rizicima u poljoprivredi*, a naglasak je na povezivanju proizvođača kroz kvalitetne programe i samu promociju na lokalnim tržištima te s naglaskom na podršku upravljanja rizikom.

Četvrta ključna aktivnost u nadležnosti fonda EPFRR je *Obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu*, s naglaskom na sljedeća područja; odnosno na obnovu i očuvanje biološke raznolikosti, uključujući osjetljiva područja Natura 2000, te poboljšanje upravljanja vodama i upravljanja tlom.

Peta aktivnost je vezana uz energiju, to jesu *Promicanje učinkovitosti resursa i pomak prema niskim razinama ugljičnog dioksida i klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu*, s naglaskom na povećanje učinkovitosti u potrošnji vode u poljoprivredi, povećanje učinkovitosti u potrošnji energije u poljoprivredi i prehrambenoj industriji, smanjenje emisije dušičnog dioksida, ugljičnog dioksida i metata u poljoprivredi i šumarstvu.

Naposlijetku, zadnja aktivnost u okviru EPFRR-a je *Promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja*, a potiče se stvaranje novih malih poduzeća i otvaranje novih radnih mjesta, poticanje lokalnog razvoja u ruralnim područjima te na povećanje pristupa, korištenja i kvalitete informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT) u ruralnim područjima. U okviru tehničke pomoći i akcija umrežavanja, EPFRR će financirati uspostavu europske mreže za ruralni razvoj, EIP (Europsko inovacijsko partnerstvo) mreže, Europske evaluacijske mreže za ruralni razvoj i nacionalne ruralne mreže. Također, doprinijeti će ciljevima programa EIP kroz potporu EIP operativnim skupinama.

2.4.2. Četiri osi iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

Aktivnosti koje se podupiru programom svrstane su u četiri osi. U EU te se osi nazivaju podprogrami. Ukratko, vezuju se na poboljšanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, zaštitu okoliša, upravljanje zemljištem, kvalitetu života ruralnih područja i LEADER pristup.

Prva os koju je *Konkurentnost Aktivnosti*; financira aktivnosti prerade poljoprivrednih i šumarskih proizvoda, poboljšanje ekološke učinkovitosti na farmama i u šumarstvu, razvoj poslovnih vještina kao što je pružanje savjetodavnih usluga i informiranja i educiranja poljoprivrednika, prilagodba standardima EU i potpora mladim poljoprivrednicama.

Druga os tehničke pomoći i umrežavanja je *Zaštita okoliša i upravljanje zemljištem*. Os podupire bioraznolikost, očuvanje tradicionalnih poljoprivrednih krajolika. Projekti ove osi mogu financirati aktivnosti vezane za održivu uporabu poljoprivrednih¹⁰ i šumskih¹¹ površina.

Treća os se odnosi na *Gospodarsku raznolikost i kvalitetu života*. Mjere treće osi namijenjene su pokretanju zapošljavanja te stvaranju uvjeta za rast i gospodarske promjene u ruralnim područjima. Raznolikost gospodarstava vezuje se uz pitanja razvoja seoskog turizma te poslova koji su s njima u vezi, oživljavanje lokalnih obrta te ponudu novih usluga.

Četvrta os je poznata kao pristup LEADER¹². Ovim se pristupom ruralno stanovništvo, uključujući i lokalnu upravu, nastoji potaknuti na razmatranja potencijala svojega kraja koji treba na kraju uobličiti kroz izradu i primjenu razvojne strategije. Potpora LEADER-a lokalnom razvoju¹³ iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj važna je jer su upravo lokalne akcijske grupe (LAG-ovi¹⁴) tijela koja će voditi cjelokupan proces koji uključuje i suradnju i umrežavanje i inovacije. LEADER pristup se tijekom godina dokazao u promicanju razvoja ruralnih područja te stoga treba nastaviti sa svojim radom u budućnosti.

¹⁰ neproizvodne investicije i posebne investicije u ekološke mreže poput NATURA 2000.

¹¹ neproizvodne investicije, pošumljavanje, obnavljanje šumskih potencijala i slično.

¹² pristupom LEADER su tri osi dopunjene jednom novom i zasebnom horizontalnom osi.

¹³ najmanje 5% od doprinosa EPFRR-a usmjerenog ruralnom razvoju biti će namjenjeno za LEADER pristup.

¹⁴ LAG-ovi su originalan i važan dio pristupa LEADER. Ovakvo stvaranje lokalnih partnerstava, nazvanih lokalne akcijske grupe (LAG), započinje povezivanjem lokalnih dionika, a učinkoviti su u poticanju lokalnog održivog razvoja. Njihov je zadatak izrada lokalnih razvojnih strategija te usmjeravanje i praćenje njihove provedbe uključujući korištenje sredstava potpore. Dostupno na URL: [Online] <http://www.hmrr.hr/> (pristupljeno 2016-9-19)

Tablica 4: Ukupni proračun za EPFRR po zemljama, u milijunima eura za 2017. godinu

Država	2014. - 2020. MS (€ million) ¹⁵	Odobrena sredstva	Planirana sredstva	Postotak provedbe
Belgija	648	540	1 325	40,8
Bugarska	2 367	695	2 917	23,8
Češka	2 306	1 085	3 770	28,8
Danska	919	455	1 187	38,4
Njemačka	9 446	5 230	14 141	37,0
Estonija	823	420	994	42,3
Irska	2 191	994	3 921	25,4
Grčka	4 718	1 818	5 137	35,4
Španjolska	8 297	2 784	12 367	22,5
Francuska	11 385	3 782	15 932	23,7
Hrvatska	2 026	418	3 383	17,6
Italija	10 444	5 101	20 870	24,4
Cipar	132	23	243	9,5
Latvija	1 076	539	1 531	35,2
Litva	1 613	733	1 977	37,1
Luksemburg	101	99	368	27,1
Mađarska	3 431	1 688	4 176	40,4
Malta	97	8	129	6,7
Nizozemska	765	222	1 213	18,3
Austrija	3 938	2 912	7 698	37,8
Poljska	8 698	1 875	13 612	13,8
Portugal	4 058	2 466	4 721	51,8
Rumunjska	8 128	2 369	9 630	24,6
Slovenija	838	283	1 107	25,6
Slovačka	1 560	940	2 099	44,8
Finska	2 380	3 034	5 673	53,5
Švedska	1 764	1 664	4 297	38,7
UK	5 200	5 231	6 898	75,8

Izvori: Europska komisija, Poljoprivreda i ruralni razvoj; podaci Europskih strukturnih i investicijskih fondova, dostupno na URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/eafrd> i https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/funding-per-ms_en.pdf (pristupljeno 2018-1-2)

¹⁵ European Structural and Investment Funds (2017) Data, omotnice nakon stupanja na snagu 23. svibnja 2015. od strane Komisije (EU) br. 2015/791, podaci prikazani na dan 8.12.2017. Dostupno na URL: [Online] <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/eafrd> i https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/funding-per-ms_en.pdf (pristupljeno 2017-12-8)

Prema podacima Europskih strukturnih i investicijskih fondova i podacima sa službene stranice Europske komisije (2017), premda je najviše europskih sredstava namjenjeno Italiji, u iznosu od oko 20,8 milijardi eura, ipak Velikoj Britaniji je najbolje pošlo za rukom ostvarivši najveći postotak u iznosu od 75,8% u provedbi projekata iz EPFRR-a kada se u omjer stave planirana sredstva i odobrena sredstva države članice. Uz Veliku Britaniju velike postotke provedbe ostvarila je Finska i Portugal, a RH je pri dnu u pisanju dobrih projekata za potrebe ruralnog razvoja. Ukupni trošak i napredak provedbe, za Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, u tablici je prikazan uz ukupni proračun po zemljama izražen u milijardama eura. Na temelju postotka potrošnje ukupnog raspoloživog sredstava fonda RH ima mnogo prostora za napredak (od ukupno 2 383 294 500 eura implementirala je 418 737 116 eura) i za pisanje kvalitetnijih projekata, imajući na umu da su prve godine članstva najneizvjesnije.

2.5. Poljoprivrednici u državama članicama EU

U primarnom sektoru, zapošljivost je najmanja, najniži postorak ljudi obavlja primarne djelatnosti poput šumarstva i poljoprivrede u svim državama članicama, a najviše ljudi bavi se tercijarnim djelatnostima, uslugama i turizmom. Međutim, primarni je sektor i dalje vrlo važan za zapošljavanje ljudi u ruralnim područjima, posebice u Rumunjskoj i Bugarskoj.

Prema *EU Agricultural Economics Briefs* (2013) profili poljoprivrednika po državama članicama se ne razlikuju puno. Većina (56%) poljoprivrednika u EU ima više od 55 godina starosti, dok je do 35 godina vrlo malo (6%)¹⁶. To bi značilo da na svakog poljoprivrednika mlađeg od 35 godina dolazi 9 poljoprivrednika starijih od 55 godina u EU-27¹⁷ u 2013. godini. Portugal ima najveći udio i postotak (73.7%) poljoprivrednika starijih od 55 godina, dok Austrija ima najniži (28.2%). Udio mladih poljoprivrednika, do 35 godina, najviši je u Poljskoj (12.1%), a slijedi ju Austrija s (10.9%). Najniži udio mladih u primarnom sektoru je na Cipru (1.7%), u Portugalu i u Danskoj (oboje imaju 2.5%).

¹⁶ podaci se odnose na osobe koje upravljaju poljoprivrednim gospodarstvima, vode dnevne financije, ne na ukupnu radnu snagu u poljoprivredi, a među kojima postoji i veći omjer starijih nad mladim poljoprivrednicima

¹⁷ podaci za Hrvatsku nisu prikazani; *EU Agricultural Economics Briefs* (2013.), *Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance*, dostupno na URL: [Online] https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-area-economics/briefs/pdf/09_en.pdf, (pristupljeno 2016-9-19)

U istom istraživanju, EU Agricultural Economics Briefs, *Structure and dynamics of EU farms* (2013) objašnjene su i radne navike, pa tako poljoprivrednici koji posjeduju 100 i više hektara poljoprivredne površine rade na svojoj farmi puno radno vrijeme, njih gotovo 82%, a poljoprivrednici s manje hektara imaju i manje radne navike. Drugim riječima, oni poljoprivrednici koji upravljaju malim poljoprivrednim gospodarstvima nastoje utrošiti manje rada na farmi. Ipak pozitivno je da na razini EU-28 tercijarni sektor podupire razvoj ruralnog područja. U cilju smanjenja nejednakosti između država članica, Europska komisija (2013) u Strategiji Europa 2020, *Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast* (2013, str. 23) navodi se da zajedničko jedinstveno tržište je narušeno, a kriza je izbrisala čitavo desetljeće rada na stvaranju i jačanju europskog tržišta. Stoga Europska unija, potiče stvaranje partnerstva i međunarodnu suradnju između država članica, država kandidatkinja i država potencionalnih kandidatkinja. Osim suradnji na jačanju gospodarskih politika, suradnja mora i isključivo treba biti na polju zajedničke strategije za pametan, održiv i uključiv rast.

3. OBILJEŽJA POLJOPRIVREDNE POLITIKE I RURALNOG RAZVOJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Republika Hrvatska je zaključila pregovore i pristupila Uniji 2013. godine u srpnju, ali prije samog pristupanja morala je uspostaviti institucionalni okvir za korištenje dvaju stupova Zajedničke poljoprivredne politike.

3.1. Analiza stanja hrvatske poljoprivrede

U Republici Hrvatskoj poljoprivredne površine čine gotovo polovicu cijelokupnog teritorija. Zbornik radova znanstvenog skupa (Bašić, Tomić, 2014) sadržava podatke Zelenog izvješća (Jakovina, Blažević, 2013), prema kojemu se u RH poljoprivredom bavilo 233.276 gospodarstava, njih 2.210 (1%) su bile pravne osobe, a ostalih 231.070 (99%) bila su OPG. Prema (Bašić, Tomić, 2014) dok u EU ima 12 milijuna PG prosječne površine 14,3 hektara, jedno hrvatsko PG u prosjeku ima 5,6 ha zemljišta. Za razliku od velikih poljoprivrednih poduzeća koja u prosjeku raspolažu sa 168 hektara zemljišta, to je malo i to znači da poljoprivredni potencijali koje RH ima, ne jamče konkurentnost poljoprivrednog sektora, ali i da je poteškoće moguće ukloniti kroz odgovarajuće mjere poljoprivredne politike.

Konkurentnost hrvatske poljoprivrede u ključna je za uspješno integriranje hrvatske poljoprivrede među ostale sektore gospodarstva kao što su turizam i industrija. Poljoprivredni sektor zaostaje u investicijama prvo zbog nedostatka kvalitetnih kreditnih sredstava što je posljedica nezainteresiranosti bankarskog sektora za plasmanom kredita u poljoprivredu, te zbog, između ostalog, manje profitabilnosti u poljoprivredi, višeg stupnja rizika te nedostatka kvalitetnih garancija koje poljoprivrednik mora osigurati. Podaci koji su aktualni bili prije više od desetljeća, u kontekstu pristupanje Hrvatske u Europsku uniju kako su pisali Gelo i Gelo (2008) da hrvatski prinosi nerijetko zaostaju za prosječnim europskim prinosima što najizravnije utječe na razinu dohotka, zapravo navode slične probleme s kojima se RH susreće i danas. Iz navedenoga proizlazi potreba za konstantnim radom na povećanju konkurentnosti poljoprivrede. Države i izvan EU konkurirati mogu hrvatskoj poljoprivredi, posebice one koje obrađuju veće poljoprivredne površine i imaju niži trošak rada. Državni zavod za statistiku RH prikuplja podatke i o poljoprivrednom sektoru, pa se na stranicama DZS nalaze ovi podaci o kretanjima 2007., 2010. i 2013. godine u RH za poljoprivredna gospodarstva:

Tablica 5: Obilježja poljoprivrednih gospodarstava u RH

	2007.	2010.	2013.
Poljoprivredna gospodarstva (PG)	181 250	233 280	157 450
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG)	180 120	231 070	154 400
Gospodarstva sa stokom	162 260	194 090	123 080
Poslovni subjekti i njihovi dijelovi	1 130	2 210	3 050
PG s ekološkim uzgojem	40	600	710
PG u pripremi za ekološki uzgoj	30	310	1 200
Redovito zaposlena radna snaga	435 740	513 680	388 370
Muški nositelj gospodarstva	139 480	175 430	109 210
Ženski nositelj gospodarstva	35 730	50 730	42 290

Izvor: DZS, Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, PC-Axis baze podataka, dostupno na URL: [Online]: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno: 2017-12-10)

Uz rast i pad svih faktora, Hrvatska je također imala probleme sa stanjem korištenoga poljoprivrednog zemljišta, pa je stoga trebala razmotriti načine za uvođenje poreza na neobrađeno zemljište, iako je i sama vlasnik većine njih. Uvođenjem takvog poreza povećala bi se iskoristivost, raspoloživost poljoprivrednog zemljišta i očuvanje okoliša ruralnih sredina.

Tablica 6: Površina korištenog poljoprivrednog zemljišta u RH, u hektarima

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Korištena poljopriv. površina	1 330 973	1 568 881	1 508 885	1 537 629	1 546 019
Voćnjaci, vinogradi, maslinici	78 183	73 082	76 970	74 799	71 060
Rasadnici	248	212	221	310	324
Nasadi biljaka i trajni usjevi	540	404	407	361	326
Trajni travnjaci	345 561	618 070	618 070	618 070	600 000
Oranice i vrtovi	903 508	874 863	811 067	841 939	872 406

Izvor: DZS, Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, PC-Axis baze podataka, dostupno na URL: [Online]: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno: 2017-12-10)

Prethodna tablica prikazala je načine iskoristivosti poljoprivrednog zemljišta te porast u hektarima kod svih vrsta iskorištavanja zemljišta u RH, a sljedeća nam daje uvid u konkretnu proizvodnju, odnosno količinu proizvodnje u tonama za odabrane poljoprivredne kulture:

Tablica 7: *Proizvodnja oraničnih usjeva u RH, u tonama*

<i>Usjev</i>	<i>2012.</i>	<i>2013.</i>	<i>2014.</i>	<i>2015.</i>	<i>2016.</i>
Kukuruz, suho zrno	1 297 590	1 874 372	2 046 966	1 709 152	2 154 470
Pšenica	999 681	998 940	648 917	758 638	960 081
Šećerna repa	919 230	1 050 715	1 392 000	756 509	1 169 622
Ječam	235 778	201 339	175 592	193 451	263 165
Zob	94 542	60 178	56 555	71 743	80 414
Raž, ozima i jara	2 426	2 955	2 800	3 356	4 646
Ostale žitarice (proso, heljda)	2 172	2 238	2 656	5 860	10 264
Ostali korjenasti usjevi	3 632	6 038	5 080	4 898	4 807
Uljana repica	26 406	47 827	71 228	56 783	112 990
Krumpir	151 278	162 501	160 847	171 179	193 962
Suncokret	90 019	130 576	99 489	94 075	110 566
Soja	96 718	111 316	131 424	196 431	244 075
Duhan	11 787	9 834	9 164	10 132	8 977
Ostali industrijski usjevi	2 220	1 719	3 256	3 166	5 181
Začinsko i ljekovito bilje	1 923	1 583	1 976	2 800	5 181
Djeteline i mješavine	83 817	82 844	70 873	82 992	67 853
Lucerna	124 055	177 857	128 702	112 876	191 540
Pašnjaci	185 393	280 807	268 967	302 774	337 060
Trajni travnjaci	651 601	893 614	858 719	762 757	791 800

Izvor: DZS, Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, PC-Axis baze podataka, dostupno na URL: [Online]: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno: 2017-12-10)

Tablica 7 prikazuje da hrvatski poljoprivrednici najviše proizvode kukuruz, pšenicu, šećernu repu i ječam, kulture koje su dugi niz godina zastupljene na ovim prostorima, ali koje ne dovode do povećanja poljoprivrednikova dohotka nego zbog troškova proizvodnje, načina proizvodnje i osjetljivosti na nametnike i bolesti, poljoprivredniku stvaraju troškove i u konačnici ekonomske gubitke. Od pristupanja RH u Europsku uniju nastao je trend stvaranja i održavanja trajnih travnjaka prvenstveno zbog dobrih poticaja poljoprivrednicima, a ostale poljoprivredne kulture proizvode se u skladu s potrebama tržišta.

3.1.1. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva

Danas diljem svijeta ima oko 500 milijuna OPG-ova koji prehranjuju svjetsko stanovništvo i čine skoro 80% svih PG-a, osiguravaju održivo gospodarenje prirodnim resursima, doprinose očuvanju bogatih lokalnih tradicija i kulturnog nasljeđa. U Europskoj uniji se mnogo izdogađalo u 2014. godini u domeni poljoprivrede, ribarstva i šumarstva zbog novog proračunskog razdoblja financiranja EU potreba i nove strategije, a 2014. godina bila je i Međunarodna godina OPG-a. Poljoprivrednici u Republici Hrvatskoj imaju prosječno 5,6 ha zemljišta u vlastitom posjedu. Prema izvještajima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2015) OPG varira, kreće se, a u zadnje vrijeme i opada s brojke od 180 tisuća. Ostali detalji su u tablici 8, o OPG-ovima u Republici Hrvatskoj:

Tablica 8: Detalji o strukturi OPG-a u RH

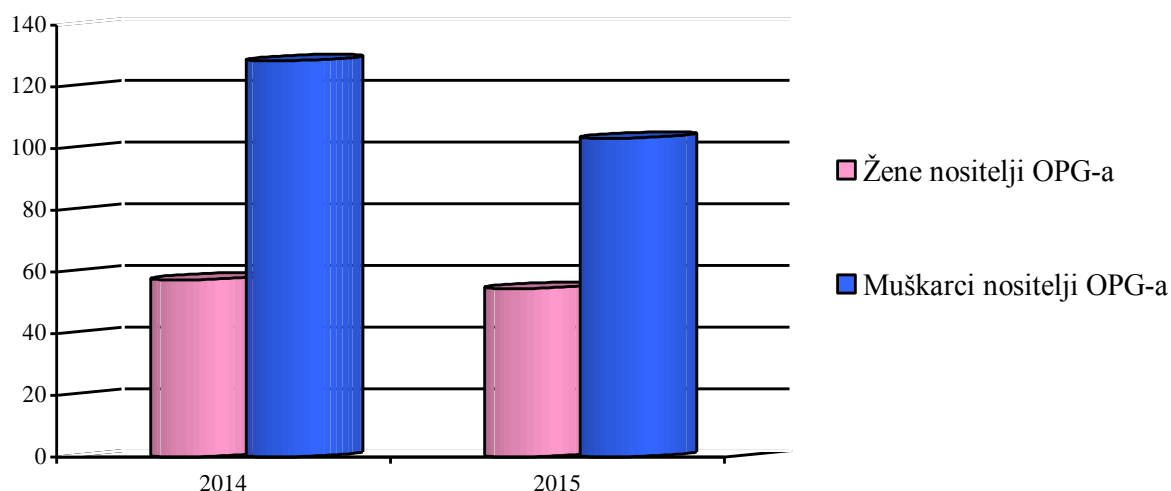
Prosječna dob vlasnika (u godinama)	59,8
Broj mladih vlasnika (do 35 godina)	8.356
Udio mladih do 35 godina (u %)	4,5
Udio žena vlasnica (u %)	31
Mješovita proizvodnja (u %)	80,6
Samo biljna proizvodnja (u %)	18,4
Samo stočarska proizvodnja (u %)	0,81
OPG	173.253
Obrt	2.374
Zadruga	200
Trgovačko društvo	2.495
Ostali	425
Ukupno ¹⁸	178.747

Izvor: Autor, prema AgroKlub (2015), Agro Baza, Struktura gospodarstava RH i podacima koje je prikupila Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, dostupno: <https://www.agroklub.com/agropedija/zemljiste/struktura-gospodarstava-rh-15//> (pristupljeno 2018-1-14)

¹⁸ obiteljska poljoprivredna gospodarstva upisana u Upisnih poljoprivrednih gospodarstava

Tablica 8 prikazuje da je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, gospodarstvo na kojemu članovi istog kućanstva u većini slučajeva obavljaju mješovitu ili biljnu proizvodnju koristeći vlastite i unajmljene resurse, dok se samo uzgojem životinja bavi manje od 1% OPG-a. Razlog tome je što PG za uzgoj stoke zahtjeva i proizvodnju hrane za istu, dok je kupovanje hrane neisplativo. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo je u vlasništvu i pod kontrolom muškog člana obitelji, 69%. Žene upravljaju s manje od jednom trećinom svih PG-a u EU-27, a to je 28%, kako navodi EU Agricultural Economics Briefs (2013)¹⁹.

Grafikon 3: Spolna struktura nositelja OPG-a u RH

Izvor: Autor, prema podacima AgroKlub (2015), Agro Baza, Struktura gospodarstava RH, dostupno: <https://www.agroklub.com/agropedija/zemljiste/struktura-gospodarstava-rh-15//> (pristupljeno 2017-12-20)

Grafikon 3 pokazuje da od ukupnog broja OPG-a u Republici Hrvatskoj, žena nositelja OPG-a je samo 57 529, odnosno oko jedne trećine. Isto tako grafikon pokazuje da je ukupni broj OPG-a smanjen jer se uočava pad žena nositelja gospodarstva s 57 529 na 54 629 i muškaraca nositelja gospodarstva s 128 436 na 103 346. Dana 6. rujna 2017. godine u Europskom parlamentu raspravljalo se o tome kakav je status žena u poljoprivredi, u okviru studije Odbora za poljoprivredu i ruralni razvoj. Isto tijelo predstavilo je studiju pod nazivom "Socijalni dijalog kao najučinkovitiji način borbe protiv socijalnog dampinga i neprijavljenog rada u poljoprivrednom sektoru", a izradila ga je GEOPA-COPA²⁰. S druge strane postoji

¹⁹ podaci se odnose na osobe koje upravljaju PG, ne na ukupnu radnu snagu u poljoprivredi, a među kojima postoji i veći omjer starijih nad mladim poljoprivrednicima

²⁰ Grupa poslodavaca profesionalnih poljoprivrednih organizacija u Europskoj uniji

problem neplaćenog rada radnicima, koji su također mahom ženska populacija. Studija je zaključena riječima Chrisa Bottermana iz Grupe poslodavaca profesionalnih poljoprivrednih organizacija u EU koji je tada istaknuo: "*Želimo se boriti protiv nepoštenih praksi i nepovoljnih položaja te poduprijeti one koji 'igraju po pravilima'. Potreban nam je jednostavniji sustav ...*" Taj jednostavniji sustav je udruživanje i zadrugarstvo u poslovanju, a što se tiče zapošljavanja mladih ljudi i žena za sezonski rad u poljoprivredi potrebno je pojednostavljenje.

3.1.2. Problem zapošljavanja i zakupa zemljišta

U RH trenutno se ne prakticira niti jedan model nego se radnici isplaćuju ili po učinku ili dnevnicama što se uglavnom svodi na rad na crno, dok samo u rijetkim slučajevima centralnu ulogu pri zapošljavanju u poljoprivrednom sektoru imaju kolektivni ugovori. Trebalo bi se omogućiti dodatno poticanje zapošljivosti u poljoprivredi jer je ona neatraktivna i fizički zahtjevna djelatnost. Zapošljavanje radnika za rad u poljoprivredi gotovo pa graniči s deficitarnim zanimanjima u potrebi za radnicima, posebice u sezoni sjetve ili berbe, dok s druge strane osim nedostatka radne snage postoji i nedostatak zemljišta za rad.

Zemlja u vlasništvu ili zakupu poljoprivrednika je nerijetko neobrađena, jer osim izdašnih poticaja za svoj rad poljoprivrednici uživaju prihod od prodaje proizvedenoga, a država kažnjava one koji svoju zemlju ne obrađuju. Paradoksalno je upravo to da je godinama neobrađivana i zarasla parcela zapravo zemlja u vlasništvu države ili u vlasništvu starijih i nemoćnih građana, koji nerijetko u strahu od inspekcija daju svoju zemlju na korištenje bez naknada. S obzirom na proračunski deficit RH rješenje smanjenja dugova države pronalazi se u prodaji ili iznajmljivanju državne imovine.

Država, u ovom slučaju, Republika Hrvatska, s obzirom da posjeduje neznatnu količinu poljoprivrednih hektara mogla bi dio ovakve nepokretne imovine izdati poljoprivrednicima u najam na određeni broj godina, uz ili bez mogućnosti kupnje. Mogućnosti za razvoj zaostale hrvatske poljoprivrede mogu se, sustavnim radom i educiranjima poljoprivrednika, povećati upravo zbog mnogobrojnih mjera i mehanizama koji se koriste unutar europske ZPP.

3.2. Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske

Preduvjet za mogućnost korištenja europskih sredstava iz ZPP-a odnosno iz EPFRR-a i EFJP-a u svakom, pa i novom, programskom razdoblju je izrada Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020. godine (PRR RH 2014.-2020.). Prethodni se Nacrt Programa pripremao u skladu s Uredbom Europskog parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju putem Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (RR Uredba), te Uredbom o Zajedničkom strateškom okviru (CSF Uredba)²¹. Za PRR RH 2014.-2020. ne može se reći da odražava stavove EU nego je za sadržaj PRR-a u najvećoj mjeri odgovorno Ministarstvo poljoprivrede RH te Uprava za upravljanje EU fondom za ruralni razvoj, EU i međunarodnu suradnju, a isto se odnosi na sve objave i natječaje koje izdaje i propisuje hrvatsko Ministarstvo poljoprivrede.

Države članice i regije izrađuju svoje programe ruralnog razvoja na temelju potreba svojih područja radeći pritom na rješavanju bar četiri od šest zajedničkih prioriteta EU-a:

1. Promicanje znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima
2. Povećanje održivosti poljoprivrednih gospodarstava te konkurentnosti svih vrsta poljoprivrednih djelatnosti u svim regijama, promovirajući pri tome i inovacijske poljoprivredne tehnologije, kao i održivo upravljanje šumama
3. Promicanje organiziranja lanca prehrane, uključujući preradu i trženje poljoprivrednih proizvoda, dobrobit životinja te upravljanje rizicima u poljoprivredi
4. Obnavljanje, očuvanje i poboljšanje ekosustava vezanih uz poljoprivredu i šumarstvo
5. Promicanje učinkovitosti resursa i pomaka prema klimatski elastičnom gospodarstvu s niskom razinom ugljika u poljoprivrednom, prehrambenom i šumarskom sektoru
6. Promicanje socijalne uključenosti i gospodarski razvoj u ruralnim područjima

Ovih šest prioriteta vrlo usko su povezani s tri dugoročna strateška cilja definirana u Uredbi ruralnog razvoja Europske unije koji su sedmogodišnji, ali i dugogodišnji zacrtani ciljevi europske strategije za pametan, održiv i uključiv rast.

Za Republiku Hrvatsku je u studenom 2012. godine Središnja Agencija za financiranje i ugovaranje provela javni natječaj za projekt IPA 2009 FWC *Support for preparing Rural*

²¹ CSF Uredba o zajedničkom strateškom okviru Europske unije i Republike Hrvatske i RR Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju bile su prvi korak i okvir za stvaranje hrvatskog programa i svojevrstne strategije za ruralni razvoj u Republici Hrvatskoj

development programme 2014 – 2020, nakon svih provedenih usklađivanja zakonodavstava. Za RH nužno je bilo provesti ex-ante evaluaciju²² te SEA²³ Procjenu. U Finalnom ex ante evaluacijskom izvješću navedene su bile najvažnije preporuke, a za RH to je 197 preporuka. U izradi programa Republici Hrvatskoj, kao pravna osnova, poslužila je *Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju iz Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj broj 1305/2013*. Uredba definira tri dugoročna strateška cilja i već spomenutih šest prioriteta. Nazivi ciljeva iz navedene Uredbe su poticanje konkurentnosti poljoprivrede, osiguranje održivog upravljanja prirodnim resursima i akcije protiv klimatskih promjena i kao treći strateški cilj nužno je postizanje uravnoteženog teritorijalnog razvoja ruralnih gospodarstava i zajednica, uključujući stvaranje i zadržavanje radnih mjesta.

U svrhu lakšeg provođenja i edukacije Ministarstvo poljoprivrede (MP, 2015) pripremio je Vodič namijenjen Upravljačkom tijelu unutar Ministarstva poljoprivrede te Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ali i lokalnim akcijskim grupama²⁴. U programskom razdoblju 2014. – 2020. uvodi se obveza praćenja i evaluacije provedbe lokalne razvojne strategije na razini LAG-a, a kako bi podaci prikupljeni na taj način bili odgovarajući i kvalitetni, pripremljen je spomenuti Vodič koji će dati uputu o izradi lokalne razvojne strategije. U daljnjem tekstu prikazane su odabrane mjere i podmjere svake mjere iz *Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske* za razdoblje 2014. - 2020. godine.

3.3. Odabrane mjere ruralnog razvoja

Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2015) izdalo brošuru *Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske* koja sadržava *Popis mjera s osnovnim informacijama* o svakoj pojedinoj mjeri za koje se odlučilo Ministarstvo poljoprivrede da je potrebno podupirati u RH. Potrebno je napomenuti da sve navedene informacije mogu imati izmjene i dopune ili u skorij budućnosti će doći do izmjena u odabranim mjerama i podmjerama ruralnog razvoja koje se potiču. Stoga je potrebno stalno kontroliranje i praćenje izmjena i

²² prethodnu procjenu Programa, Nacrt PRR, iz kolovoza 2013.

²³ stratešku procjenu utjecaja na okoliš, engl. „Strategic Environmental Assessment“

²⁴ Vodič za izradu, praćenje i evaluaciju lokalnih razvojnih strategija za programsko razdoblje 2014.-2020. dostupno na URL: [Online] <https://ruralnirazvoj.hr/vodic-za-izradu-pracenje-i-evaluaciju-lokalnih-razvojnih-strategija-za-programsko-razdoblje-2014-2020/> (pristupljeno: 2017-12-1)

dopuna na stranicama Ministarstva poljoprivrede, Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, na e-mail pošti ili u Savjetodavnoj službi.

U cilju povećanja konkurentnosti poljoprivrede u svim zemljama članicama EU, dakako i u Republici Hrvatskoj, potrebno je obrazovanje kadra koji se bavi poljoprivredom. Za educiranje poljoprivrednika tako je odabrana mjera 1: *Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja*. Koristi od ove mjere su za sve one koji se već bave ili se tek odlučuju na poljoprivrednu proizvodnju, a sredstvima se financira njihovo stalno usavršavanje i edukacija. Svaka mjera ima i svoje podmjere, pa tako podmjera mjeri 1, glasi: *Potpoma za strukovno osposobljavanje i aktivnosti za stjecanja vještina*. Korisnici sredstava ove podmjere su proveditelji osposobljavanja ili aktivnosti prijenosa znanja. *Potpoma za demonstracijske i informativne aktivnosti* je drugi tip operacije, a korisnici su, ovisno o operaciji, savjetodavne službe, privatne i javne institucije registrirane za djelatnost obrazovanja.

Prema Programu ruralnog razvoja, iz sredstava PRR-a plaćeni će biti svi savjeti vezani za poljoprivrednu proizvodnju i za šumarstvo, a koristi od mjere imaju i savjetodavci budući da je sredstvima omogućeno i financiranje njihovog usavršavanja. Kod druge mjere ruralnog razvoja projekte aplicirati mogu: *Savjetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gospodarstvima i pomoć poljoprivrednim gospodarstvima*, a operacije koje se financiraju su savjetovanje mladih poljoprivrednika, savjetovanje o višestrukoj suklanosti, te savjetovanje o mjeri poljoprivrede, okoliš i klimatske promjene i o ekološkoj poljoprivredi.

Mjera 3 nosi naziv: *Programi kvalitete za poljoprivredne proizvode i hranu*. Sustavi kvalitete za poljoprivredne proizvode podižu vrijednost poljoprivrednih proizvoda. Važan utjecaj takvih proizvoda je i na održiv razvoj ruralnih područja i jačanje turističke ponude kroz jedan sustav kvalitete postignut registracijom i zaštitom naziva poljoprivrednih ili prehrambenih proizvoda. Poljoprivredna gospodarstva i aktivni poljoprivrednici upisani u upisnik poljoprivrednika koji su uključeni u EU ili nacionalni sustav kvalitete²⁵ te različita udruženja ekoloških poljoprivrednih proizvođača čiji su članovi u sustavu ekološke proizvodnje²⁶ koji su sudjelovali i programu ekološke proizvodnje, mogući su korisnici mjere.

²⁵ sukladno Zakonu o zaštićenim oznakama izvornosti, zaštićenim oznakama zemljopisnog podrijetla i zajamčeno tradicionalnim specijalitetima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

²⁶ sukladno Zakonu o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda.

Najviše sredstava, na raspolaganju je iz mjere 4 odnosno za *Ulaganja u fizičku imovinu*. U sklopu mjere 4 prihvatljiva su brojna ulaganja koja su hrvatskim poljoprivrednicima dostupna postala još za trajanja pretpripravnog programa IPARD. Mjera sada omogućava još veći opseg mogućnosti ulaganja u modernizaciju i povećanje konkurentnosti PG-ova²⁷, zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš. Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava najviši je nivo ulaganja u poljoprivredna gospodarstva, ali nezanemariva je također i briga za okoliš te naravno održivost. Podmjera 4.2. stoji za *Potpore za ulaganja u preradu, marketing i razvoj poljoprivrednih proizvoda* te također ima svoje takozvane tipove operacija za povećanje dodane vrijednosti poljoprivrednih proizvoda kroz modernizaciju, preradu i trženje proizvoda te korištenje obnovljivih izvora energije. Korisnici su obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG-ovi), obrti, trgovačka društva i ostale fizičke i pravne osobe koje se namjeravaju baviti preradom proizvoda iz Dodatka I Ugovora o EU²⁸. Za sve ove tipove operacija EU je postavila intenzitete i visine potpora za svaku kao i popis prihvatljivih troškova financiranja. Visine potpora se razlikuju pa stoga treba pomno pratiti i čitati izmjene i dopune i navedene iznose visina potpore koje su objavljene.

U mjeri 4 korisnici mogu biti županije, jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave, a u sklopu podmjere 4.3. *Potpore za ulaganja u infrastrukturu vezano uz razvoj, modernizaciju i prilagodbu poljoprivrede i šumarstva*. Ova podmjera ima tri tipa operacija, investicije u osnovnu infrastrukturu javnog navodnjavanja, ulaganje u šumsku infrastrukturu te komasacija poljoprivrednog zemljišta kao tip aktivnosti u poljoprivredi je jako bitna. Aktivnosti koje se financiraju su izgradnja i održavanje šumskih cesta kao i okrupnjivanje, poljoprivrednog i šumskog zemljišta. U prihvatljive troškove ulazi uklanjanje ograda i međa, a sve u cilju okrupnjivanja poljoprivrednih zemljišta koja su se dodatno rascjepkala od prethodnog provođenja komasacije. Podmjera 4.4. *Potpore neproizvodnim ulaganjima vezanim uz postizanje agro-okolišnih i klimatskih ciljeva*, financira neproizvodna ulaganja vezana uz očuvanje okoliša. Korisnici podmjere 4.4. mogu biti OPG-ovi, obrti, zadruge, trgovačka društva, javne ustanove i tijela za upravljanje zaštićenim područjima te jedinice lokalne samouprave i civilne udruge koje se bave zaštitom i promicanjem kulturnih vrijednosti i zaštite okoliša. Ukratko, kroz mjeru 4 financira se veliki splet troškova

²⁷ podmjera 4.1.1. sada podrazumijeva povećanje okolišne učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije
²⁸ rezultat proizvodnog procesa može biti proizvod koji nije pokriven Dodatkom I (nepoljoprivredni proizvod)

poljoprivrednika, čak i kupnja zemljišta i objekata radi realizacije projekta, pa do skupih sustava za navodnjavanje. Dakle, područja za privlačenje novca iz PRR-a ima dovoljno, sredstava na raspolaganju ima dovoljno, potrebno je stoga uložiti dosta truda i rada kako bi se ruralni razvoj doista i ostvarivao i kako bi se poljoprivreda iskorištavala i razvijala.

Obnova poljoprivrednog zemljišta i tla, ponovna uspostava ili obnova nasipa, uspostava sustava odvodnje i obnova proizvodnog potencijala, smatraju se prihvatljivim troškovima mjere 5. *Obnavljanje poljoprivrednog potencijala narušenog elementarnim nepogodama i katastrofalnim događajima te uvođenje odgovarajućih preventivnih aktivnosti.* Podmjera 5.2. je prva mjera. Ovdje je vidljivo da mjera 5 ne započinje podmjerom 5.1. nego već podmjerom 5.2. što je isključiva odluka Ministarstva poljoprivrede. Nadležno tijelo mora proglasiti elementarnu nepogodu nastalu prirodnim čimbenicima i to je uvijet za ostvarivanje potpore.

U mjeri 6 ogleda se jedan od najvažnijih ciljeva PRR-a, dakako da je to prijeko potrebna mjera za demografsku obnovu opustošenih i napuštenih ruralnih područja u RH. Poticanje ostanka mladih u ruralnim područjima i povratak mladih iz gradova nužno je za opstanak hrvatskog sela, a kako bi se postiglo sve navedeno nužno je mladima osigurati dobre radne i životne uvjete. Mjera 6: *Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja*, ima svoj vrlo važan cilj, a on je omogućiti svim mladim ljudima koji se žele baviti poljoprivredom, zapošljavanje i samozapošljavanje u poljoprivrednim i nepoljoprivrednim zanimanjima. Podmjera 6.1. je *Potpore mladim poljoprivrednicima*. Mladim se poljoprivrednicima smatraju osobe, nositelji poljoprivrednog gospodarstva²⁹, koje posjeduju odgovarajuće vještine i znanja o poljoprivredi te koje po prvi put pokreću poljoprivredno gospodarstvo. *Potpore ulaganju u pokretanje nepoljoprivrednih djelatnosti na OPG-u* dolazi tek u podmjeri 6.2. Na ruralnom području moguće je također ostvariti potporu za neku novu nepoljoprivrednu djelatnost koja nije započeta do vremena podnošenja Zahtjeva za potporu. Korisnici podmjere su nositelj ili članovi OPG-ova, a financiraju se recimo troškovi ulaganja u turizam u ruralnom području, usluge kao izrada suvenira, tradicijski zanati vezani uz poljoprivredu. Slična ovoj je i podmjera 6.4. *Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima*. Prihvatljivi troškovi su pružanje usluga i ulaganja u turizam na ruralnom području, na primjer

²⁹ mladi poljoprivrednik ne smije biti nositelj poljoprivrednog gospodarstva duže od godinu i pol dana prije podnošenja Zahtjeva za potporu, to jest ne duže od 18 mjeseci, Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2015, str.11.)

radionice za popravak poljoprivrednih i šumarskih strojeva, pružanje usluga opskrbe u ruralnih područja, sportsko-rekreativni centri za mlade i odrasle, dječji vrtići, igraonice, usluga skrbi za starije i nemoćne osobe, veterinarske usluge, te prerada i trženje proizvoda. Najtraženija bespovratna sredstva su iz podmjere 6.3. *Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava* što je razumljivo obzirom na prosječnu veličinu PG-a u HR i u EU. Prihvatljivi troškovi su svi navedeni troškovi ulaganja iz poslovnog plana, a odnosi se na sva materijalna ulaganja do iznosa od 15 tisuća eura bespovratnih sredstava.

Glavni cilj mjere 7 je postići da ruralna područja ponovno postanu poželjna mjesta za život i za rad. Svjedočimo da u današnje vrijeme mladi sve više napuštaju Republiku Hrvatsku i odlaze „trbuhom za kruhom“ u razvijenije zemlje Europske unije. Može se reći da je ovaj problem i političke i nacionalne naravi, zato je cilj mjere 7: *Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima*, osigurati kvalitetnu društvenu i komunalnu infrastrukturu ruralnog područja koja će mladima biti poželjna. Podmjera 7.1. *Sastavljanje i ažuriranje planova za razvoj općina i naselja u ruralnim područjima* služi za izradu lokalnih razvojnih planova za razvoj jedinica lokalne samouprave i naselja u ruralnim područjima, i prostornih planova uređenja općina ili grada, strateškog razvojnog programa općine ili grada, strateških planova razvoja pojedinih gospodarskih sektora tog grada ili općine³⁰. Podmjera 7.2. služi za *Ulaganja u izradu, poboljšanje ili proširenje svih vrsta male infrastrukture*, a sredstva koriste jedinice lokalne samouprave (JLS) i komunalna poduzeća u većinskom vlasništvu JLS, za ulaganja u građenje javnih sustava za vodoopskrbu, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda, ulaganja u građenje nerazvrstanih cesta i slično, uključujući ulaganja u obnovljive izvore energije i uštedu energije. Podmjera 7.4. koristi za *Ulaganja u uspostavu, poboljšanje ili širenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo*, a troškovima se smatraju ulaganje u građenje i opremanje društvenih, vatrogasnih i planinarskih domova, kulturnih centara, turističkog informativnog centra, raznih rekreacijskih zona na rijekama i jezerima, biciklističkih staza ili traka, tematskog puta i parka, objekata za slatkovodni sportski ribolov. Korisnici podmjere 7.4 su JLS i javne ustanove i trgovačka društva te komunalna poduzeća u većinskom vlasništvu JLS, javne ustanove neprofitnog karaktera u kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave, udruge Crvenog križa i slične organizacije te vjerske zajednice.

³⁰ strateški plan razvoja poljoprivrede, strateški plan razvoja ribarstva, strateški plan razvoja šumarstva, strateški plan razvoja industrije, strateški plan razvoja trgovine, strateški plan razvojao brtništva, strateški plan razvoja građeninarstva, strateški plan razvoja turizma, strateški plan razvoja prometa, planovi razvoja energije i planovi razvoja informatike.

Osma mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske: *Ulaganja u razvoj šumskih područja i poboljšanje održivosti šuma*; namjenjena je ulaganju u šumske ekosustave, marketing drvne industrije, poboljšanje tehnologije u preradi drva, a korisnici podmjera iz mjere 8 su privatni šumoposjednici, udruge šumoposjednika te pravni subjekti, ali i udruge civilnog društva te obrti, mikro, mala i srednja poduzeća registrirana sukladno nacionalnim propisima i jedinice lokalne uprave i samouprave i njihova udruženja. Modernizacija tehnologija, strojeva, alata i opreme za sječu, kupnja nove ili rabljene opreme za skladištenje i sušenje drva smatraju se pogodnim troškovima u ovoj mjeri i bitni su za razvoj šumarstva u zemlji bogatoj šumskim potencijalom, kakva je Republika Hrvatska. Koliko je komasacija bitna za lakšu proizvodnju na okrupnjenom poljoprivrednom parceli, toliko je razvoj šumskog potencijala važan za hrvatsko šumarstvo jer trenutačno izvoz drvnih sirovina raste u udjelu hrvatskog izvoza i BDP-a. Pozitivna informacija ovog tipa ipak stvara dozu skepticizma jer se ipak radi o vrlo vrijednoj sirovini, umjesto o izvozu gotovog kvalitetnog hrvatskog proizvoda.

Mjera 9: *Uspostavljanje skupina i organizacija proizvođača*. Deveta mjera ima jednu podmjeru 9.1. *Uspostava proizvođačkih grupa i organizacija u poljoprivrednom i šumarskom sektoru* gdje su korisnici proizvođačke grupe ili organizacije iz sektora poljoprivredne proizvodnje ili sektora šumarstva³¹ u rangu malih i srednjih poduzeća.

Mjera 16 je *Suradnja*, a podrazumijeva potpore za osnivanje operativnih skupina koje razvijaju projektne ideje i uspostavljaju partnerstva radi uvođenja inovacija vezanih uz zdravlje i dobrobit životinja, promicanje energetske učinkovitosti, smanjenje negativnih utjecaja na okoliš i slično. Dakako, da bi suradnja bila prihvatljiva i da bi projekt prošao mora se voditi računa unutar koje podmjere i tipa operacija se projekt podnosi, za uspostavu ili nastavak rada, posebice kod podmjere 16.1. *Uspostava i rad operativnih skupina unutar Europskog inovacijskog partnerstva (EIP) za poljoprivrednu produktivnost i održivost*. Podmjera 16.2. je *Potpore za pilot projekte i razvoj novih proizvoda, postupaka, procesa i tehnologija*. Prihvatljivi troškovi su troškovi istraživanja i razvoja i tekući troškovi suradnje, a uvjet prihvatljivosti je da se mora udružiti najmanje 2 dionika. Prihvatljiva je i suradnja koja uključuje dionike iz različitih regija ili iz različitih država članica Europske unije.

³¹ grupe ili organizacije koje su u postupku priznavanja ili su priznate od nadležnog ministarstva od 01.01.2014. do 31.12.2020., Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede RH (2015, str. 18)

Upravljanje rizicima je 17. mjera, s podmjerom 17.1. *Premije za osiguranje usjeva, biljaka i životinja* koja podrazumijeva osiguranje istih od gubitaka uzrokovanih nepovoljnim klimatskim prilikama, životinjskim i biljnim bolestima, nametnicima i drugo. Korisnici, fizičke ili pravne osobe ili grupe fizičkih ili pravnih osoba upisan u Upisnik poljoprivrednika, moraju imati važeću premiju osiguranja koja pokriva gubitke proizvodnje.

Mjera 19 je *LEADER* pristup. Podmjera 19.1. služi kao *Pripremna pomoć*³² čiji su korisnici LAG-ovi. Prihvatljivi troškovi su izgradnja kapaciteta za zaposlenike, volontere i članove LAG-ova u svrhu izrade LRS, umrežavanje u svrhu izrade LRS, treninzi za lokalne dionike u svrhu izrade LRS, izrada studija za područje LAG-a³³, izdaci vezani za izradu LRS³⁴. Druga podmjera 19.2. služi za *Provedbu operacija unutar CLLD strategije*³⁵. CLLD podrazumijeva uključivanje partnera na lokalnoj razini, uključujući i predstavnike civilnog društva i lokalne gospodarske dionike, u izradu i provedbu integrirane lokalne strategije koja pomaže njihovom području u prijelazu k održivoj budućnosti. Korisnici ove pomjere su nosioci projekta na području LAG-a koji su podnijeli zahtjev LAG-u za odabir i sufinanciranje projekta, kao i sami odabrani LAG-ovi unutar podmjere 19.2.

Zadnja mjera koju je odobrilo Ministarstvo regionalnog razvoja i programa Europske unije je mjera 20: *Tehnička pomoć*. Međutim, za one koji žele iskoristavati sredstva ove mjere nema dovoljno podataka koje kriterije prihvatljivosti zahtjeva ni koliki je iznos raspoloživih sredstava. Jedina informacija o ovoj mjeri je navedena u publikaciji Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014-2020, gdje se navodi da sadržava dvije podmjere: 20.1 *Potpoma za aktivnosti tehničke pomoći provedbi programa* i 20.2 *Potpoma uspostavi i aktivnostima Nacionalne ruralne mreže*. Za sve zainteresirane ovom zanimljivom tematikom trenutno se ne zna koje bi još ostale mjere i podmjere bile potrebne za brži rast, razvoj i konkurentnost hrvatske poljoprivrede. Za sada je jasno da je raspisivanje natječaja za mjere išlo određenim dobrim i lošim putanjama, prateći prošlogodišnja raspisivanja natječaja, što je vrlo značajno za provedbu programa i provođenje strategije Europa 2020.

³² može biti recimo za izradu i provedbu lokalne razvojne strategije (skraćeno LRS)

³³ uključujući i studije isplativosti projekata koji će biti opisani u LRS, Program ruralnog razvoja RH, Ministarstvo poljoprivrede RH (2015, str. 24)

³⁴ uključujući i konzultantske izdatke i izdatke za aktivnosti konzultiranja dionika za bolju pripremu LRS

³⁵ lokalni razvoj pod vodstvom zajednice, engl. Community Led Local Development

Ovo su bili projekti za koje Ministarstvo poljoprivrede i Ministarstvo regionalnog razvoja RH smatraju da su nužni za provedbu u RH. U ukupno raspoloživim sredstvima koja su Republici Hrvatskoj na raspolaganju, u većini ovih projekata sudjeluje EU koja iz proračuna Europske unije dodjeljuje 85% sredstava po pojedinom projektu, a RH iz svog proračuna daje ostatak odnosno 15%. Samim poljoprivrednicima rad ovih institucija ostaje nepoznanica jer se na internetskim stranicama Ministarstava, prikazuju samo dobri primjeri u njihovoj praksi, sa slabim kritičkim razmišljanjima i bez navođenja koji su problemi s kojima se susreću na terenu, što poljoprivrednici zaista očekuju, žele i u krajnjem ruku što im treba. Većina tako, po pitanju izravnih plaćanja, ne zna koliko od ugovorenih sredstava su uspjeli dobiti isplaćeno, koliki je omjer sredstava isplaćenih i na raspolaganju, koliko je ugovoreno početkom svibnja, a koliko isplaćeno na njihove račune i kada.

3.4. Ekološka poljoprivreda

Ekološka poljoprivreda je takva proizvodnja kojom se nastoji utjecaj čovjeka na okoliš učiniti što manjim. Njome se na održiv način brine o zdravlju poljoprivrednog zemljišta odnosno tla, a samim time brine se i o zdravlju životinja i ljudi. Kako bi poljoprivreda u EU funkcionirala što je prirodnije moguće EU podupire ekološku poljoprivredu i izdvaja sredstva za nju u petogodišnjem razdoblju, financijskom okviru na 5 godina. Ekološka poljoprivredna proizvodnja propisana je zakonom i dvjema pravilnicima, i to Zakonom o poljoprivredi (NN br. 30/15), Pravilnikom o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji (NN br. 19/16) i Pravilnikom o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2016. godinu (NN br. 20/16).

Za brojne poljoprivrednike ovaj je oblik proizvodnje najmanje profitabilan što se tiče količine uroda po hektaru, prinosi su manji zbog prakse netretiranja usjeva pesticidima i raznim dohranama za rast biljaka. Međutim, Europska unija je svjesna manjka profitabilnosti ovog načina proizvodnje pa stoga dodjeljuje poticaje primjerene ekološkoj poljoprivredi, svjesno štiteći održivi razvoj i zdravlje okoliša, životinja i ljudi. Ukratko rečeno, ekološki način i oblik proizvodnje oslanja se prvenstveno i samo na ekološke procese koji su prilagođeni lokalnim uvjetima, održava bioraznolikost, nema negativan učinak na okoliš i nema korištenja dodatnih inputa.

3.4.1. Ekološka proizvodnja u RH prije i nakon pristupanja EU

Prije punopravnog članstva u EU, Republika Hrvatska je imala nedostatnu i nekonkurentnu ekološku proizvodnju hrane. Korištenje zemljišta za ekološku proizvodnju, po sadašnjim EU prioritetima, svodilo se najviše na biljnu proizvodnju i travnate površine za ispašu stoke. Shodno tome postojao je i trend ekološkog uzgoja stoke. Zemljišta na području Republike Hrvatske su vrlo kvalitetna jer nisu korišteni pesticidi i herbicidi u tretiranju tla, no njihov će opstanak u budućnosti uvelike ovisiti o narednim poljoprivrednim aktivnostima.

Upis poljoprivrednika u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji osnovni je uvjet kako bi se ostvarila potpora za ekološku poljoprivrednu proizvodnju financiranu od strane Europske unije. Kao i kod drugih plaćanja poljoprivrednicima, nadležni za provođenje su Agencija za plaćanja i ARKOD sustav u kojemu mora biti registrirano poljoprivredno zemljište na kojem se obavlja ekološka proizvodnja. U ovom procesu treću stranu drži ovlašteno kontrolno tijelo. Ovlašteno kontrolno tijelo za ekološku poljoprivrednu proizvodnju za korisnike potpore za Ekološki uzgoj, dostavlja Agenciji za plaćanja podatke o površinama na kojima je potvrđen ekološki uzgoj za godinu podnošenja zahtjeva.

Poljoprivrednicima je bitna informacija da prilikom ulaska u sustav potpore za provođenje ekološkog uzgoja moraju preuzeti obvezu ovih metoda na petogodišnje vremensko razdoblje. Pozitivan trend je također da su posljednjih godina površine poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom u RH u porastu, rastu paralelno s porastom istih u EU. Narednih godina sve više će se uvažavati zaštita Natura 2000 područja. Natura 2000 područja, područja su visoke prirodne vrijednosti, a podrazumijevaju staništa s visokom bioraznolikošću. Jedan od najznačajnijih čimbenika koji utječe na bioraznolikost je upravo poljoprivredno zemljište, te se mnoge zaštićene vrste nalaze upravo na poljoprivrednim površinama, zbog toga ga treba očuvati održavajući bioraznolikost.

Poljoprivreda se puno razlikuje sada i kakvom je bila u prošlosti. Prije je ona bila tradicionalna, nazivamo ju i ekstenzivnom, s bogatstvom vrsta i bioraznolikošću. Kasnije se poljoprivreda pretvorila u intenzivnu koju karakteriziraju ekološka onečišćenja. Proizvodnja zdrave hrane podrazumijeva i zdravu poljoprivredu, a zdrava i održiva poljoprivreda nezamisliva je bez zdravog okoliša. Osobe koje iz prve ruke upravljaju glavnim resursima su

poljoprivrednici i oni upravljaju našim okolišem. Čovjekov utjecaj polagano je promjenio dosta tih čimbenika. Napuštanje zemlje od strane poljoprivrednika već je prouzrokovalo zarastanje i nestanak livada i oranica, nestanak čitavih staništa i promjenu krajobraza. Pesticidi, gnojiva i gorivo zagadili su sva tri elementa, tlo, vodu i zrak. Premda oni na kratki rok djeluju dobro i s većim prinosima, pesticidi su na kraju doveli do manjka organske tvari i hranjiva zbog čega je dosta površina tla postalo siromašno tlo. Vjerujemo da u RH nije katastrofalna ni loša situacija. Hrvatski poljoprivrednici dugo nisu imali pristup jakim sredstvima za tretiranje tla, radili su i obrađivali svoje površine na tradicionalan način, a Domovinski rad prouzročio je stanku od pola desetljeća u kojoj se zemljište nije obrađivalo niti se iskorištavao sastav tla. Zbog toga RH ima plodna tla, ne narušena pretjeranim špricanjem, ali ne vjeruje se da će tako ostati ukoliko poljoprivreda postane intenzivna.

Iz svega se navedenoga može zaključiti da su poljoprivreda i priroda neraskidivo povezane, a EU je to prepoznala na vrijeme i uvela IAKS³⁶ mjere ruralnog razvoja s jedne strane i poštivanje pravila višestruke sukladnosti s druge. Razlog za uvođenje mjera zaštite i inspekcija je što je više od pola površine EU upravo poljoprivredno zemljište, a poljoprivreda, koja se stavlja u drugi plan iza trgovine, je najbitnija za proizvodnju zdravih proizvoda.

3.5. IAKS mjere ruralnog razvoja

Za administraciju mjera izravnih potpora i IAKS mjere ruralnog razvoja u RH potreban je bio poseban softver nadograđen i prilagođen zahtjevima nove reforme ZPP-a, isto tako je pripremljena i provedena informativna kampanja o ZPP-u i ZRP-u, odnosno softver za administraciju EPFRR mjera u Republici Hrvatskoj. Informativna je kampanja Programa ruralnog razvoja 2014.-2020 (2016) dala informacije o pojedinostima unutar IAKS mjera.

IAKS mjere općenito su namjenjene za podupiranje ekološkog uzgoja, plaćanja područjima s određenim ograničenjima te za zaštićene vrste biljaka i životinja navedene u Pravilniku (NN 19/17) o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja (2017). Potpore za IAKS mjere osiguravaju se iz proračuna Europske unije i Republike Hrvatske. IAKS mjere ruralnog razvoja predviđene su, Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020., za očuvanje poljoprivrednih kultura i

³⁶ IAKS je skraćenica za integrirani administrativni i kontrolni sustav

ugroženih domaćih životinja³⁷ kod izračuna za dodjelu potpora. U IAKS mjere ubrajaju se mjera 10, mjera 11 i mjera 13 iz PRR RH 2014. - 2020. Iznosi namjenjeni financiranju ekološke poljoprivrede navedeni su u IAKS mjerama ruralnog razvoja, a mogu se ostvariti kroz dvije podmjere 11.1 i 11.2 iz mjere 11. *Ekološki uzgoj*. U ovoj mjeri i za provođenje ove konkretne mjere vrlo bitno je pridržavati se strogih uvjeta za gnojiva, zaštitu bilja i plodored. Što se tiče gnojidbe, gnojiva se koristiti mogu ako su odobrena za uporabu u ekološkoj proizvodnji, a plodnost se može povećavati samo višegodišnjim plodoredom³⁸ što podrazumijeva i zelenu gnojidbu, te primjenom stajskog gnojiva ili kompostiranog gnojiva iz ekološke proizvodnje. Zaštita bilja i održavanje zdravlja bilja u ekološkoj poljoprivredi ostvaruje se preventivnim mjerama kao što je izbor vrsta otpornih na štetnike, zaštitom prirodnih neprijatelja, pravilnim plodoredom te mehaničkim mjerama. Prema Pravilniku o ekološkoj proizvodnji (NN 86/13) „*plodored se treba raznoliko i usklađeno sastaviti radi dugoročnog održavanja plodnosti tla*“. Cilj mjere je očuvati kvalitetu vode, zraka i tla te povećati plodnost tla što u konačnici kroz proizvodnju zdrave netretirane hrane doprinosi zdravlju životinja i ljudi, a s druge strane poticati poljoprivrednike koji su već prihvatili metode ekološke poljoprivrede da nastave s ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom.

Prva podmjera 11.1.1. *Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode uzgoja* podupire ratarske kulture, povrće, trajne nasade i trajne travnjake. Korisnici podmjere su poljoprivrednici ili grupe poljoprivrednika, koji odgovaraju definiciji aktivnog poljoprivrednika sukladno Zakonu o poljoprivredi, koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava i koji koriste zemljište upisano u ARKOD te prelaze na ekološku proizvodnju.

Druga podmjera 11.1.2. su *Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda*, a također se financiraju ratarske kulture, povrće, trajni nasadi i trajni travnjaci. Potpora je bespovratna, a korisnici plaćanja za održavanje praksi i metoda ekološkog uzgoja su poljoprivrednici ili grupe poljoprivrednika koji nastavljaju ekološku proizvodnju.

³⁷ osnova za izračun potpore po površini je hektar, a osnova za izračun zaštićene pasmine uvjetno grlo (UG)

³⁸ plodored je četverogodišnja izmjena kultura, kako štetnici nebi ostali na njivi. Može se definirati i kao jedna agronomska strategija efikasnih mjera opreza protiv bolesti i štetnika. Bez plodoreda zemljište je previše iskorišteno, a organizacijom plodoreda i zamjenom usjeva na istoj parceli u toku određenog broja godina, značajno se smanjuje pojava različitih biljnih bolesti, korova i štetnika

Tablica 9: Iznosi potpora za mjeru 11

Mjera	Naziv operacije	Iznos eura/ha
11.1.1.	<i>Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode EKOP³⁹</i>	
	Oranične kulture	347,78
	Višegodišnji nasadi	868,18
	Povrće	576,94
	Trajni travnjaci	309,94
11.1.2.	<i>Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda EKO⁴⁰</i>	
	Oranične kulture	289,82
	Višegodišnji nasadi	723,48
	Povrće	480,78
	Trajni travnjaci	258,28

Izvor: Autor, prema Zakonu o poljoprivredi (NN 30/15) i Pravilniku o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu NN 19/17 (pristupljeno 2018-2-1)

Deseta mjera objedinjava sva plaćanja za agro-okolišne i klimatske obveze. Podmjera 10.1. *Plaćanja obveza povezanih s poljoprivredom, okolišem i klimatskim promjenama* ima najviše tipova operacija, a visina potpore je definirana na godišnjoj razini. Potpora je također bespovratna, u vidu godišnjeg plaćanja po jedinici površine ili po uvjetnom grlu, kao naknada za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su rezultat pridržavanja posebnih uvijeta. Slijedi popis tipova operacija u mjeri 10.1. u tablici 10:

³⁹ EKOP korisnik mora biti upisan u Upisnik o ekološkoj proizvodnji već prilikom podnošenja zahtjeva i mora imati određeni broj stoke (0,5 grla po hektaru površine). Korisnik preuzima obvezu provođenja M11.1. na idućih 5 godina dok Agencija za plaćanja vrši kontrole. Njegova ARKOD parcela je upisana u Upisnik subjekata u eko proizvodnji kao parcela u prijelazu na ekološki uzgoj. Poljoprivredniku je obavezna 18-satna edukacija o mjeri.

⁴⁰ kod EKO održavanja, ARKOD parcela u cijelosti uključena u sustav kontrole ovlaštenog kontrolnog tijela, te je upisana u Upisnik subjekata u eko proizvodnji kao parcela u održavanju ekološkog uzgoja. Agencija za plaćanja na temelju podataka iz jedinstvenog zahtjeva donosi „Odluku o ulasku u sustav potpore“, kojom se utvrđuje površina za kontrolu koju korisnik mora zadržati tijekom razdoblja. Obveze korisnika plaćanja su također izobrazba, savjetovanje, sudjelovanje na demonstracijskoj aktivnosti te petogodišnja obveza provođenja mjere. Korisnici koji od 2016. godine podnose zahtjev za trajne travnjake dužni su imati 0,5 grla po hektaru.

Tablica 10: Iznosi potpora za mjeru 10

Mjera	Naziv operacije	Iznos eura/ha
M10.1.1.	<i>Obrada tla i sjetva na terenu s nagibom za jednogodišnje kulture</i>	141,00
M10.1.2.	<i>Zatravnjivanje trajnih nasada</i>	331,00
M10.1.3	<i>Očuvanje travnjaka velike prirodne vrijednosti</i>	
	Kontinentalna nizinska regija	183,00
	Brdsko planinska regija	147,00
	Meditranska regija	102,00
M10.1.4.	<i>Pilot mjera za zaštitu kosca (Crex crex)</i>	244,00
M10.1.5.	<i>Pilot mjera za zaštitu leptira</i>	
	Coenonympha oedippus	326,00
	Phengaris alcon alcon, Phengaris nausithous, Phengaris teleius	274,00
M10.1.6	<i>Uspostava poljskih traka (iznos se odnosi na ha uspostavljene cvjetne/travne trake)</i>	
	Uspostava cvjetnih traka/ha cvjetne trake	346,00
	Uspostava travnih traka /ha travne trake	169,00
M10.1.7.	<i>Održavanje ekstenzivnih voćnjaka</i>	385,00
M10.1.8.	<i>Održavanje ekstenzivnih maslinika</i>	804,00
M10.1.10	<i>Održavanje suhozida (iznos se odnosi na dužni metar suhozida)</i>	0,74
M10.1.11	<i>Održavanje živica (iznos se odnosi na metar dužni živice)</i>	0,36

Izvor: Autor, prema Zakonu o poljoprivredi (NN 30/15) i Pravilniku o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu NN 19/17 (pristupljeno 2018-2-1)

Druga podmjera 10.2. je *Potpore za očuvanje i održivu uporabu i razvoj genetskih resursa u poljoprivredi*. Kao kriterij odabira bilo je da prednost u dodjeli sredstava imaju korisnici sa zaštićenog područja Natura 2000. Financiranje mjere je dijelom iz nacionalnog budžeta, a većim dijelom iz EPFRR (15% naspram 85%). Zahtjev za potporu se podnosi na

jedinstvenom zahtjevu na kome se podnosi i zahtjev za potporu za izravna plaćanja Agenciji za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. PG mora imati zemljište upisano u ARKOD, a sve životinje moraju biti upisane u Jedinstveni registar domaćih životinja (JRDŽ). Napomenuti treba da je ova mjera dobrovoljna, ali zahtjeva poštivanje višestruke sukladnosti, minimalnih zahtjeva za gnojiva i pesticide, te uzgoj životinja prema važećem propisu.

Treća IAKS mjera je mjera 13. *Plaćanja područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima*, a ima tri podmjere očuvanje poljoprivrede u područjima. Kod 13. mjere potpora se samo dodjeljuje za površinu pod ograničenjem, na temelju izgubljenog prihoda i povećanih troškova.

Tablica 11: Iznosi potpora za mjeru 13

Mjera	Naziv operacije	Iznos eur/ha
13.1.1.	Plaćanja u gorsko-planinskim područjima (GPP ⁴¹)	226,00
13.1.2.	Plaćanja u područjima sa značajnim prirodnim ograničenjima (ZPO ⁴²)	119,85
13.1.3.	Plaćanja u područjima s posebnim ograničenjima (PPO ⁴³)	82,00

Izvor: Autor, prema Zakonu o poljoprivredi (NN 30/15) i Pravilniku o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu NN 19/17 (pristupljeno 2018-2-1)

Trinaestom mjerom EU nastoji smanjiti trend napuštanja poljoprivrednih površina jer isti utječe na zarastanje poljoprivrednih površina, a napuštanje utječe i na šumske požare i bioraznolikost. Može se zaključiti da IAKS mjere, najviše od svih drugih mjera Zajedničke poljoprivredne politike, mogu doprinijeti utjecaju poljoprivrede na klimu i okoliš. Europska se unija angažira po pitanju zaštite okoliša još od 1985. godine nakon što je sprovedena Uredba 797/85 o poboljšanju efikasnosti poljoprivrednih struktura, okolišna mjera postaje

⁴¹ kriteriji za gorsko planinska područja su nagib terena, nadmorska visina i kombinacija tih kriterija

⁴² kriteriji za područja sa značajnim prirodnim ograničenjima su niska temperatura, suša, vlažnost tla i slično

⁴³ kriterij za područja s posebnim ograničenjima je da njihova ukupna površina ne smije preći 10 % površine države članice. PPO su zapravo područja na kojima postoje ograničenja i potreba održavanja zemljišta kroz poljoprivredne aktivnosti, kako bi se zaštitio okoliš, sačuvao krajobraz te očuvao turistički potencijal područja

obavezna za države članice od 1992. godine. Mnogo se govori o negativnim utjecajima poljoprivrede na očuvanje okoliša, ali EU po tom pitanju unutar ZPP-a provodi IAKS mjere za okoliš te je tu također reforma ZPP-a iz 2003. godine koja je uvela obvezu poštivanja višestruke sukladnosti.

3.6. Višestruka sukladnost

Višestruka sukladnost je skupina pravila koja govori podnositeljima zahtjeva što moraju i što ne smiju činiti kako bi primili plaćanja poput izravnih plaćanja ili plaćanja iz ruralnoga razvoja sukladno programu ruralnoga razvoja⁴⁴. Pravila o višestrukoj sukladnosti se nalaze u prilogu 2 Uredbe EU (2013, br. 1306) te se primjenjuju na čitavom teritoriju Europske unije. Višestruka sukladnost se sastoji od SMR⁴⁵ odnosno *Obveznih uvjeta za upravljanje* i GAEC⁴⁶ uvjeta odnosno *Dobrih poljoprivrednih i okolišnih uvjeta*. Uvjeti su o zdravlju ljudi, životinja i bilja, dobrobiti životinja, dobrim poljoprivrednim uvjetima zemlje te o okolišnim i klimatskim promjenama.

3.6.1. Kontrole na terenu

U Republici Hrvatskoj tako Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) od 2013. godine svake godine posjećuje i vrši kontrole određenog broja PG-a da bi provjerili poštuju li se pravila višestruke sukladnosti. Osim Agencije za plaćanja inspeksijske provjere mogu vršiti veterinarske službe.

Pravila višestruke sukladnosti propisana su zakonodavnim okvirom Europske unije i Republike Hrvatske. Po novom GAEC uvjeti su uređeni i dan im je drugačiji redosljed. Glavna pitanja zaštite su voda (GAEC 1, 2 i 3), tlo i zalihe ugljika (GAEC 4, 5 i 6), krajobraz i minimalna razina održavanja (GAEC 7). Ukoliko obveznik višestruke sukladnosti, uzrokuje rizik od zagađenja, ali do zagađenja još uvijek nije došlo, onda može dobiti samo upozorenje. Kazna će se povećati ako podnositelj zahtjeva ne poštuje isto pravilo više od tri godine za

⁴⁴ to mogu biti plaćanja za područja s prirodnim ograničenjima, agro-okolišna i klimatska plaćanja ili plaćanja za ekološki uzgoj.

⁴⁵ eng. SMR - Statutory Management Requirements, su Propisani zahtjevi upravljanja, koji predstavljaju obvezne zahtjeve koje poljoprivrednik mora ispunjavati u obavljanju poljoprivrednih djelatnosti na svom PG-u.

⁴⁶ eng. GAEC - Good Agricultural and Environmental Conditions, poštivanje Dobrih poljoprivrednih i okolišnih uvjeta koji predstavljaju minimalne uvjete upravljanja na poljoprivrednim površinama ili na ARKOD parcelama

redom. Pravila koja zadaju najviše problema su SMR 1 (skladište gnojiva), SMR 4 (sljedivost i zapisi), SMR 10 (skladište pesticida) te GAEC 3 (spremnici benzina). Poljoprivrednici, podnositelji zahtjeva neće dobiti prethodno upozorenje o posjetu, a poljoprivrednik koji odbije pristup svojoj farmi, ili koji ne surađuje, može izgubiti sva svoja plaćanja. Međutim, kao jedna vrsta kazne se mogu umanjiti plaćanja ako ne poštuje pravila. Prema pravilniku o višestrukoj sukladnosti (NN, 32/15) nepoštivanja pravila višestruke sukladnosti posljedica su *Nesukladnosti*, *Ponovljene nesukladnosti* kod istog obveznika u razdoblju od 3 kalendarske godine, *Opsega nesukladnosti* ako su posljedice ograničene samo na gospodarstvo ili su proširene izvan gospodarstva obveznika, *Ozbiljnost nesukladnosti* koja može biti vrlo mala, mala, srednja i velika, *Trajanja nesukladnosti* koja može biti popravljiva ili trajna ako se njeni učinci ili posljedice ne mogu popraviti, te iz *Namjere*, Postupanjem iz namjere kada je obveznik svjestan toga što čini kao i posljedica postupaka te Postupanjem iz nemara kada obveznik nije primijenio stručnost. Sankcije za nepoštivanja pravila višestruke sukladnosti se određuju za utvrđivanje umanjivanja plaćanja u matricama umanjivanja plaćanja za kršenje postupanjem iz namjere⁴⁷ ili nemara. Ako obveznik postupa iz nemara APPRRR će ga obavijestiti da će se svako daljnje ponavljanje nesukladnosti smatrati namjernim, a umanjjenje će biti od 15, 27 ili 36%. Prema ocjenama inspekcija, kršenja GAEC-a nemarom pokazuju da najviše kršenja je popravljivo, a opseg utjecaja proširenog van granica PG-a je zanemariv.

3.6.2. Briga o zaštiti okoliša

Politika zaštite okoliša svrstava se u ostale politike EU, a sačinjava dio aktualne strategije Europa 2020. Zaštita okoliša, bioraznolikosti i zdravlja ljudi, životinja i hrane koju jedemo već sama po sebi povezuje dvije politike, ZPP i Politiku zaštite okoliša u jednu cjelinu. Kersan-Škabić (2015, str. 437) naglašava ga je „*politika zaštite okoliša novijeg datuma jer problematika na koju se ona odnosi nije bila prisutna u velikoj mjeri u europskoj šestorci*“. Od kraja 1960-ih godina pa sve do 1990-ih godina, kada je mjera politike zaštite okoliša uključila i nametanje poreza za onečišćenje, primjenjivali su se različiti planovi zaštite okoliša koji nas okružuje. *Zanimljivo je da je politika zaštite okoliša postajala sve značajnija kako je rasla uloga Europskog parlamenta u odlučivanju*“ navodi se u Kersan-Škabić (2015, str. 438). Po trenutačnom stanju RH je zemlja vrijednih prirodnih resursa, ponajprije zbog njihove kakvoće, a potrebu da se također unaprijedi i kakvoća života u ruralnim sredinama i

⁴⁷ sankcije za postupanje iz namjere se neće primjenjivati na male poljoprivrednike

zaštiti ruralni okoliš nužno je ugraditi u poljoprivrednu, odnosno u ruralnu politiku. Takvo je gledište u skladu s promjenama ZPP-a Europske unije koji se znatno proširilo izvan okvira, što je u početku bila zabrinutost zbog ozonskih rupa s kraja 1960-ih godina. Izlaz iz postojećeg stanja vidi se u održivoj poljoprivredi i ekološkoj poljoprivredi koja brine za okoliš. Potrebno je stvoriti takav sustav gospodarenja poljoprivrednim i okolišnim potencijalom koji može opskrbiti cjelokupno hrvatsko stanovništvo kvalitetnom i dostatnom količinom hrane, zdrave hrane koja je jedno dostupna svima i koja je poželjna i za turističke potrebe u sezoni i za izvoz.

3.7. Zeleno plaćanje

Zeleno plaćanje je plaćanje poljoprivrednicima za poštovanje poljoprivrednih praksi koje su korisne za klimu i okoliš. Zelena plaćanja su novost. Dodjeljuju se poljoprivrednicima u obliku godišnjeg plaćanja po prihvatljivom hektaru kao postotak ukupne vrijednosti osnovnog plaćanja. Pa tako, zeleno plaćanje iznosi 70% osnovnog plaćanja po PG-u. Ova vrsta plaćanja uvedena je od 2015. godine u sklopu novih pravila za provedbu i odobravanje izravnih plaćanja poljoprivrednicima, a od strane Zajedničke poljoprivredne politike EU. Kako bi se poljoprivrednici, budući korisnici zelenih plaćanja, mogli educirati o novitetima Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2015) izdala je brošuru *Da i tebi procvjeta* koja korisnicima objašnjava način ostvarivanja zelenih plaćanja. U brošuri, na službenim stranicama Agencije za plaćanja i u medijima navodi se da korisnici koji obrađuju određen broj hektara oranica, da bi ostvarili zeleno plaćanje, trebaju primjenjivati zelene prakse koje su prihvatljive za klimu i okoliš. Zelene prakse traže neke uvjete, a to je prvo raznolikost usjeva, praksa koju su poljoprivrednici dužni provoditi ako su korisnik izravnih plaćanja s više od 10 ha obradive površine. Drugi uvijet podrazumijeva da ako poljoprivredno gospodarstvo ima više od 15 ha obradivog zemljišta dužno je na najmanje 5% obradivog zemljišta prijaviti ekološki značajne površine (EZP). Postoje shodno tome stabilni EZP elementi kao što su pojasevi bez kulture uz rub šume i pojasevi uz vodotoke i promjenjivi EZP elementi kao što je recimo ugar. Treći uvijet je očuvanje trajnih travnjaka unutar Natura 2000 područja što je još jedna zelena praksa. Zelene prakse se provode na zemljištu za koje su zatražena izravna plaćanja, ali ako se uz to radi o uvjetima višestruke sukladnosti prema Pravilniku o višestrukoj sukladnosti, oni se moraju provoditi na cijelom poljoprivrednom gospodarstvu.

3.7.1. Agencija za plaćanja i AGRONET

Agencija za plaćanja je prva hrvatska institucija koja je dobila status tijela EU. Time je potvrdila stručnost za uključenje stručnjaka u davanje savjeta zemljama kandidatkinjama za članstvo u EU, kao i zemljama pristupnicama, samostalno kao nositelj projekata ili partner u twinning projektima.

U skladu s potrebom i u skladu sa zahtjevima tijela EU, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju uspostavila je AGRONET, zaštićenu mrežnu aplikaciju koja je namijenjena poljoprivrednom gospodarstvu za samostalan pregled podataka iz Upisnika poljoprivrednih gospodarstava, pregled podataka iz ARKOD sustava, pregled podataka iz JRDŽ-a, te pregled podataka o pravima na plaćanja. AGRONET-om je također omogućemo samostalno elektroničko popunjavanje Zahtjeva za potporu i dostavu Odluka o ostvarivanju prava na izravna plaćanja i IAKS mjere. U zaštićenu aplikaciju AGRONET poljoprivrednik unosi podatke jednom, a sljedećih godina samo ažurira podatke ukoliko su promijenjeni, većina podataka tada već bude ispunjena, što je prednost ove aplikacije. Dakle, AGRONET čuva korisnikove podatke na dulji niz godina zbog repetitivne akcije slanja podataka i promjena podataka u Ministarstvo i Agenciju za plaćanja. Također AGRONET upozorava korisnika na obveze višestruke sukladnosti i aktivacije EZP elemenata alarmirajući korisnika je li udovoljio propisanom kriteriju za raznolikost usjeva ili ekološki značajne površine. Potpora se putem aplikacije ne može zatražiti bez propisanih uvjeta, pa AGRONET time smanjuje i mogućnost pogrešaka. Ukratko, AGRONET korisnici mogu svoje jedinstvene zahtjeve za plaćanja popunjavati elektronički, koristeći AGRONET aplikaciju na koju se prijavljuje pomoću korisničkog imena i zaporke Agencije za plaćanja ili osobno u Agenciji za plaćanja. Mnogo korisnika osnovnih plaćanja nema pristup internetu pa im je potrebna pomoć pri popunjavanju jedinstvenog zahtjeva. Takvu pomoć mogu dobiti u regionalnim uredima Agencije za plaćanja i od strane Savjetodavne službe. Obrazac za podnošenje zahtjeva u AGRONET aplikaciji, nakon unosa podataka o osnovnim informacijama, podrazumijeva prikazivanje koliko hektara ima PG, a zatim koja plaćanja traži, osnovno, zeleno ili preraspodijeljeno plaćanje. Od kada je donesen Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja (NN 35/15, poljoprivrednici dobivaju obavijest o datumu do kojega se vrši podnošenje jedinstvenog zahtjeva za potporu.

Od tada pa do 2017. godine je interes poljoprivrednika i dalje najveći za izravne potpore odnosno za sredstva iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi. Razlog tome je jednostavnost izvršavanja obveza izravnih potpora u usporedbi s drugim plaćanjima. Zanimljivo je i istraživanje koje je provelo Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU 2014. godine. Tražilo se mišljenje građana o iskorištavanju fondova EU, a na pitanje o tome; *Što se sve može financirati iz fondova EU*, upravo je poljoprivreda dobila najviše glasova.

3.8. Educiranje zainteresiranih za korištenje fondova

Veliki broj mjera ZPP-a iz programa ruralnog razvoja, iz fonda EPFRR, namjenjen je upravo za educiranje korisnika fondova; educiranju savjetodavnih tijela i djelatnika u tim institucijama, prenošenje znanja na krajnjinje korisnike to jest na poljoprivrednike, mlade poljoprivrednike i sve zainteresirane. Uz spoznaje o funkcioniranju Europske unije, resornih Ministarstava odgovornih za provedbu ciljeva EU, Agencija za plaćanja i različitih lokalnih akcijskih grupa na terenu i nakon svega proučenog, dolazimo do stanja u kojem su poljoprivrednici i dalje skeptični ili pak neinformirani i ne znaju kako povući EU novac. Vrlo dobro je poznata činjenica kako dostupna sredstva imaju za cilj uvelike ojačati poljoprivredna gospodarstva u RH.

Zainteresiranost LAG-ova, kao i broj poljoprivrednika i drugih dionika za sredstva namjenjena regionalnom i ruralnom razvoju RH, raste. Kritika je da 500 milijuna eura, koliko Republika Hrvatska povlači na godišnjoj razini, nije isto koliko i 1,3 milijarde eura koje su joj na raspolaganju iz europskih fondova, pa onda se za tim povlači pitanje zašto ne možemo povući i ta dodatna sredstva koja su nam potrebna i neophodna za razvoj i konkurentnost.

Istovremeno, potrebno je prenijeti informacije na korisnike i druge dionike uključene u provedbu jer kašnjenje dovodi do nepripremljenosti poljoprivrednika za natječaje. Očekuje se veći angažman od strane Ministarstva poljoprivrede za povećanje spremnosti institucija. Zadaća resornog ministarstva trebala bi biti također i priprema popisa projekata, te kontinuirana analiza istog. Posljednji popis projektnih ideja izrađen je, na inicijativu Udruge konzultanata za ruralni razvoj, a od tada su se kriteriji unutar mjera više puta mijenjali, te ovog trenutka, bez obzira na skor provedbu mjera, Ministarstvo poljoprivrede još uvijek ne raspolaže s pravodobnim popisom budućih projekata niti komunicira s potencijalnim

korisnicima izravno. Dakle, komunikacija je bila, a i dalje je slaba točka, pa kao i do sada za komunikaciju i edukaciju pobrinuti se trebaju regionalne razvojne agencije, savjetodavne službe, lokalne akcijske grupe ili konzultantske kuće. Poljoprivreda je osnova jer osigurava hranu ljudima i životinjama, osigurava zapošljavanje velikog broja ljudi, pa tako i socijalno isključenih i marginaliziranih skupina u društvu, potiče partnerstva u zemlji i među državama. Ako se krene od poljoprivrede kao baze među djelatnostima postižu se pomaci u industriji, uslužnim djelatnostima, obogaćuje se turistička ponuda autohtonih proizvoda i briga za okoliš i ruralna područja. Za postizanje rezultata ili postavljenih ciljeva za rast gospodarstva treba se prvo pripremiti educiranjem ljudskih resursa, posebno budućih korisnika europskih fondova, a isto tako i studenata.

Poljoprivrednici i drugi bitni akteri koje je zanimalo što Ministarstvo poljoprivrede radi u vezi realizacije Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. prisjećaju se da su natječaji za financiranje kasnili i do 6 mjeseci od dana najave. Naravno, upućeni su brojni prigovori resornom Ministarstvu jer umjesto u prvim kvartalima godine, natječaji su pomaknuti u drugi kvartal, a naposljetku su raspisani u trećem kvartalu usprkos najavama da svi akteri moraju biti spremni za provedbu PRR-a, te time povećati svoju konkurentnost. U okviru djelokruga Ministarstva poljoprivrede, Nacrt PRR smatrao se najvažnijim dokumentom, a kasnilo se s dostavom Europskoj komisiji na odobravanje. Veliki iznos sredstava mogao je direktno biti na raspolaganju, da se odmah pristupilo analizi poslovnih planova poljoprivrednika. U 2014. godini RH se umjesto toga suočila s velikim brojem prigovora pojedinih dionika koji nisu dobili nacрте pravilnika na uvid. Većina županija, kao i lokalne akcijske grupe ukazivali su na mogućnost ovih problema već prilikom netransparentne javne rasprave koju je Ministarstvo poljoprivrede pokrenulo po pitanju izrade Programa ruralnog razvoja.

4. ISKUSTVA ODABRANIH ČLANICA U POVLAČENJU NOVCA ZA POLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ

Za poljoprivredu i ruralni razvoj država članica izdvaja se najveći postotak iz proračuna Europske unije, otprilike 40%, a ostatak rashoda raspoređuje se na druge fondove. Ovaj postotak pokazuje da EU ulaže u ruralna područja gotovo polovicu financijskih sredstava i tako već više od pedeset i šest godina. Iskustva država članica u povlačenju novca se razlikuju jer ovise o direktivama, odnosno smjernicama, koje pojedina članica odredi kao način postizanja ciljeva, dok je krajnji rok provedbe reguliran od strane Europske komisije.

U nastavku će se detaljnije opisati karakteristike i istražiti iskustva Republike Poljske, susjedne Slovenije i Njemačke te informacije vezane uz povlačenje sredstava za poljoprivredu i za ruralni razvoj te informativni podaci i zanimljivosti u vidu pozitivnih promjena i eventualnih problema od dana njihova stupanja u Uniju. Podaci prikupljeni za članice EU uspoređeni su s podacima prikupljenima za RH.

Tablica 12: Općeniti podaci za izabrane države članice

Država članica	Ruralno stanovništvo ⁴⁸	Ukupna populacija	Ukupni rashodi ZPP-a u tisućama eura ⁴⁹	Ekološka poljoprivreda ⁵⁰ u UAA
godina	2015	2016	2016	2009 - 2015
Njemačka	12 850 614	82 175 684	6 747 156	1.9
Poljska	13 328 328	37 967 209	4 796 649	7.9
Slovenija	1 211 733	2 064 188	265 617	6.2
Hrvatska	1 828 181	4 190 669	638 474	32.4

Izvor: Autor, prema podacima Europske komisije i Eurostata, *Statistical factsheets, Poljoprivreda u EU i državama članicama*, ažirirano: travanj 2017., dostupno na URL: [online] https://ec.europa.eu/agriculture/statistics/factsheets_en, (pristupljeno: 2017-12-12)

⁴⁸ Stanovništvo koje živi u pretežito ruralnim regijama, uključujući i stanovništvo prema urbanoj-ruralnoj tipologiji koja klasificira NUTS 3 regije, European Commission, Eurostat (2017), dostupno na URL: [Online] http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology

⁴⁹ European Commission, Directorate General for Agriculture and Rural Development (2017), Ukupni rashodi zbroj su izravnih isplata po članici, izdataka za ruralni razvoj i tržišnih mjera, a izraženi su u tisućama eura.

⁵⁰ Prosječna godišnja stopa rasta udjela UAA, poljoprivredno područje u okviru ekološke poljoprivrede, dostupno na URL: [Online] <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/land-cover-use.pdf>

U tablici 12 uslijedio je prikaz općenitih informacija o članicama kao što je (Europska komisija i Eurostat, 2017) ukupni broj ruralnog stanovništva u svakoj državi da bi se dobio dojam o potencijalnom broju korisnika fondova EU, te je ta veličina stavljena u usporedbu s ukupnom populacijom svake odabrane države članice za ovo istraživanje. U tablici su prikazani i ukupni rashodi Zajedničke poljoprivredne politike koje čine potpore za ruralni razvoj, izdaci za preuzete obveze za izravna plaćanja i tržišne mjere isplaćene za 2016. godinu, a objavljeni u ožujku 2017. od strane Opće uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj. Naposljetku je u pretkodnoj tablici, za svaku odabranu državu članicu EU prikazan porast udjela UAA (ukupno iskorišteno poljoprivredno zemljište) u ekološkoj proizvodnji koji se, posebno u novoj članici Republici Hrvatskoj, s godinama povećava. Za razdoblje od 2009. do 2015. godine to se područje u EU povećalo s prosječnom godišnjom stopom rasta 4,5%. Ovo povećanje osobito je izraženo u Bugarskoj (45,8%), ali i u Republici Hrvatskoj (32,4%), Francuskoj (11,8%), Belgiji i Litvi (8,8) dok je u drugim članicama EU niži postotak.

Veličina područja pod eko proizvodnjom se razlikuje po zemeljama članicama, a četiri su zemlje članice EU u 2015. godini činile više od polovice (52,6%) ukupnog eko područja, a među njima i Njemačka s milijun hektara, a ta se brojka djelomično smanjila u 2016. kako prikazuju tablice 13 i 14, sa složenijim prikazom činjenica i brojka o ekološkoj poljoprivredi u EU, prikaz pojedine države EU čine ukupni eko proizvodni hektari i udio po vrsti usjeva.

Tablica 13: Podjela i udio certificiranih eko proizvoda po vrsti u ukupnim eko proizvodima

Država	Eko proizvodi	Eko žitarice (cereals)		Eko uljarice (oilseeds)		Eko povrće (vegetables)	
		<i>ha</i>	%	<i>ha</i>	%	<i>ha</i>	%
Njemačka	899 844	231 335	25,7	9 461	1,1	11 190	1,2
Hrvatska	49 969	9 688	19,38	6 290	12,5	343	0,0
Poljska	360 462	101 436	28,1	1 820	0,5	41 819	11,6
Slovenija	38 644	2 044	5,3	393	1,0	281	0,7

Izvor: Europska komisija (2016) Facts and figures on organic agriculture in the EU, dostupno na URL: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Organic_2016_web_new.pdf (pristupljeno 2018-2-1)

Tablica 14: Podjela i udio certificiranih eko proizvoda po vrsti u ukupnim eko proizvodima

Država	Eko proizvodi	Eko trajni travnjaci		Eko trajni usjevi	
		ha	%	ha	%
Njemačka	899 844	597 698	66,4	16 798	1,9
Hrvatska	49 969	33 612	67,26	0	0,0
Poljska	360 462	157 985	43,8	46 999	13,0
Slovenija	38 644	34 653	89,7	1 225	3,2

Izvor: Europska komisija (prosina 2016) *Facts and figures on organic agriculture in the European Union*, 28str., http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Organic_2016_web_new.pdf (pristupljeno 2018-2-1)

Za daljnje prikaze po pojedinoj državi članici o ukupnom broju PG-a u svakoj, radnoj snazi, veličini iskorištenog poljoprivrednog zemljišta i prosječnoj standardnoj ekonomskoj veličini PG-ova, prikazat će se najprije podaci za cjelokupno agrarno područje EU prema istraživanju FADN-a (European Union, Farm Accountancy Data Network, podaci iz 2014), a ažurirani u lipnju 2017. godine. Podaci koji se ovdje prezentiraju povremeno objavljuje i Europska komisija iz ankete FADN-a⁵¹

Tablica 15: Gospodarski i financijski pokazatelji za EU (prosjeak po farmi u eurima)

Broj farmi, uzgajališta	10 841 000
Korišteno poljoprivredno zemljište (ha)	174 613 900
Radna snaga	9 508 560
Stočne jedinice, stočarstvo (UG)	130 173 500
Standardni output (SO u eurima)	331 044 277 820

Izvor: EU (2014) *Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i agrarnoj strukturi*, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Standardni ekonomski rezultat (SO) predstavlja jediničnu vrijednost proizvodnje proizvoda izraženu u proizvođačkim cijenama. U RH to se popularno naziva standardni

⁵¹Ove prikazane varijable podrazumijevaju neke od osnovnih statističkih podataka u istraživanju FADN-a i agrarne strukture, odnosno to su prosječne vrijednosti po europskoj farmi. Glavna uloga FADN-a je podrška Zajedničkoj poljoprivrednoj politici, a osnovan 1965.

ekonomski rezultat ili ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva, a ona u sebi ne uključuje iznose poput poreza na dodanu vrijednost, a isključuje i izravna plaćanja, dok recimo mora uključivati cijenu pakiranja ako se proizvod u određenoj regiji ne može prodati da nije zapakiran. Za cijelu Europsku uniju obrađeni su tako podaci FADN-a (2014) s napomenama i konceptima za države članice unutar Public Database i Farm economy focus-a.

Tablica 16: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava u EU, prosječne vrijednosti, na razini PG-a za 2012., 2013. i 2014. godinu, izraženo u eurima

Opis	2012.	2013.	2014.
Ukupna proizvodnja (output)	63 548	69 530	70 977
Ukupna intermedijarna potrošnja	38 154	43 375	44 449
Stanje subvencija i poreza po PG-u	9 651	10 664	10 888
Bruto poljoprivredni dohodak	35 045	36 819	37 416
Neto vrijednost poljoprivrednog zemljišta	26 955	27 676	28 375
Ukupne subvencije - isključujući ulaganja	10 110	11 143	11 666
Proizvodno nevezana plaćanja iz ZPP-a	6 785	7 597	7 737
Ukupna imovina (aktiva)	274 821	318 916	327 198
Ukupno obveze	43 308	47 986	51 035
Neto	231 513	270 930	276 163
Prosječni poljoprivredni kapital	140 531	154 206	157 679

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i agrarnoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

U istraživanju FADN-a (2014) uočava se povećavanje prikazanih faktora kroz navedene godine. Ovi prikazani podaci, izraženi su u eurima, a podrazumijevaju prosječne podatke po poljoprivrednom gospodarstvu za cjelu EU odnosno za sve njezine države članice, pa se tako proizvodnja najviše povećala s 2012-te godine na zadnju godinu u prethodnom financijskom okviru 2013-tu. Uočava se i znatno povećavanje ukupne aktive poljoprivrednika kao i neto imovine nakon oduzetih ukupnih obveza poljoprivrednika. Za europske poljoprivrednike ovo su pozitivni pokazatelji na razini EU članica, a povećava se i iznos proizvodno nevezanih plaćanja.

4.1. Njemačka kao članica Europske unije

Njemačka je jedna je od najrazvijenijih zemalja Europske unije, ali i jedna od razvijenijih zemalja svijeta. Međutim, u toj državi članici postoje mnogobrojni ekonomski i gospodarski problemi koje treba riješiti primjenom pametnih rješenja i odgovarajućih politika te poljoprivrednom politikom. Još od šezdesetih godina prošlog stoljeća politikom njemačke poljoprivrede upravlja Europska komisija. Svi zakoni se donose u Bruxellesu nakon dugih pregovaranja u Europskoj uniji kako bi se utvrdilo koji su ciljani potrošači i potrebe. Glavni cilj pregovora je osigurati dovoljno visoke prihode za poljoprivrednike, a istovremeno održati tržišnu cijenu proizvoda niskom za potrošača.

Skup programa i mjera financiranja poljoprivrede u okviru Zajedničke poljoprivredne politike EU i koje je odobrila Europska komisija služi kako bi njemački, ali i drugi europski poljoprivrednici, nadoknadili tu razliku između viših poljoprivrednikovih prihoda i što nižih cijena poljoprivrednih proizvoda za potrebe tržišta. Većina novca koji Njemačka prima od EU ide u poljoprivredu, ruralni razvoj i očuvanje prirode (51%, 2013), a ostala financiranja i ukupni proračun u odnosu Njemačke i Europskom unijom prikazani su u tablici broj 17:

Tablica 17: Pregled financijskih odnosa između Njemačke i EU-a u 2015. godini:

EU sredstva dodijeljena Njemačkoj u milijardama eura	11,013
EU sredstva dodijeljena Njemačkoj izražena kao postotak (%) njemačkog bruto nacionalnog dohotka (BND)	0,36
Doprinos Njemačke proračunu EU u milijardama eura	24,283
Doprinos Njemačke proračunu EU-a kao postotak (%) njezina BND	0,79

Izvor: Autor, prema podacima službene stranice Europske unije, (ažurirano 2018-1-1) dostupno na URL [online]: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_hr (pristupljeno 2018-1-2)

U prikazu odnosa Njemačke i EU, odnosno koliko Njemačka pridonosi, a koliko prima iz proračuna EU, vidi se da iznosi financiranja idu u korist EU proračuna. Njemački doprinosi su dvostruko veći nego njena primanja, u korist Unije, ali su i opravdani u odnosu na veličinu i potencijale njemačkog gospodarstva.

4.1.1. Njemačka poljoprivreda

Tablica 18: Gospodarski i financijski pokazatelji za Njemačku u 2015. godini:

Broj farmi, poljoprivrednih gospodarstava	285 030
Korišteno poljoprivredno zemljište (ha)	16 699 580
Radna snaga	522 730
Stočne jedinice, stočarstvo (UG)	18 406 910
Standardni output (u eurima)	46 252 042 690

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Broj poljoprivrednih gospodarstava u Njemačkoj konstantno se smanjuje. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva prevladavaju u zapadnoj Njemačkoj, te u privatiziranim PG-ima u istočnoj Njemačkoj. Od 1,6 milijuna koliko ih je bilo 1950-ih sada ih je milijun manje. Za vrijeme socijalizma farme su bile udružene u kolektive sa zajedničkim posjedom. Nakon ujedinjenja, oko tri četvrtine kolektiva je spojeno u zadruge i partnerstva ili druge oblike društava dok je ostatak PG-ova vraćeno izvornim vlasnicima ili prodano. Farme u Njemačkoj (FADN, 2014) zapošljavaju oko 750.000 farmera, ali tu je i mnogo radnika koji su zaposleni na pola radnog vremena, a također je i slučaj da u Njemačkoj većina farmi svojim vlasnicima ne predstavlja glavni posao ili core business. Tablica 19 će prikazati financijsku omotnicu ZPP-a za Njemačku, to jest povlačenje sredstava iz oba dva fonda ZPP-a, iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi te iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj.

Tablica 19: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Njemačku u milijunima eura

Njemačka	2014	2015	2016
EFJP	5 197.3	5 250.4	5 136.3
EPFRR	1 178.7	1 177.2	1 175.6
Ukupno	6 376.0	6 427.6	6 311.9

Izvor: Autor, Uredba (EU, 2013) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i vijeća te Izvješće Komisije europskom Parlamentu i Vijeću (2016), dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504005448141&uri=SWD:2017:285:FIN> te <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=EN> (pristupljeno: 2018-2-1)

Tako u Njemačkoj ima 285 tisuća PG-a čiji broj opada do 2017. godine kao i broj radnika za kojima raste potražnja u ostalim državama članicama EU. Tablica 19 sadržava prosječne prihode, rashode, pasivu i aktivu njemačkih PG-a u eurima:

Tablica 20: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Njemačke, prosječne vrijednosti, na razini PG-a za 2012., 2013. i 2014. godinu, izraženo u eurima

Opis	2012.	2013.	2014.
Ukupna proizvodnja (output)	267 976	274 721	247 963
Ukupna intermedijarna potrošnja	179 208	180 488	169 619
Stanje subvencija i poreza po PG-u	37 435	37 214	35 348
Bruto poljoprivredni dohodak	126 204	131 447	113 692
Neto vrijednost poljoprivrednog zemljišta	94 764	98 487	82 815
Ukupne subvencije - isključujući ulaganja	35 834	35 509	36 219
Proizvodno nezvana plaćanja iz ZPP-a	27 687	26 850	26 927
Ukupna imovina (aktiva)	862 203	911 041	898 461
Ukupno obveze	173 836	188 087	192 771
Neto	688 368	722 953	705 690
Prosječni poljoprivredni kapital	379 465	402 477	384 801

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Promatrajući po godinama, njemačka je poljoprivreda u krizi; bilježi pad prikazanih gospodarskih faktora u istraživanju FADN-a. Ukupni output poljoprivredno prehrambene industrije pao je za 20 tisuća eura, dogodio se pad potrošnje, a postoji i pad potraživanja i bruto poljoprivrednog dohotka, što sugerira da njemačka poljoprivreda ne ide u najboljem smjeru. Situacija je drastično pogoršana zbog pada cijena poljoprivrednih proizvoda i pada prihoda koji kao da ponavlja krizne godine 2008. i 2009., ali s time da je sada najveći razlog slabljenje potražnje u azijskim zemljama.

Ipak, ova država članica EU je jedan od glavnih izvoznika kada se govori o ukupnoj poljoprivrednoj i prehrambenoj industriji. Poljoprivredni sektor im je po veličini drugi u EU, nakon francuskog, a velika proizvodnja je uspostavljena da bi se zadovoljile potrebe domaćeg

tržišta. Njemačka ima mnogo poljoprivrednog zemljišta, ali i veliku populaciju od 80 milijuna stanovnika pa su veliki gradovi okruženi vrtovima i voćnjacima, a neki i vinogradima. Imaju vrlo visoke standarde kontrole kvalitete uzgoja jer je uzgoj domaćih životinja za mesnu industriju kod njih vrlo važan. Najvažniji izvozni proizvod su meso i mesni proizvodi zbog dugogodišnje tradicije uzgoja svinja i goveda na njemačkom teritoriju. Njemački poljoprivrednici naglašavaju da je proizvodnja svinjskog i goveđeg mesa u njih jedan profesionalan posao i da je napredovanje ključno za njemačke poljoprivrednike. Tehnologija i proizvodne metode danas su na visokoj razini, a stalan je i razvoj genetike i zdravlja životinja. Geografski, uzgoj svinja je koncentriran na sjeverozapadu Njemačke, a uzgoj goveda se razvijao u korist većih poljoprivrednih poduzeća pa se danas više od 60% goveda drži u stadima s više od 100 grla životinja. Nijemci su ovim koncentriranim načinom uzgoja zabrinuti zbog samih životinja, ali su i u strahu od onečišćenosti podzemnih voda. Oni ne žele koristiti bilo kakvo kemijsko gnojivo za poboljšanje prinosa svojih kultura i zbog toga proizvođači očajavaju. Njemačka je inače poznata po tome da njena populacija voli konzumirati zdrave i ekološki uzgojene proizvode pa zato pozdravlja novu reformu Zajedničke poljoprivredne politike EU koja podupire proizvodnju sigurne hrane i ruralna gospodarstva te potiče okoliš i ekološku proizvodnju. Međutim, ekološka proizvodnja hrane za životinje i hrane za ljude ne daje dobre i dovoljne prinose na njemačkom tlu, a za promjene zakona ne vjeruju da će se ostvariti u skoroj budućnosti niti će uroditi plodom kakvog očekuju. Njemačka smatra da je politika zapravo loša i da vraća eko proizvođače na konvencionalnu proizvodnju.

Uvidjeti se može da su takve političke preprike uzele maha i potaknule njemačke poljoprivrednike na razmišljanje o profitu i dobiti kako bi prehranili obitelj zapostavljajući ekološki princip proizvodnje i brigu za okoliš. Strogi zakoni, kontrole ali što je i nabitnije, slaba dobit, su ono što najviše smeta njemačkim eko poljoprivrednicima. No, potražnja za eko proizvodima među njemačkim potrošačima sve više raste i po pitanju potražnje za eko proizvodima sada se nalaze u samom vrhu svjetske ljestvice, a iznad njih se nalaze samo Sjedinjene Američke Države. Izvoz mesa je tradicionalna prednost njemačkog gospodarstva, pa se gospodarstvo nebi smjelo oslanjati na uvoz, koji mu može zakočiti rast.

4.2. Poljska kao članica Europske unije

Kao članica EU-a Republika Poljska je pozitivan primjer među ekonomijama u tranziciji. Smatra se državom koja vrlo dobro koristi sredstava europskih fondova, a za to joj je velike važnosti usklađenost nacionalnih zakona s europskim zakonodavstvom. Glavni grad Poljske je Varšava, a cijela Republika Poljska ukupno ima 312 679 km² površine i gotovo 38 milijuna stanovnika prema popisu stanovništva (2016). U usporedbi sa stanovništvom EU u cjelini, to je 7,4%. Poljska je postala država članica EU 1. svibnja 2004. godine, a članica je i Schengenskog područja od kraja 2007. Nije preuzela euro nego je zadržala svoju valutu, zlot. Tablica 20 u nastavku prikazati će koliko Poljska pridonosi proračunu EU, te koliko sredstava prima iz njega, a Tablica 21 na sljedećoj stranici ponovno daje prikaz osnovnih pokazatelja prema istraživanju FADN-a, za Republiku Poljsku.

Tablica 21: Pregled financijskih odnosa između Poljske i EU-a u 2015. godini:

EU sredstva dodijeljena Poljskoj u milijardama eura	13,358
EU sredstva dodijeljena Poljskoj izražena kao postotak (%) poljskog bruto nacionalnog dohotka (BND)	3,25
Doprinos Poljske proračunu EU u milijardama eura	3,718
Doprinos Poljske proračunu EU-a kao postotak (%) BND-a	0,90

Izvor: Autor, prema podacima službene stranice Europske unije, (ažurirano 2018-1-1) dostupno: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/poland_hr (pristupljeno 2018-1-2)

Mnogo je manji doprinos Poljske proračunu EU nego je to bio doprinos Njemačke, poljski doprinos je 3,7 milijardi eura dok je njemački bio preko 24 milijarde. To ponovno dokazuje da zadaća ZPP-a nije uzeti i preraspodijeliti bogatstvo nego je svrha zajedničkog proračuna i zajedničke politike u poljoprivredi odgovoriti na potrebe svih euroljana, te su financijski doprinosi članica proračunu EU-u raspodijeljeni u skladu s njihovim sredstvima. Prema poljskom Komitet do Spraw Europejskich (2009) o analiziranju prvih pet godina članstva u EU s društvenog aspekta, broj PG-a u Poljskoj iznad 1 hektar je iznosio 1.583.000, 2010. godine, također prosječna površina PG-a bila je 9,5 hektara.

4.2.1. Poljska poljoprivreda

Tablica 22: Gospodarski i financijski pokazatelji za Poljsku (prosjeak po farmi) u 2015. godini

Broj farmi, poljoprivrednih gospodarstava	1 429 010
Korišteno poljoprivredno zemljište, površina (ha)	14 409 870
Radna snaga	1 918 550
Stočne jedinice, stočarstvo (UG)	9 164 570
Standardni output (u eurima)	21 797 461 420

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Broj stanovnika u urbanim sredinama iznosio je oko 23 milijuna ljudi, što je oko 60% stanovništva (GUS, 2011) prema istraživanjima poljskog Državnog zavoda za statistiku, to znači da se gotovo 40% ljudi odlučilo na život na selima, dok je 2002. za usporedbu broj stanovništva u gradovima bio puno veći. Poljaci od ulaska u Uniju gledaju drugačije na ruralna područja, žele očuvati okoliš stvarajući turistička središta za rekreaciju, razvoj zdravstvenog turizma i slične usluge. Danas je poljoprivrednik obrazovani poduzetnik koji vidi perspektivu na selu i razvoj za sebe i obitelj, pa su zato mladi poljaci i oni koji posjeduju nešto veća gospodarstva najzadovoljniji životom na selu. Također, prema (GUS, 2011) povećao se broj gospodarstava s površinom od 30 do 50 ha za 11%, te broj PG-a većih od 50 ha za 28,8% od 2002. godine. Osim pozitivnih promjena, kao negativne aspekte poljoprivrednici navode porast troškova proizvodnje što se negativno odrazilo na prodajne cijene. Iz tablice vidimo da Poljska još uvijek ima manje od 2 milijuna radnika u poljoprivredi pa stoga se pokušava riješiti problem nezaposlenosti i problem prevelikog broja malih PG-a s 1 hektarom korištenog poljoprivrednog zemljišta. Pozitivno je s druge strane da je nakon pristupanja EU povećala privredni rast za polovinu, a nezaposlenost se smanjila na 8,2% uz pohvalno povećanje prosječne plaće. Prosječna je plaća u Poljskoj u 2016. godini povećana sa 500 eura koliko je iznosila u 2003., na 945 eura.

Tablica 23: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Poljske, prosječne vrijednosti, na razini PG-a za 2012., 2013. i 2014. godinu, izraženo u eurima

Opis	2012.	2013.	2014.
Ukupna proizvodnja (output)	24 116	30 203	29 130
Ukupna intermedijarna potrošnja	14 641	19 099	18 905
Stanje subvencija i poreza po PG-u	4 397	5 581	5 567
Bruto poljoprivredni dohodak (dobit)	13 871	16 685	15 793
Neto vrijednost poljoprivrednog zemljišta	10 298	11 904	10 909
Ukupne subvencije -isključujući ulaganja	4 731	5 962	5 982
Proizvodno nevezana plaćanja iz ZPP-a	2 761	3 720	3 997
Ukupna imovina (aktiva)	131 292	164 908	168 235
Ukupno obveze	8 123	9 917	9 622
Neto	123 169	154 992	158 613
Prosječni poljoprivredni kapital	64 962	85 337	87 614

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Tablica 23 prikazuje prosjeke po PG-ima u Poljskoj, izražene u eurima i blage oscilacije u agrarnim podacima s 2013-te na 2014-tu godinu gdje se uočava smanjenje proizvodnje, dohotka i potrošnje, opravdano krizom unutar EU, ali usprkos tome pozitivni parametri za poljoprivrednike su smanjenje cijena zemljišta i smanjenje ukupnih obveza uz povećanje imovine i kapitala. U nastavku prikazano je povlačenje sredstava iz poljoprivrednih fondova:

Tablica 24: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Poljsku u milijunima eura

Poljska	2014	2015	2016
EFJP	3 215.3	3 572.7	3 603.2
EPFRR	1 569.5	1 567.4	1 565.3
Ukupno	4 784.8	5 140.1	5 168.5

Izvor: Autor, Uredba (EU, 2013) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i vijeća te Izvješće Komisije europskom Parlamentu i Vijeću (2016), dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504005448141&uri=SWD:2017:285:FIN> te <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=EN> (pristupljeno: 2018-2-1)

Za 14 godina članstva Poljskoj je u višegodišnjem budžetu EU za period od 2007. - 2013. bilo na raspolaganju 68 milijardi eura, a u razdoblju od 2014. - 2020. godine iznos je povećan na 82 milijarde. Može se reći da je vještim korištenjem fondova Europske unije ova država izbjegla moguće krize gospodarstva te je uspjela oporaviti i modernizirati poljoprivredu. Novac iz fondova EU potaknuo je rast investicija pa je Poljska iskoristila ukazanu priliku. Ulaganja su djelomično olakšali predpristupni europski fondovi pa su poljski poljoprivrednici za kupnju opreme iskoristili sredstva iz programa SAPARD, a država ih je dodatno poduprla subvencijom kamata. Ministarstvo je uvidjelo da su potrebna dodatna ulaganja da bi se obnovila ta grana svinjogojstva u Poljskoj, a planiralo se i jačanje izvoza. Izvoz poljoprivrednih proizvoda postao je pet puta veći jer je pristup tržištu olakšala upravo primjena europskih standarda. Najvažniji izvozni partneri Poljske jesu Njemačka, Ujedinjena Kraljevina i Češka, a premda je Poljska uglavnom usmjerena prema tržištu EU, postoji i suradnja s Japanom, Korejom, Singapurom, afričkim državama, SAD-om i Kanadom, a jako su im važna istočna tržišta, posebno Kina kao najvažniji uvozni partner uz Rusiju i Njemačku.

Ulaskom Poljske u EU, započele su također dobre smjernice za intenzivniju gospodarsku suradnju između Hrvatske i Poljske, što uključuje dosta prostora za djelovanje hrvatskih tvrtki na relativno velikom poljskom tržištu, a nakon ulaska RH u EU je potpisan Sporazum o suradnji između hrvatske i poljske Agencije za plaćanja. Iz Poljske uvozimo više nego što izvozimo, između ostalog i njihov najrasprostranjeniji proizvod, jabuku. Ako želimo usporediti Poljsku i Hrvatsku dolazimo do poprilično različitih demografskih i gospodarskih podataka jer je Poljska površinski pet puta veća, a po broju stanovnika čak 9 puta veća od Hrvatske. S druge strane su gospodarski problemi, odnosno dok je Poljska 2004. ulazila u EU kriza u eurozoni i samoj Europskoj uniji nije bila takvih razmjera kao što je to bilo 2013 kada se isto pristupanje spremalo u Hrvatskoj. Poljska je primjer dobre prakse, ali je za RH teško pretpostaviti kakve će rezultate imati u narednim godinama članstva u Uniji. I u Poljskoj, baš kao i u Hrvatskoj, mnogi su se poljoprivrednici poljoprivredom bavili na način da su svaštari i proizvodili za vlastite potrebe. Prema poljskom primjeru vidimo da ako se s poljoprivrednom politikom krene u dobrom smjeru, prepoznavanjem glavnih strateških razvojnih ciljeva, poljoprivredu Hrvatske je ipak moguće dovesti na zavidnu razinu.

4.3. Slovenija kao članica Europske unije

Slovenija je, kao i Poljska ušla u Europsku uniju 1. svibnja 2004., a uz to je članica Ujedinjenih naroda i saveza NATO. Neovisnost je stekla 25. lipnja 1991. odvajanjem od SFRJ. Članica je europodručja jer je prihvatila valutu euro u vrlo kratkom roku od nepune tri godine članstva, susjedna je država Republici Hrvatskoj i pripada schengenskom prostoru. Od kada je Slovenija zemlja članica EU, njezino je gospodarstvo počelo ubrzano rasti, pa su stope rasta slovenskog gospodarstva u 2004. i u 2005. godini bile 4,3%, 2006. godine 5,9%, a u 2007. godini čak 6,8% i u 2008. oko 5%, za razliku od 2003. kada je porast bio tek 2,8%. Konstatacija je da Slovenija uistinu ostvaruje dobre gospodarske rezultate i uspjehe, međutim i ova se država članica suočava s različitim izazovima. Problemi se očitavaju u vrlo visokim porezima, nefleksibilnom tržištu rada te manje konkurentnoj industriji. Zbog teške provedbe privatizacije, velik je dio ekonomije ostalo u vlasništvu države, a privatizirane su banke, telekomunikacije i javne usluge. Kao i kod prethodnih dvaju država članica slijedi tablica s podacima koliko Slovenija prima iz EU proračuna, a koliko pridonosi proračunu:

Tablica 25: Pregled financijskih odnosa Slovenije s EU u 2015. godini

EU sredstva dodijeljena Sloveniji u milijardama eura	0,940
EU sredstva dodijeljena Sloveniji izražena kao postotak (%) slovenskog bruto nacionalnog dohotka (BND):	2,46
Doprinos Slovenije proračunu EU u milijardama eura	0,341
Doprinos Slovenije proračunu EU-a kao postotak (%) BND-a	0,89

Izvor: Autor, prema podacima službene stranice Europske unije, (ažurirano 2018-1-1) dostupno [online] na: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/slovenia_hr (pristupljeno 2018-1-2)

Ukupna sredstva EU-a dodijeljena Republici Sloveniji puno su manja nego sredstva dodijeljena Republici Poljskoj (0,94 naspram 13,35 milijardi eura), a manji je i postotak u odnosu na sredstva dodijeljena na temelju slovenskog bruto nacionalnog dohotka (3,25 % za Poljsku naspram 2,46 % za Sloveniju). Slovenija je u EU proračun 2015. godine uplatila 341 milijun eura što iznosi 0,89 % njezinog bruto nacionalnog dohotka. Gospodarstvo joj je najbolje razvijeno među tranzicijskim državama, sa starom obrtničkom tradicijom i industrijom.

4.3.1. Slovenska poljoprivreda

Tablica 26: Gospodarski i financijski pokazatelji za Sloveniju (prosjeak po farmi) u 2015.

Broj farmi, poljoprivrednih gospodarstava	72 380
Korišteno poljoprivredno zemljište, površina (ha)	485 760
Radna snaga	82 450
Stočne jedinice, stočarstvo (UG)	487 960
Standardni output (u eurima)	1 009 230 010

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

Ukupna je površina Republike Slovenije 20.273 km², pa je stoga sama poljoprivreda i poljoprivredna proizvodnja u toj državi članici od manjeg značaja. Prema Statističkom uredu Republike Slovenije (2010) ukupna je poljoprivredna površina u iznosila 474.432 hektara, s registriranih ukupno 74.676 poljoprivrednih gospodarstava. Najveći broj PG-a raspolagao je s poljoprivrednom površinom 5 do 10 hektara, a prema dostupnim informacijama (2013) broj gospodarstava je iznosio nešto više od 72.000, što ponovno govori da se broj gospodarstava smanjuje cijeloj EU pa i u Republici Sloveniji.

Tablica 27: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Sloveniju u milijunima eura

Slovenija	2014	2015	2016
EFJP	146.5	143.0	146.7
EPFRR	118.6	119.0	119.3
Ukupno	265.1	262.0	266.0

Izvor: Autor, Uredba (EU, 2013) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i vijeća te Izvješće Komisije europskom Parlamentu i Vijeću (2016), dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1504005448141&uri=SWD:2017:285:FIN> te <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=EN> (pristupljeno: 2018-2-1)

Tablica 28 prikazuje trendove u broju PG-a i površini u vlasništvu poljoprivrednih gospodarstava u Republici Sloveniji od 1997. do 2013.

Tablica 28: Broj gospodarstava i korištena poljoprivredna površina u Sloveniji

Godina	1997.	2000.	2007.	2013.
Broj gospodarstava u tisućama	90,8	86,5	75,3	72,38
Korištena poljoprivredna površina u tisućama (ha)	466,6	485,9	488,8	477,7
Prosječna površina po gospodarstvu (ha)	5,1	5,6	6,5	6,6

Izvor: Autor, prema podacima s Prve regionalne konferencije poljoprivrednih savjetodavaca, Zlatibor 2014., dostupno na URL: <http://www.psss.rs/news.php> (pristupljeno: 2018-1-3)

U hektarina, prosječna površina po gospodarstvu se povećava, a u isto vrijeme povećava se i korištena površina. Međutim, prosječna je starost poljoprivrednika u Sloveniji iznosi 56 godina pa i statistike govore u korist negativnom trendu zastarjevanja i smanjenja broja PG-a.

Tablica 29: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Slovenije, prosječne vrijednosti, na razini PG-a za 2012., 2013. i 2014. godinu, izraženo u eurima

Opis	2012.	2013.	2014.
Ukupna proizvodnja (output)	24 893	22 839	22 299
Ukupna intermedijarna potrošnja	18 681	17 204	15 641
Stanje subvencija i poreza po PG-u	6 649	7 089	6 287
Bruto poljoprivredni dohodak (primanja)	12 862	12 724	12 945
Neto vrijednost poljoprivrednog zemljišta	5 413	5 243	5 153
Ukupne subvencije - isključujući ulaganja	6 943	7 544	6 944
Proizvodno nevezana plaćanja iz ZPP-a	3 050	3 083	2 675
Ukupna imovina (aktiva)	186 580	188 106	213 016
Ukupno obveze	4 730	3 752	6 271
Neto (aktiva-pasiva)	181 850	184 354	206 746
Prosječni poljoprivredni kapital	103 574	101 921	112 128

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

U Sloveniji je na PG-ima izražen porast poljoprivrednog kapitala i neto vrijednosti PG, kao i primanja premda se ona ne očitavaju kroz bespovratna sredstva. S druge strane, podaci o poljoprivrednoj strukturi, a to su ukupna proizvodnja i potrošnja, su u padu. Neto vrijednost poljoprivrednog zemljišta također opada, ali to je prilika za ulaganje u proširenje proizvodnog potencijala za one poljoprivrednike i stočare koji se suočavaju s manjkom zemljišta za rad. Slovenija zbog manjka stočne hrane, planira ponuditi stočarima određene povoljne kredite za kupnju stočne hrane iz uvoza. Zbog elementarnih nepogoda Slovenija planira povećati sufinanciranje i poticati poljoprivrednike na uvođenje sustava navodnjavanja u i postavljanja protugradnih mreža za voćnjake i za uzgoj povrća.

Tablica 30: Struktura uporabe oranica i vrtova prema kulturama u hektarima

Kultura/godina	2010.	2011.	2012.
Žitarice	93.941	94.125	98.378
Krmno bilje	54.726	53.223	52.969
Industrijsko bilje	13.321	12.425	11.450
Krumpir	4.125	3.640	3.386
Vrtovi	2.276	3.288	3.923

Izvor: Autor, prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije (14.01.2014.), dostupno na URL: <https://www.agroklub.com/agropedija/poljoprivreda-regije/republika-slovenija-72/>

Na slovenskim poljoprivrednim površinama prevladavaju usjevi kukuruza i pšenice, kako je to slučaj i u Republici Hrvatskoj. Prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije (2014) u strukturi poljoprivrednog zemljišta, najveći dio površina 36% zauzimali su travnjaci i pašnjaci, dok su glavninu trajnih nasada činili vinogradi, a uslijed nedostatka zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju, pašnjaci se kao i druge vrste poljoprivrednog zemljišta sve više prenamjenjuje u građevinsko zemljište. Brojnost slovenskog stanovništva se neznatno povećao u godinama članstva, pa je ukupno stanovništvo poraslo s 2 053 014 (2009) na 2 064 188 stanovnika (2016) i čini 0,4 % ukupnog stanovništva EU (2016) s bruto domaćim proizvodom (BDP) 39,769 milijardi eura iste godine. Od toga poljoprivreda iznosi svega nešto više od 2%.

5. ISKUSTVA REPUBLIKE HRVATSKE U POVLAČENJU NOVCA ZA POLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ

Nakon dugotrajnog procesa pristupanja i desetogodišnjeg rada na usklađivanju politika, Republika Hrvatska ima punu mogućnost korištenja europskih fondova. U ovoj financijskoj perspektivi od 2014. do 2020. godine Republici Hrvatskoj je na raspolaganju mnogo novca za sve projekte od kulture do infrastrukture. Za poljoprivredu i ruralni razvoj stoje joj na raspolaganju veliki Europski fond za poljoprivredu i ruralni razvoj te Europski fond za jamstva u poljoprivredi, ali iskoristivost tih fondova u prethodnim godinama nije bila na zadovoljavajućoj razini. Poljoprivrednici su u interakciji s Agencijom za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju u svojoj županiji, kojoj daju informacije o namjerama u proizvodnji, a s druge strane sa samim Ministarstvom poljoprivrede.

5.1. Hrvatska kao članica Europske unije

Po pitanju članstva u međunarodnim organizacijama Republika Hrvatska (RH) članica je Ujedinjenih naroda od 1992. godine, članica NATO-a od 2009. godine i naposljetku članica Europske unije od 2013. godine. Kopnena površina RH iznosi 56 594 km² te ima ukupno 4 190 669 stanovnika po zadnjim mjerenjima (2016). Broj stanovnika kao postotak ukupnog stanovništva EU pritom iznosi 0,8%. Hrvatski bruto domaći proizvod je 45,818 milijarde eura, trenutačno nije dio Schengen područja i platna valuta je hrvatska kuna (HRK). Prikaz financiranja između Hrvatske u EU je u tablici 31 u nastavku:

Tablica 31: Pregled financijskih odnosa RH i EU u 2015 godini

EU sredstva dodijeljena Hrvatskoj u milijardama eura	0,605
EU sredstva dodijeljena Hrvatskoj izražena kao postotak hrvatskog bruto nacionalnog dohotka (BND), u postotku	1,39
Doprinos Republike Hrvatske proračunu EU u milijardama eura	0,357
Doprinos Republike Hrvatske proračunu EU-a izražen kao postotak njezina BND	0,82

Izvor: Autor, prema podacima službene stranice Europske unije, (ažurirano 2018-1-1) dostupno na URL [online]: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/croatia_hr (pristupljeno 2018-1-3)

S obzirom da je na teritoriju Republike Hrvatske gospodarska situacija takva da je udio poljoprivrede manji od 5% i da dvije trećine bruto domaćega proizvoda (BDP) zapravo čine uslužne djelatnosti, hrvatsko je gospodarstvo slično gospodarstvima zemalja Europske unije. Na temelju gospodarskih, financijskih, ekonomskih ali i povjesnih podataka hrvatsko se gospodarstvo može uspoređivati sa slovenskim, premda je ono gotovo trostruko manje u teritorijalnom smislu i u smislu poljoprivrednih potencijala i prirodnih bogatstava. Europska sredstva dodijeljena Hrvatskoj manja su u odnosu na finacijska sredstva koje je ostvarila Slovenija (940 naspram 605 milijuna eura) i daleko manja od onih koje ostvaruju Poljska ili starija članica EU-a, Njemačka. Hrvatskoj su dodijeljena i manja sredstva u postotku bruto nacionalnog dohotka, a s druge strane Hrvatska plaća u EU proračun (357 milijuna eura) što je više od Slovenije (341 milijun eura).

5.1.1. Hrvatska poljoprivreda

Republika Hrvatska, prema istraživanju FADN (2014) u svim pokazateljima, je ispod EU prosjeka, pa tako i u sektoru mješovite poljoprivredne proizvodnje i u FADN (2015) tablicama gdje agencija prikazuje prihodovnu situaciju, te proizvodne i strukturne karakteristike PG-a u Hrvatskoj.

Tablica 29: Stanje hrvatskog gospodarstva u Europskoj uniji 2016. godine

Izvoz (roba i usluga) u milijunima eura	23,417
Uvoz (roba i usluga) u milijunima eura	21,966
Stanje/ razlika u milijunima eura	1.451
Izvoz poljoprivrednih proizvoda u milijunima eura	1.731
Uvoz poljoprivrednih proizvoda u milijunima eura	2.566
Tekuće stanje/ razlika u udjelu (%) u BDP-u	5,0
Stopa nezaposlenosti u postotku (%) radne snage	13,3
Državna bilanca u udjelu (%) u BDP-u	-0,8
Državni proračun opće države/dug u udjelu (%) u BDP-u	84,2

Izvori: Europska komisija (2017) *Statistical Factsheet June 2017 Eurostat i Opća uprava za ekonomske i financijske poslove Farm economy focus*, na temelju FADN podataka, ažurirano: svibanj 2017, dostupno na: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/database/database_en.cfm

Tablica 32: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Hrvatsku u milijunima eura

Hrvatska	2014	2015	2016
EFJP	44,13	44,83	43,45
EPFRR	11,18	9,84	18,16
Ukupno	55,31	54,67	61,61

Izvor: Autor, Uredba (EU, 2013) br. 1305/2013 Europskog parlamenta i vijeća te Izvješće Komisije europskom Parlamentu i Vijeću (2016), dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1305&from=EN> (pristupljeno: 2018-2-1)

U Republici Hrvatskoj, prije pristupanja Europskoj uniji, su se u poljoprivredi isplaćivale različite visine proizvodnih potpora ovisno o vrsti proizvoda koji se proizvodio te se isplata poticaja vršila podnošenjem dokaza da je proizvod doista i proizveden, prodan ili skladišten. S druge strane, u isto vrijeme se u EU (2005) primjenjivao sustav jedinstvenih plaćanja po gospodarstvu, u kojem se isplata potpore ne uvjetuje proizvodnjom određenoga poljoprivrednog proizvoda nego se plaća poljoprivrednici i propisani uvjeti zaštite okoliša.

Tablica 33: Prognoze za hrvatsko gospodarstvo od strane Europske komisije

	2014	2015	2016	Procjena 2017	Procjena 2018
Izvoz (roba i usluga) u %	7,6	10,0	6,7	4,7	4,3
Uvoz (roba i usluga) u %	4,5	9,4	7,3	5,2	5,8
Stopa (%) nezaposlenosti	17,2	16,1	13,3	10,8	9,3
Dug države (u % BDP)	86,6	86,7	84,2	83,0	81,3

Izvor: Autor, prema podacima Europske komisije (2017), Eurostat and Directorate General for Agriculture and Rural Development, (pristupljeno 2018-12-27) dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf

U RH, kao i drugim EU zemljama, visoka nezaposlenost te nezaposlenost mladih veliki su problemi gospodarstva, posebice u vrijeme kriza. Ekonomska prognoza Europske komisije, Eurostata i Opće uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj za RH je rast BDP-a u tekućim cijenama i smanjenje nezaposlenosti, ali prignoziraju nam i daljnji rast uvoza i pad izvoza. Podaci prikazuju da za državu članicu, Republiku Hrvatsku, prognoze za razvoj nisu krenule

očekivanim tokovima u razvoju gospodarstva, ni u uspješnom razvoju konkurentne hrvatske poljoprivrede. Poljoprivreda, prije i nakon ulaska u EU, nije osjetila drastične promjene, a ljudi nerijetko odlaze sa sela ostavljajući ih opustošenima. Stoga, ni u RH poljoprivreda ne spada u bitnu gospodarsku granu u zemlji nego su glavne gospodarske grane određene industrijom i tehnologijom kao što je prehrambena industrija, graditeljstvo i brodogradnja, a najvažnija je gospodarska grana turizam, s 15% udjela u BDP-u. Poljoprivrednicima bi u RH zato turizam mogao biti poticaj i snaga za stvaranje novih proizvodnih i uslužnih rješenja kao komparativna prednost. Bitno je pritom i međusobno povezivanje poljoprivredne s turističkom ponudom, kao i povezivanje s ostalim granama.

Tablica 34: Gospodarski i financijski pokazatelji za RH (prosjeak po farmi) u 2015. godini

Broj farmi, poljoprivrednih gospodarstava	157 450
Korišteno poljoprivredno zemljište, površina (ha)	1 571 200
Radna snaga	175 050
Stočne jedinice, stočarstvo (UG)	864 020
Standardni output (u eurima)	2 029 135 280

Izvor: EU (2014) Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi, dostupno na URL: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)

5.1.2. Problemi hrvatske poljoprivrede

Republika Hrvatska ima mnogo problema kao što je opadanje broja PG-a, nedovoljno radno aktivnog stanovništva u poljoprivrednim djelatnostima, rascjepkanost poljoprivrednog zemljišta i opće ekonomske probleme. Ulaskom u EU dolazi do blagih pomaka i novih perspektiva, pa su pozitivne promjene vidljive u uvođenju kanalizacijskih i vodovodnih mreža u regionalna i ruralna područja. Danas RH ima razvijenu infrastrukturu, posljednjih godina je izgradila moderne autoceste, čime je pridonijela i međusobnoj povezanosti zemalja Unije. Najvažniji izvozni i uvozni partneri RH su Njemačka, Italija i Slovenija. Upravo sa susjednim državama, s Italijom, Slovenijom, Njemačkom i Austrijom, ostvaruje dvije trećine vanjske trgovine, a isto toliko važni su trgovinski partneri i Bosna i Hercegovina te Srbija.

6. MLADI POLJOPRIVREDNICI I PERSPEKTIVE

Mladih poljoprivrednika je malo. S obzirom da je prosječna dob poljoprivrednika već mogli bi reći zašla u mirovinu, sadašnji aktivni poljoprivrednici su još iz davne babyboom generacije. Pa, iako na mladima sve ostaje, nerijetko se odlučuju na zapošljavanje u primarnom sektoru. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju i to se polagano mijenja jer EU stvara za njih nove mogućnosti. Međutim, mladih hrvatskih poljoprivrednika nedostaje u javnosti zbog njihove skromnosti, iako imaju svoju udrugu i volju za rastom i razvojem.

U zakonodavstvu Europske unije mladim se poljoprivrednicima smatraju osobe, aktivni poljoprivrednici, od navršениh 18 godina do 40 godina. Njima su također na raspolaganju sredstva europskog EPFRR fonda, konkretnije to je mjera 6.1. iz PRR RH, kako bi se potaknuli mladi u poljoprivredi i postali konkurentni na tržištu poljoprivrednih proizvoda. Pred njima su veliki izazovi, ali mladi iz ove branše daleko su bolje povezani sa svojim kolegama iz EU nego brojni drugi sektori. Mladi se baziraju na inicijativama o edukaciji, povezivanju u proizvođačke organizacije, a tu je i inicijativa o pokretanju znaka Proizvodi člana Hrvatske udruge mladih poljoprivrednika. Problematika leži jedino u nepovjerenju mladih prema lokalnim vlastima i nezanimanju za nacionalnu politiku o kojoj pak ovise. Zbog loše suradnje s ministarstvima politika je prema mladim poljoprivrednicima stagnirala.

Mladi poljoprivrednici zadnjih nekoliko godina su sve prisutniji i prepoznatljiviji i treba ih sve više isticati jer upravo su oni budućnost hrvatske poljoprivrede. Zato, ukoliko potaknemo novu generaciju na bavljenje poljoprivredom učinit ćemo mnogo jer EU ima i izdvaja izdašan novac za ovakve projekte. Stoga se svi mladi moraju ujediniti u promicanju zdrave poljoprivrede i shvatiti to kao društveno odgovornu zadaću za budućnost te nametnuti znanje kao temelj dobre poljoprivrede.

6.1. Nailazak na probleme

Propisi i regulative Europske unije svakako potpomažu europskoj poljoprivredi, ali kriteriji i uvjeti koje poljoprivrednici svih dobnih skupina moraju ispuniti na lokalnoj razini, dovode ih do nesuglasica sa Savjetodavnim službama i Ministarstvom poljoprivrede te s Agencijom za plaćanja koji im stoje na putu ostvarivanja njihovih poslovnih ideja i

poslovanja u poljoprivredi općenito. Poljoprivrednici, više stariji nego mladi, smatraju nepotrebnim ispunjavati tražene uvjete za ostvarivanje prava, primjerice uvjete za obvezno školovanje u poljoprivrednim zanimanjima ili prijave na zavod za zapošljavanje. Razlog tome je sam obim posla koje moraju svakodnevno obavljati na svojim PG-ovima.

6.1.1. Kako motivirati mlade?

Mlade ljude je potrebno motivirati da ostanu živjeti i raditi na selu, usprkos brojnim problemima koji ih očekuju. Stvarajući sebi i svojim obiteljima nova radna mjesta u ruralnim područjima mladi bi počeli ponovno naseljavati svoja napuštena gospodarstva.

U Nacrtu programa ruralnog razvoja, Ministarstva poljoprivrede, iz siječnja 2014. godine stoji kako je uključenost mladih u poljoprivredu vrlo slaba. Naime, 58,8% nositelja OPG-a su starosne dobi iznad 54 godine što znači da je starosna struktura nositelja PG-a u Hrvatskoj vrlo nepovoljna. Fokus područje 2b iz Prioriteta 2 potiče *Generacijsku obnovu u poljoprivredi*. Kako je sada jasno da su mladi ljudi ključni za razvoj moderne i konkurentne poljoprivrede, ponajprije zbog spremnosti i lakšeg prilagođavanja tehnološkim promjenama i vrlo promjenjivim tržišnim uvjetima. Naveden je preduvjet i za podizanje produktivnosti rada i konkurentnosti poljoprivrede. Međutim, sela su danas opustošena, s vrlo malo mladog stanovništva. Različiti su razlozi, od prethodnih ratnih zbivanja, kriza u gospodarstvu i u poljoprivredi, loših mogućnosti zapošljavanja. Prvo su mladi i obrazovani selili iz ruralnih u urbana područja, a sada pak mladi smatraju da je lakše raditi i živjeti u inozemstvu što je doprinijelo migracijskim kretanjima i mlađe i starije populacije. Takva zbivanja ostavila su traga na naseljenost tih područja i predstavljaju ozbiljnu prijetnju njihovom daljnjem razvoju i opstanku. Ministarstvo poljoprivrede (2014) navodi ja je *Stanovništvo Republike Hrvatske pod dugotrajnim je procesom starenja*⁵², prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine broj stanovnika starih 65 i više godina prvi je put premašio broj mladih od 0 do 14 godina. S druge strane u ruralnim područjima opadanje stanovništva znatno je izraženije nego u urbanim sredinama. *Već je u 1981. godini 80% površine Hrvatske bilo zahvaćeno depopulacijom ili približno 90,0% svih sela*. Mjere iz PRR Republike Hrvatske potiču ostanak mladih u ruralnim područjima, a dugoročno i na povratak onih koji su ga napustili, a uz to je potrebna podrška razvoju poduzetništva i otvaranju radnih mjesta u ruralnim područjima.

⁵² udio osoba sa 65 i više godina iznosio je 17,7%, a mladih od 0 do 14 godina 15,2%.

Ukoliko se ostvari toliko željen razvoj poljoprivrede i PG-ova ostvarivo bi bilo zapošljavanje i zadržavanje mladih u poljoprivredi i smanjenju negativnog trenda ovakve nekontrolirane migracije. Iz navedenog proizlazi stav Ministarstva poljoprivrede (2014) da postoji velika *potreba za stvaranjem boljih radnih i životnih uvjeta za mlade koji se žele baviti poljoprivredom te stvaranje pozitivnog ozračja za poduzetništvo u poljoprivredi.*

6.2. Potpora mladim poljoprivrednicima

Potpora mladim poljoprivrednicima je Podmjera 6.1. Ona je usmjerena na poticanje mladih osoba, obrazovanih članova PG-a da se odluče baviti poljoprivrednim djelatnostima. Podmjera 6.1. iz Programa ruralnog razvoja RH nudi za dobar poslovni plan 50 tisuća eura bespovratnih sredstava za mlade poljoprivrednike. To znači da će godišnje 200 mladih poljoprivrednika, dobiti potporu od navedenih 50 tisuća eura za svoje projekte. Podmjera je bitna zato što je preduvjet za veću produktivnost rada u poljoprivredi i brži razvoj gospodarstva, a doprinosi se i generacijskoj obnovi poljoprivrednog gospodarstva koje je već sada jako narušeno krizama i iseljavanjima mladih i obrazovanih ljudi u potrazi za poslom. Predrasude da se poljoprivredom bave uglavnom starije osobe i da je dobna struktura među poljoprivrednicima nepovoljna promjenile bi se povratkom mladih na sela. Potpora mladim poljoprivrednicima se dodjeljuje u obliku bespovratne financijske pomoći, na osnovu poslovnog plana. Mladi se podupiru ka samom pokretanju poljoprivrednih djelatnosti, a mogu se odlučiti za razne gospodarske aktivnosti navedene u svome poslovnom planu. Bitno je naglasiti da se potpora za podmjeru 6.1. može dodijeliti samo jednom, tijekom programskog razdoblja 2014. – 2020., po jednom korisniku. Zajednička poljoprivredna politika EU kao i napravljene nedavne studije uvidjele su i pokazale da se stanovništvo Europske unije, a posebice mladi, ne osjećaju povezanima sa selom kao izvorom hrane, niti su svjesni uloge poljoprivrednika u našem društvu. Suvremena poljoprivreda ima sve više zahtjeva za modernizacijom. Uz to, mladi poljoprivrednici se žale jer je količina novca koja dolazi iz EU ostala ista kao i prethodnih godina, ali nije dobro raspoređena. Zajednička poljoprivredna politika EU sve veću pozornost daje zaštiti autohtonih proizvoda države članice. Zaštita autohtonih proizvoda za nas sada postaje kao jedna dodatna vrijednost na koju mogu ciljati hrvatski poljoprivrednici, ovisno koliko Ministarstvo može pomoći OPG-u.

7. ZAKLJUČAK

Europska unija i zemlje članice slijede zajedničke interese i zajednički europski moto „ujedinjeni u različitosti“ kako bi svoje snage ujedinile i postignule zajednički napredak. Europa 2020. je strategija koja sadrži te zajedničke ciljeve i prioritete u programskom razdoblju i financijskoj perspektivi do 2020. godine. Za ostvarenje ciljeva i provođenje prioriteta namijenit će se znatna sredstva koja treba pametno iskoristiti.

U Europskoj uniji su dva fonda namjenjena državama članicama za financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, koji nastoji uspostaviti i održati poljoprivredu na razinama ekološke ravnoteže, dajući smjernice za budućnost, upozoravajući na klimatske promjene i opasnosti od istih te modernizirati poljoprivredu kroz pomno isplaniran paket mjera. S druge strane, a opet sličan, je Europski fond za garancije u poljoprivredi čija je svrha uvesti mjere koje će regulirati tržišta poljoprivrednih proizvoda i brinuti o poljoprivrednikovu dohotku isplatom izravnih poticaja, također kroz perspektivu održivosti. Poljoprivreda i razvoj sela zaista su zanimljiva tematika. Usprkos tome, trebamo biti svjesni da ruralna politika obuhvaća više od same poljoprivredne proizvodnje, ona je prenesena na sasvim drugu razinu u kojoj više nije bitna samo agrarna reforma ili samo dobra preraspodjela zemljišta. Poslije dvadeset i više godina postalo je jasno da je Republika Hrvatska iz Jugoslavije izašla sa prosječnom veličinom poljoprivrednog zemljišta od 2ha, koju umjesto da smo kvalitetnom komesacijom okrupnjavali, pretočili smo u iznimno veliku štetu poljoprivrednicima dodatno pospješenu sa izmjenom zakona o poticajima i izmjenama Zakona o poljoprivrednom zemljištu. Iste te zakone, promatrajući politiku RH od 2000, pa sve do 2013. i ulaska u punopravno članstvo Europske unije, sustavno su kršile općine, županije i gradovi. Sve je rezultiralo time da ni jedan natječaj za prodaju ili za zakup državne zemlje nije raspisan poljoprivrednicima koji su bili u potrebi da prehrane svoju stoku., te da nema Nacionalnog strateškog plana razvoja poljoprivrede. Trenutno ne postoji takav dokument koji na razini Republike Hrvatske može potvrditi buduće smjerove razvoja poljoprivrede i ruralnih prostora. Hrvatski poljoprivrednici od pristupanja Republike Hrvatske u EU, dobivaju novac za osmišljanje načina očuvanja poljoprivrednog zemljišta, zaštitu okoliša, dobrobit životinja, sigurnost hrane i slično i shodno tome im se sufinanciranje povećava, smanjuje ili ukida. Premda se u RH očekivao zaokret poljoprivrede ka proizvodnji kvalitetne hrane, stanje vanjskotrgovinske razmjene RH s EU i prije i nakon

pristupanja u Uniju je nepovoljno i narušeno. Nakon pristupanja Europskoj uniji troškovi poljoprivredne proizvodnje su nerazumljivo visoki, dok će se koristiti malo više osjetiti kroz duže vremensko razdoblje. Mogućnosti za razvoj poljoprivrede u okviru ZPP-a EU različite su od države članice do države članice, ovisno o tome koliko je koja spremna pratiti Europsku strategiju. Prioritet treba postati poticanje konkurentnosti i osmišljavanje mjera za rast konkurentnosti hrvatskih poljoprivrednih proizvoda, ali svakako uz poštivanje pravila Zajedničke poljoprivredne politike jer to je put do održive i konkurentne proizvodnje. U prvih četiri godine RH u EU, stope povlačenja sredstava iz fondona ZPP-a su slabe, pa na kraju proračunskog razdoblja veliki dio sredstava neće biti ostvaren jer sredstva nisu ni zatražena. Iako je učinila određeni napredak u sektoru poljoprivrede, osnivajući agencije za plaćanja i sustave za kontrolu, još uvijek su potrebni znatni naponi. Naglasiti treba da konkretnih investicija u poljoprivredu i dalje nema, otkupnih centara za poljoprivredne proizvode nema, kao ni spomenute i nužne Strategije razvoja poljoprivrede. Dodatne napore treba uložiti i u unapređenje tržišta poljoprivrednih proizvoda, kao što su otkupni centri i distribucija poljoprivrednih proizvoda, napore za ubrzavanje aktivnosti oko donošenja regulativa za sigurnost hrane, kao što bi bila jedna Strategija o sigurnosti hrane, a naposljetku ukoliko postoji višak poljoprivrednih proizvoda uložiti napore kod izvoza.

Bitno je sustavno raditi na svim ovim pitanjima, pa i na pitanju ekološke poljoprivredne proizvodnje koja je odgovor na sve negativne efekte intenzivne poljoprivrede na okoliš, prirodne resurse i na zdravlje ljudi; kako bi bili samoodrživi, a tek tada će prostora biti i za veću proizvodnju, pa i za izvoz. Kada govorimo o uspješnosti privlačenja novca iz EU fondova, o poljoprivredi, gospodarstvu ili bilo kojem drugom sektoru, moramo biti sigurni kako trenutno funkcionira svaka regija unutar RH, kako bi bili konkurentniji i dugotrajno održivi. Mnoge preporuke i dobre savjete EU-a Hrvatska mora provoditi i primijenjivati kako bi olakšala svoj boravak u Uniji, ali i kako bi napredovala zahvaljujući istoj. Za Republiku Hrvatsku su pogodnosti od ZPP-a važne upravo za plasiranje vlastitih poljoprivrednih i drugih proizvoda na puno veće tržište i za lagodniju trgovinu u Europi. Zbog toga, potreban je veći utjecaj potpore, posebno za mlade, obrazovane, nove proizvođače, koji u poljoprivredi vide neku budućnost, posjeduju potrebna znanja i razmatraju mogućnosti udruživanja i razvoja.

8. LITERATURA

Knjige

1. Bašić, F., Tomić, F. (2014) *Poljoprivreda kao razvojni potencijal hrvatskog gospodarstva*, Zbornik radova znanstvenog skupa „Razvojni potencijali hrvatskog gospodarstva“, Odsjek za ekonomska istraživanja, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
2. Belić, M. (2011) *Potpore i javni natječaji iz EU fondova*, Nova knjiga Rast, Zagreb
3. Franić, R. (2012). *Hrvatska u EU-u, kako dalje? Hrvatska poljoprivreda u EU, problem ili rješenje?* Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb
4. Franić, R., Žimbrek T. (2005) *Pretpostavke za uključivanje poljoprivrede u proces pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji*, Agronomski fakultet, Zagreb
5. Gelo, R., Gelo, T., (2008) *Hrvatska poljoprivreda u kontekstu pristupanje Hrvatske u Europsku uniju*, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb
6. Kersan-Škabić, I. (2015) *Ekonomija Europske unije*, Fakultet ekonomije i turizma, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula
7. Kesner-Škreb, M. (2007.) *Financijska teorija i praksa*, Institut za javne financije, Zagreb

Brošure:

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2017) *O ZPP-u, Zajednička poljoprivredna politika Europske unije, dostupno na URL [online]: <http://zpp.apprrr.hr/o-zpp-u-11.aspx>, (pristupljeno 2017-12-6)*
2. Ministarstvo poljoprivrede (2014) *Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, Nacrt programa za međupravne konzultacije
3. Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2015) *Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske*, Popis mjera s osnovnim informacijama
4. Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2015) *Vodič za izradu, praćenje i evaluaciju lokalnih razvojnih strategija za programsko razdoblje 2014.-2020.*

Zakoni, propisi i uredbe:

1. Europski parlament (2013) Uredba br. 1305/2013 za potporu ruralnome razvoju
2. Europski parlament (2013) Uredba br. 1306/2013 o financiranju, upravljanju i nadzoru ZPP-a u financijskom okviru od 2014. do 2020. godine
3. Narodne novine; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2017_03_19_446.html (pristupljeno 2018-2-1)
4. Pravilnik o ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji (Narodne novine br. 19/16)
5. Pravilnik o ekološkoj proizvodnji (Narodne novine br. 86/13)
6. Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja, Narodne novine br. 35/2015.

7. Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja, Narodne novine br. 20/2016.
8. Pravilnik o provedbi izravne potpore poljoprivredi i IAKS mjera ruralnog razvoja za 2017. godinu (Narodne novine br. 19/17) (datum objave: 3.3.2017.)
9. Zakon o poljoprivredi (NN 30/15)

Izvješća:

1. Europska komisija (2015) 8. Financijsko izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o *Europskom fondu za jamstva u poljoprivredi*, Ministarstvo poljoprivrede (2014) *Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2014. do 2020.*
2. Financijska izvješća Komisije EU Parlamentu i Vijeću (2016) o Europskom fondu za jamstva u poljoprivredi za financijsku godinu (2016) dostupno na URL [online]: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1506675074347&uri=COM:2017:554:FIN>, (pristupljeno 2018-1-2)
3. Vijeće Europske unije (2015.) *Prilozi izvješću Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o EFJP-u*, 14. rujna 2015., Bruxelles, 8. Financijsko izvješće Komisije, Prilog 5. *Rashodi po članku i državi članici, Odobrena sredstva za preuzimanje obveza*, dostupno na URL [online]: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12037-2015-ADD-1/hr/pdf>, (pristupljeno 2017-12-7)

Statistički izvori:

1. Državni zavod za statistiku (2017) *Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom za razdoblje od siječnja do studenoga*, dostupno na URL [online]: www.dzs.hr (pristupljeno 2018-1-30)
2. Državni zavod za statistiku (2017), *Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, PC-Axis baze podataka*, dostupno na URL [online]: <https://www.dzs.hr/> (pristupljeno: 2017-12-10)
3. EU Agricultural Economics Briefs (2013.), *Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance*, Age of farmers, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-area-economics/briefs/pdf/09_en.pdf, (pristupljeno 2016-9-19)
4. Europska komisija (2017) *Statistical Factsheet*, June 2017, Eurostat i Opća uprava za ekonomske i financijske poslove Farm economy focus, na temelju FADN podataka, dostupno na URL [online]: <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/eu-rural-areas-primary-sector.pdf>, (pristupljeno: 2017-12-7)
5. Europska komisija (2017), Eurostat Directorate General Agriculture and Rural Development, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf (pristupljeno 2018-12-27)

6. Europska komisija i Eurostat, *Poljoprivreda u EU i državama članicama*, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/statistics/factsheets_en, Statistical factsheets, (pristupljeno: 2017-12-12)
7. Europska unija (2014) *Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i agrarnoj strukturi*, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf (pristupljeno: 2017-12-12)
8. Europska unija (2014) *Osnovni podaci o istraživanju FADN-a i poljoprivrednoj strukturi*, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/fadn-fef-eu-2014_en.pdf, (pristupljeno: 2017-12-12)
9. Europska unija (2017) Directorate General for Agriculture and Rural Development, Unit Farm Economics, Eurostat statistics for European Commission, *Rural areas and the primary sector in the EU*, dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf (pristupljeno 2018-12-27)
10. Eurostat (2013) dostupno na URL [online]: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agricultural_holding (pristupljeno: 2017-9-15)
11. Eurostat (2017) *Eurostat - tablice, grafovi i sučelje karata*, dostupno na URL [online]: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?pcode=tag00102&language=en> (pristupljeno: 2017-12-28)
12. Eurostat Statistics explained (2017) *Statistika strukture poljoprivrednih gospodarstava*, dostupno na URL [online]: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farm_structure_statistics/hr&oldid=352094#Veli.C4.8Dina_poljoprivrednih_gospodarstava, Veličina poljoprivrednih gospodarstava (pristupljeno 2018-12-27)
13. Statistički ured Republike Slovenije (14.01.2014.), dostupno na URL [online]: <https://www.agroklub.com/agropedija/poljoprivreda-regije/republika-slovenija-72/> (pristupljeno: 2018-1-3)

Internet izvori:

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2015) *Bilten poljoprivreda*, dostupno na URL [online]: <http://www.apprrr.hr/brosure-4.aspx> https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/eu_en.pdf (pristupljeno 2018-1-2)
2. AgroKlub (2015), *Struktura gospodarstava u HR*, dostupno na URL [online]: <https://www.agroklub.com/agropedija/zemljiste/struktura-gospodarstava-rh-15/> (pristupljeno 2017-12-20)
3. Europska komisija (2013), *Ruralni razvoj od 2014. do 2020.*, https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_hr (pristupljeno 2016-12-24)

4. Europska komisija (2016) *Facts and figures on organic agriculture in the European Union*, 28str., http://ec.europa.eu/agriculture/rica/pdf/Organic_2016_web_new.pdf (pristupljeno 2018-2-1)
5. Europska komisija (2016) Trgovina, *Slobodna trgovina izvor je gospodarskog rasta*, Glavna uprava za komunikacije, dostupno na URL [online]: <https://publications.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/9a2c5c3e-0d03-11e6-ba9a-01aa75ed71a1/language-hr>, (pristupljeno 2017-12-20)
Europska komisija (2017) Agriculture and rural development, *Poljoprivreda i ruralni razvoj 2014-2020*, https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/funding-per-ms_en.pdf (pristupljeno 2018-1-2)
6. Europska komisija (2017) Budget, *EU Budget in my country, Germany*, http://ec.europa.eu/budget/mycountry/DE/index_en.cfm (pristupljeno 2018-2-1)
7. Europska komisija (2017) *Razvoj poljoprivredne trgovine*, <https://ec.europa.eu/>
8. Europska komisija (2017) Stanje Unije, *Ekonomska i monetarna Unija danas*; https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/emu-today-factsheet_hr.pdf (pristupljeno 2017-9-13)
Europska komisija(2017) Poljoprivreda i ruralni razvoj; podaci Europskih strukturnih i investicijskih fondova, na dan 8.12.2017., dostupno na URL [online]: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/rural-development-2014-2020/country-files/common/funding-per-ms_en.pdf (pristupljeno 2018-1-1)
9. Europska unija (2013) *Povijest ZPP-a, Pregled ZPP-a, Overview of the CAP 2014-2020*, str. 4., dostupno na: <https://ec.europa.eu/agriculture/cap-overview/history>
10. Europska unija (2018) dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/germany_hr, (pristupljeno 2018-1-2)
11. Europska unija (2018) dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/poland_hr, (pristupljeno 2018-1-2)
12. Europska unija (2018) dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/slovenia_hr, (pristupljeno 2018-1-2)
13. Europska unija (2018), dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/croatia_hr (pristupljeno 2018-1-3)
14. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj.pdf, europa.eu/eafrd, (pristupljeno 2017-11-10)
15. Hrvatska mreža za ruralni razvoj (2016) <http://www.hmrr.hr/> (pristupljeno 2016-9-19)

POPIS SLIKA, GRAFIKONA I TABLICA

Popis slika

Slika 1: Broj farmi po državi članici EU.....	7
---	---

Popis grafikona

Grafikon 1: Poljoprivredna gospodarstva sa 100 i više hektara.....	8
Grafikon 2: Troškovi za ZPP od 1990. s projekcijom do 2020. godine.....	12
Grafikon 3: Spolna struktura nositelja OPG-a u RH.....	27

Popis tablica

Tablica 1: Uvoz i izvoz ukupnih poljoprivrednih proizvoda EU u milijunima eura.....	9
Tablica 2: Rashodi fonda EFJP po državi članici, izraženi u milijunima eura.....	14
Tablica 3: Povlačenje sredstava iz EPFRR-a, izraženo u milijunima eura	16
Tablica 4: Ukupni proračun za EPFRR po zemljama, u milijunima eura.....	20
Tablica 5: Obilježja poljoprivrednih gospodarstava u RH.....	24
Tablica 6: Površina korištenog poljoprivrednog zemljišta u RH, u hektarima.....	24
Tablica 7: Proizvodnja oraničnih usjeva u RH, u tonama.....	25
Tablica 8: Detalji o strukturi OPG-a u RH.....	26
Tablica 9: Iznosi potpora za mjeru 11.....	41
Tablica 10: Iznosi potpora za mjeru 10.....	42
Tablica 11: Iznosi potpora za mjeru 13.....	43
Tablica 12: Općeniti podaci za izabrane države članice.....	50
Tablica 13: Podjela i udio eko proizvoda po vrsti u ukupnim eko proizvodima.....	51
Tablica 14: Podjela i udio eko proizvoda po vrsti u ukupnim eko proizvodima.....	52
Tablica 15: Gospodarski i financijski pokazatelji za EU (prosjeak po farmi u eurima).....	52
Tablica 16: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava EU-a.....	53
Tablica 17: Pregled financijskih odnosa između Njemačke i EU-a u 2015. godini.....	54
Tablica 18: Gospodarski i financijski pokazatelji za Njemačku.....	55
Tablica 19: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Njemačku u milijunima eura.....	55
Tablica 20: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Njemačke.....	56
Tablica 21: Pregled financijskih odnosa između Poljske i EU-a u 2015. godini.....	58

Tablica 22: Gospodarski i financijski pokazatelji za Poljsku(prosjek po farmi u eurima).....	59
Tablica 23: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Poljske.....	60
Tablica 24: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Poljsku u milijunima eura.....	60
Tablica 25: Pregled financijskih odnosa Slovenije s EU u 2015. godini.....	62
Tablica 26: Gospodarski i financijski pokazatelji za Sloveniju.....	63
Tablica 27: Financijska sredstva iz EFJP i EPFRR za Sloveniju u milijunima eura.....	63
Tablica 28: Broj gospodarstava i korištena poljoprivredna površina u Sloveniji.....	64
Tablica 29: Godišnja usporedba poljoprivrednih gospodarstava Slovenije.....	64
Tablica 30: Struktura uporabe oranica i vrtova prema kulturama u hektarima.....	65
Tablica 31: Pregled financijskih odnosa RH i EU u 2015. godini.....	66
Tablica 32: Stanje hrvatskog gospodarstva u Europskoj uniji 2016. godine.....	67
Tablica 33: Prognoze za hrvatsko gospodarstvo od strane Europske komisije.....	68
Tablica 34: Gospodarski i financijski pokazatelji za RH.....	69

POPIS SKRAĆENICA

	Naziv na engleskom jeziku	Naziv/ na hrvatskom jeziku	
EU	European Union	Europska unija	EU
CRO	Republic of Croatia	Republika Hrvatska	RH
CAP	Common Agricultural Policy	Zajednička poljoprivredna politika	ZPP
EAGF	European Agricultural Guarantee Fund	Europski fond za jamstva (garancije) u poljoprivredi	EFJP
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	EPFRR
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance	Instrument (fond) za predpristupnu pomoć	IPA
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange	Instrument za tehničku pomoć i razmjenu informacija	TAIEX
EIP	European innovation partnership	Europsko inovacijsko partnerstvo	EIP
ENPI	European Neighbourhood and Partnership Instrument	Europski instrument za susjedstvo i partnerstvo	ENPI
SEA	Strategic Environmental Assessment	Strateška procjena utjecaja na okoliš	SEA
CSF	Common Strategic Framework	Uredba Zajedničkog strateškog okvira	CSF
RR	Regulation of the European parliament and the Council for rural development	Uredba Parlamenta i Vijeća o potpori ruralnom razvoju putem Europskog fonda za ruralni razvoj	RR
GEOPA	Group of Professional EU Agricultural Organisations	Grupa poslodavaca profesionalnih poljoprivrednih organizacija u EU	GEOPA
NATO	North Atlantic Treaty Organisation	Sjevernoatlantski savez, Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora	NATO
IAKS	Integrated administrative and control system	Integrirani administrativni i kontrolni sustav	IAKS

LEADER	Liaison Entre Actions de Développement l'Economie Rurale	de	Poveznice/veze među aktivnostima za razvoj ruralnog gospodarstva	LEADER
FADN	Farm Accountancy Network	Data	Mreža podataka računovodstva, izvor mikroekonomskih podataka s poljoprivrednih gospodarstva	FADN
			Državni zavod za statistiku	DZS
			Narodne novine	NN
			Poljoprivredna područja velike prirodne vrijednosti	PPVPV
			Područja s posebnim ograničenjima	PPO
			Područja sa značajnim prirodnim ograničenjima	ZPO
			Gorsko planinska područja	GPP
			Integrirani administrativni i kontrolni sustav	IAKS
			Poljoprivredno gospodarstvo	PG
			Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo	OPG
			Lokalna akcijska grupa	LAG
			Lokalna razvojna strategija	LRS
			Jedinica lokalne samouprave	JLS
			Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju	APPRRR
			Program ruralnog razvoja	PRR
			web prikaz poljoprivrednih parcela hektar	ARKOD ha

SAŽETAK

Temeljna svrha ovog rada je bio proučiti okolnosti djelovanja Zajedničke poljoprivredne politike EU u Republiku Hrvatsku te istražiti općenito njen utjecaj na poljoprivrednu djelatnost. ZPP je jedna od najstarijih politika Europske unije, stvorena 1962. godine kada zalihe hrane nisu bile dovoljne. To je politički sektor u koji Europska unija ulaže najviše sredstava. Danas su glavni ciljevi Zajednice za poljoprivredno gospodarstvo osigurati stabilnu i većinom održivu proizvodnju hrane po prihvatljivim cijenama, a istodobno osigurati pristojan životni standard za poljoprivrednike. Ove reforme dovele su do ZPP koju danas poznajemo. Nova reforma 2013 je bila svojevrsna potpora proizvođačima, utemeljen na zemljištu i održivoj poljoprivredi s 'zelenim' izravnim plaćanjima. Ulaskom RH u Europsku uniju, ZPP postaje primjenjiva i na hrvatske poljoprivrednike. Hrvatski poljoprivrednici, po pitanju vlastitih stavova, zapravo su bili u strahu od neizvjesne budućnosti pred pristupanje Europskoj uniji. Međutim, oni s većim prihodima od poljoprivrede su sigurniji u svoje konkurentske prednosti na europskom tržištu. U Republici Hrvatskoj danas, izravna plaćanja već daju određene dobre smjernice jedinstvenog sustava plaćanja i dobrih poljoprivrednih i okolišnih uvjeta, a politika ruralnog razvoja temelji se na nacionalnoj strategiji. U okviru europskih programa utemeljenim na analizi snaga, slabosti, prilika i prijetnji, RH i države članice odlučuju se za odgovarajuće mjere s dogovorenog popisa mjera, pomažući u postizanju zajedničkih ciljeva EU-a za pametan, održiv i uključiv rast.

Ključne riječi: Europska unija, Zajednička poljoprivredna politika, Europski fond za jamstva u poljoprivredi, Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, održivi razvoj

SUMMARY

The main point of this paper was to explore the impact of the Common Agricultural Policy of the EU in the Republic of Croatia and its impact on agricultural activity. CAP is one of the oldest policies of the EU, created in 1962, when the food supplies were insufficient. It is a political sector in which the EU invests the most financial resources. The main objectives today are to provide a stable and sustainably produced supply of food at affordable prices, while also ensuring a decent standard of living for hardworking farmers. All of the CAP reforms have led to the CAP that we know today. The latest reform of 2013 was a kind of support to producers, based on the land and sustainable agriculture based 'green' direct payments. By entering the Republic of Croatia in the EU, CAP becomes relevant also for Croatian farmers. Croatian farmers in terms of attitudes were actually in fear of an uncertain future towards accession to the European Union. However, those with higher agricultural income were more sure in their competitive advantage on the European market. In the Republic of Croatia, today direct payments already provide some good guidelines for a Single Payment Scheme and the Good Agricultural and Environmental Conditions, and on the other side the Rural development policy is based on a national strategy. Within the framework of European programs based on the analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats, the Republic of Croatia and the Member States can decide about appropriate measures from the list of measures agreed at EU level, and on that way they are helping to achieve common EU goals for smart, sustainable and inclusive growth.

Key words: European Union, Common Agricultural Policy, European Agricultural Guarantee Fund, European Agricultural Fund for Rural Development, sustainable development